Simon Simonsen

SOCIAL RETFÆRDIGHED
i frie og lige Danmark

- Kampen for Socialdemokratiets grundlæggende ideal

Simon Simonsen

Politisk debatbog

København

2019

Social retfærdighed i frie og lige Danmark – Kampen for Socialdemokratiets grundlæggende ideal

1. udgave, 1. oplag · e-bog 2019

© Simon Simonsen 2019

Grafisk tilrettelæggelse: Strunge Grafik

Cover: Strunge Grafik

Coverillustration: Shutterstock

Korrektur: Philip Reitzel

Denne debatbog må deles, kopier og redistribueres via ethvert medie eller format. Debatbogen må ikke ændres eller gøres tilgængeligt, på en måde eller i en sammenhæng, der er krænkende for forfatteren. Bogen må ikke bruges til kommercielle formål. Det er kun tilladt, at anvende bogen i ikke-kommercielle sammenhænge.

Der skal gives passende kreditering og forfatteren skal navngives i overensstemmelse med, hvad god skik kræver. Ligesom det er en betingelse, at du anfører kilde ved brug.

Den sociale retfærdighed er under pres. Det frie og lige Danmark er truet. Vi har haft ekstrem økonomisk fremgang for de få. Og velstanden har været vigende for den brede befolkning. Flertallet lider under den politiske frygt for at lede marked og land. Det har resulteret i stigende globalisering og liberalisering. Den vigende sociale retfærdighed er i stedet forsøgt erstattet af en fejlgroet værdipolitik, der – ligesom den økonomiske politik – især er til gavn for den øvre middelklasse og overklassen. Den sociale retfærdighed kan først vokse, når der igen føres en politik for befolkningen, der varetager interesserne for det store flertal.

Simon Simonsen, f. 1970.
Politiker, Socialdemokratiet.
Indvalgt på Københavns Rådhus, Borgerrepræsentationen.
Ny folkevalgt med 25 års erhvervserfaring.
Født og opvokset i Randers.

Forord

Tak til min familie, tak til mine venner og tak til mine politiske kolleger. Tak til alle der på forskellig vis har bidraget til denne bog. I ved alle, hvem I er. Denne bog havde ikke eksisteret uden jer.

Indhold

1. Social retfærdighed og Socialdemokratiet 9

2. Socialdemokratiets udvikling fra 1800-tallet og frem til i dag. 23

3. Socialdemokratiets DNA: lighed 61

4. Tilbage til rødderne. 85

5. Den fejlgroede værdipolitik og den øvre middelklasse. 93

6. Nationalstaten Danmark, globalisering og udlændinge. 109

7. Værdipolitikkens nyeste påhit: identitetsfeminisme. 123

8. Politiske forslag 143

9. Videre læsning 197

10. Udvidet forfatterbiografi: Simon Simonsen 203

1.

Social retfærdighed og Socialdemokratiet

Vi er et af de mest lige samfund i verden. Samtidig er vi et af de rigeste lande i verden. Denne sociale retfærdighed i Danmark er bundet sammen med Socialdemokratiet og arbejderbevægelsen. Andre partier og bevægelser har selvfølgelig også spillet en rolle, men Socialdemokratiet har spillet den helt centrale rolle. Interesserer man sig for, og vil man engagere sig i kampen for social retfærdighed, har partiet været uomgængeligt i over 100 år. Og er det stadig. Men den sociale retfærdighed og Socialdemokratiet er i vanskeligheder.

Lukketid? Den socialdemokratiske bevægelse under pres i hele Europa

Siden starten af 1990'erne var Europa domineret af socialdemokratisk ledede regeringer. Der var Nyrup i Danmark, Persson i Sverige, Blair i Storbritannien, Schröder i Tyskland, Jospin i Frankrig, Kok i Holland og D'Alema i Italien. I 11 ud af de 15 oprindelige EU-lande, som vi plejer at sammenligne os med, var der socialdemokratisk ledede regeringer i 2001.

I dag er det anderledes. Socialdemokratiske partier taber over hele linjen. I Tyskland – alle socialdemokratiske partiers moderland – har SPD i flere år haft en opbakning nede på omkring 20-25 % og er endnu en gang blevet juniorpartner i en koalition.

I Italien trådte den socialdemokratisk orienterede ministerpræsident Matteo Renzi tilbage, og der kom to helt nye partier til, som har dannet regering. I Frankrig ønskede François Hollande ikke at genopstille, og partiet har efterfølgende tabt stort til et helt nyt parti, der ikke eksisterede tidligere. I Spanien fik socialdemokraterne et katastrofevalg,

og et nyt rødt parti er tæt på at være lige så stort. De sidder kun på magten, fordi de borgerlige er ramt af korruption. I Østrig formåede den socialdemokratiske præsidentkandidat ikke at kvalificere sig til den anden og afgørende valgrunde. Labourpartiet i England er påvirket af Brexit-afstemningen. I Grækenland, hvor det socialdemokratiske parti hedder PASOK (Den Pan-Hellenske Socialistiske Bevægelse), er partiet udraderet, og man har været nødt til at sælge sine lokaler. I socialdemokratiske kredse tales der berettiget om frygten for "PASOKisering" – at vi ender som vores græske kolleger, hvis ikke vi leverer de rigtige løsninger, og bliver elimineret.

Hvorfor tabes der, når forholdene råber efter social retfærdighed og socialdemokratisk politik med bekæmpelse af den voksende ulighed? – senest finanskrisen i 2008. Svaret må være: De socialdemokratiske partier, der traditionelt har stået for dette, har ikke leveret varen. De har ikke bekæmpet uligheden eller kontrolleret finansmarkedet.

Finanskrisen kostede alene herhjemme 100.000 arbejdspladser, og den kostede 200 mia. kr. i tabt produktion. Finanskrisen burde have rusket op i Socialdemokratiet og burde have ført til en ny socialdemokratisk æra, hvor partiet tog ordentligt hånd om dem, der havde et ansvar for krisen. Men det gjorde partiet ikke, og samtidig slap de ansvarlige af krogen. Og den socialdemokratiske krisereaktion udstillede rådvildheden. Når selv så stor en krise i den internationale kapitalistiske økonomi ikke kunne bringe socialdemokrater nærmere magten, hvad skal der så til?

Svækkelsen af det socialdemokratiske DNA begyndte allerede med Nyrup og Lykketoft. Selvom de fastholdt dele

af den keynesianske økonomiske politiske linje, kom der fx privatiseringer ind af GiroBank, Tele Danmark, Københavns Lufthavne og Datacentralen, og Socialdemokratiets politiske redskaber blev langsomt mere konkurrencestatsprægede, hvor globaliseringen blev omfavnet, og markedet blev set som et langt større gode, end man tidligere havde gjort.

Det helt store lavpunkt og kompassvigt skete dog med den socialdemokratiske Thorning-regering. Her havde man skrevet under på, at "udgangspunktet for regeringen er VK-regeringens økonomiske politik i bredeste forstand". Det var et knæfald af dimensioner over for liberal politik, og her især de radikale. Den daværende socialdemokratiske ledelse tænkte som teknokrater, og de så ikke i tilstrækkelig grad, at politik er en kamp mellem forskellige interesser.

Finansministeren i Thorning-regeringen, den daværende socialdemokrat Bjarne Corydon, kunne have sagt til sine embedsteknokrater, at de skulle stoppe processen med, at en bank med et blakket ry – Goldman Sachs – købte sig ind i det offentligt ejede energiselskab DONG (i dag Ørsted). Banken investerede 8 mia. kr. og trak sig ud efter kort tid med et afkast på 12 mia. kr., som samtidig er unddraget beskatning i Danmark. Et enormt svigt.

Samme finansminister udfordrede heller ikke Finansministeriets regnemodeller, der er delvist liberale i den forstand, at de bl.a. indeholder problematiske teorier om, at et øget arbejdsudbud, ved fx at sætte dagpengene ned, øger vækst og beskæftigelse. Dermed understøtter de liberal politik.

Endelig erklærede han sig som tilhænger af konkurrencestaten. Udmeldingen var også helt væsentlig i den daværende regerings politik. Han udtalte bl.a. at det handlede om:

"… fokusere på kvaliteten af de offentlige serviceydelser frem for på overførselsindkomster …" (Corydon, 2013).

Nyorienteringen handlede om at få den socialdemokratiske økonomiske politik indstillet på konkurrencestatens betingelser. Og i Politiken 26. januar 2014 understreger Corydon igen, at konkurrencestaten:

"… er et grundvilkår …" (Corydon, 2014).

Med sådan en udmelding forsvinder politikken, og Finansministeriet behøver vel ikke en politisk ledelse? Den kunne vel lige så godt ledes af fagøkonomer? Men konkurrencestaten skulle angiveligt ses som en ny udgave af velfærdsstaten. Den politiske nyorientering handlede om at fastholde så store dele af befolkningen på arbejdsmarkedet som muligt og inkludere så mange grupper i dette som muligt. De ville "investere" mindre i overførselsindkomster og i stedet mere i uddannelse. Hed det sig.

En foreskrevet metode for konkurrencestaten ligger i navnet – Danmark er som nation i konkurrence med andre nationer. Som samfundsmodel er velfærdsstaten under pres, og kravet er desværre blevet fornyelse gennem konkurrence. Danskerne konkurrerer fx mod den tyske befolkning, den engelske, den kinesiske, den japanske og andre befolkninger. Ifølge konkurrencestatens ideologi skal vi skabe bedre og mere effektive varer og ydelser. Mennesker skal have et incitament for at tage arbejde, og samfundet har til opgave at få alle i beskæftigelse. For fx sundhedssystemet betyder det, at man bør satse mere på forebyggelse, så befolkningen forbliver

friske og rørige og slipper for at komme i kontakt med sundhedssystemet.

Selvom Corydon senere har meldt sig ud af Socialdemokratiet, stod han slet ikke alene med sit forsvar for nødvendighedens politik. Med især Thorning-regeringen overgav man sig til konkurrencestaten og opgav derved i stort omfang en selvstændig socialdemokratisk økonomisk politik. Som nævnt stod der i regeringsgrundlaget 2011: "Udgangspunktet for regeringen er VK-regeringens økonomiske politik i bredeste forstand." Og som vi skal se i det følgende, er Corydons ovenstående udtalelser ikke en enlig svale, men i tråd med en udvikling, som havde sin spæde start i partiet efter 1990, og som Socialdemokratiet skal tackle i de kommende år.

De socialdemokratiske partier i Europa har i det politiske skifte, der fandt sted fra 1990, også skiftet vælgerne ud. Tidligere var det arbejderklassen, middelklassen og underklassen, som ansås som afgørende. Dem førte Socialdemokratiet politik for og med. Men især den største klasse – arbejderklassen – stemmer i dag mere højreorienteret end venstreorienteret. Socialdemokratiet skal skabe bedre politik, når det gælder EU, globalisering, social dumping af traditionelle produktionsarbejdspladser, og man skal afvise en fejlgroet værdipolitik med øget indvandring, kønspolitisk ekstremisme, diffuse mål om velfærd, kønsneutrale personnumre og vegansk kost i skolen.

Med vores impotente holdning til markedet har Socialdemokratiet efter murens fald kastet sig ud i en fejlgroet værdipolitik, der kun hjælper den øvre middelklasse og overklassen. De bør igen føre politik for flertallet af befolkningen. Det er den historiske opgave. Partiet skal varetage interesser

for det store brede flertal – det vil sige arbejderklassen, middelklassen og underklassen. På den måde skabes der lighed.

Danmark er noget særligt. Den danske socialdemokratiske bevægelse er langt fremme i et sporskifte. Den nyorientering, partiet behøver – eller rettere gammelorienteringen – er en tilbageføring af partiet til sine oprindelige idealer. I "How to save Europe's centre left?" konstaterer nuværende partileder Mette Frederiksen, Financial Times den 12. marts 2018, at socialdemokratismen:

> "… has suffered a loss of popular trust, which we are now working to restore. To do this we must build on the founding ideals of social democracy …"

Spørgsmålet er, om Socialdemokratiet – med voksende ulighed og sit tidligere knæfald for markedet, og med den ændrede klassepolitik og ændrede klassevaretagelse – har udspillet sin rolle som samfundsbærende parti, der driver forandringen fremad? Hvis det skal lykkes, skal sporskiftet føres endnu stærkere igennem. Hvis landet fremover skal ledes på socialdemokratiske værdier, skal man finde tilbage til rødderne. Og det nytter ikke alene at fæstne sig ved de to politiske overgangsfigurer Helle Thorning-Schmidt og Bjarne Corydon, der er forsvundet ud af dansk politik, lige så hurtigt og pludseligt som de kom ind. De var også et symptom på en proces, som er startet langt tidligere med Nyrup og Lykketoft.

Jeg vil i det følgende gribe tilbage til rødderne fra 1876 og med udgangspunkt i Socialdemokratiets i alt syv principprogrammer belyse partiets DNA.

De syv principprogrammer som den røde tråd

Socialdemokratiets syv principprogrammer giver forskellige svar på social retfærdighed og forholdet mellem stat og marked, fra slutningen af 1800-tallet og frem til i dag. Dem vil jeg bruge som den røde tråd i analysen, selvfølgelig suppleret med viden om den førte politik, dens konsekvenser og øvrige faktuelle og historiske forhold. De syv principprogrammer spænder fra 1876 til 2017. Principprogrammer er de officielle dokumenter, som partiet har manifesteret sin samfundsforståelse og sin vision for samfundsudviklingen på. Partiers principprogrammer er den overordnede filosofi og strategi for partiet og beskrevet i generelle vendinger med fokus på den langsigtede politiske målsætning. Det er her, de ideale løsninger og svar på grundproblemerne i samfundet beskrives.

Partiet formulerer og manifesterer også sin politik på andre måder, fx arbejdsprogrammer (de behandler mere kortsigtede samfundsspørgsmål og er mere konkrete og præcise) og valgprogrammer (agitatorisk formål og situationsbestemt funderet), politiske udspil og oplæg med dagsaktuelle erklæringer. Disse vil også i mindre grad blive inddraget.

Socialdemokratiets principprogrammer er blevet til på forskellige måder, nogle med flere personer inddraget end andre. For eksempel blev 1913-programmet efter sigende forfattet alene af Thorvald Stauning, men han har selvfølgelig haft diskussionspartnere og nære medarbejdere inde over. I den anden grøft er 2017-programmet, der blev til efter to års lang proces med lokale arrangementer og involvering af tusindvis af medlemmer. Det var en proces, der handlede om at diskutere, formulere og konkretisere de socialdemokratiske

principper, indtil det samlede forslag enstemmigt blev vedtaget på partiets kongres i 2017 efter en knap tre timer lang debat om 125 ændringsforslag. Men uanset hvilket princip-program der er vedtaget, er Socialdemokratiet et ledet parti. Det betyder, at den givne politiske leder på tidspunktet for principprogrammets udarbejdelse altid har det afgørende ord i programmet. De syv principprogrammer kan opstilles med nummer, år, navn, og hvem der var politisk leder på daværende tidspunkt. Socialdemokratiets syv principprogrammer fra 1876 til 2017 er:

1. Principprogram 1876: *Gimleprogrammet*, Louis Pio
2. Principprogram 1913: *Program og love*, Thorvald Stauning
3. Principprogram 1961: *Vejen Frem*, Viggo Kampmann
4. Principprogram 1977: *Solidaritet, lighed og trivsel*, Anker Jørgensen
5. Principprogram 1992: *Det ny århundrede*, Poul Nyrup Rasmussen
6. Principprogram 2004: *Hånden på hjertet*, Mogens Lykketoft
7. Principprogram 2017: *Fælles om Danmark*, Mette Frederiksen

Programmerne er en kombination – og nogle gange en rodebutik – af værdier, analyser og strategier for partiet. Ofte i generelle vendinger og langsigtede ideale løsninger. Selvom den altid givne politiske ledelse har det sidste ord, tilfører også andre dele af partiet og den demokratiske organisation en række bidrag fra mange sider og nogle gange oppositio-

nelle fraktioner i partiet. De er således oftest skabt af mange mennesker igennem en længere politisk proces.

Siden 1876 er der sket store omvæltninger. Der har fundet to Verdenskrige sted, et forsøg på kongeligt statskup, der er kommet nye grundlove, vi er gået fra et bondesamfund til et industri- og servicesamfund osv. Samtidig er Socialdemokratiet gået fra at have en marginaliseret partipolitisk betydning til at være et regeringsbærende parti. Alt dette afspejles også i principprogrammerne.

Argumentationen i bogen

I de næste to kapitler foretager jeg to analyser.

Som det første analyserer jeg Socialdemokratiet via de syv principprogrammer ud fra en teori om tre perioder. Nationalstaten (1850-1950), velfærdsstaten (1950-1990) og konkurrencestaten (1990-i dag). Konkurrencestatsteorien er et væsentligt afsæt til at forstå den nuværende udvikling.

I den anden analyse gennemgår jeg principprogrammerne ud fra det socialdemokratiske nøglebegreb: lighed. Begrebet er det strategiske grundbegreb, som man også finde som det fundamentale begreb i samtlige principprogrammer. Dette begreb undersøges teoretisk nærmere med inddragelse af teorier om de klasser, som lighed og ulighed er imellem. Dette udfoldede ligheds- og klassebegreb sammenholder jeg med de tre perioder, og jeg ser specifikt i de tre perioder, hvilke socialklassers interesser partiet varetager.

Derefter konkluderer jeg, at i de første fire principprogrammer, dels to i nationalstatsperioden og dels to i velfærdsstatsperioden, så Socialdemokratiet på staten som en

lighedsgenerator, og i de sidste tre principprogrammer i konkurrencestatsperioden ser Socialdemokratiet på staten i højere grad som en stat, der aktivt skal søge at mobilisere befolkningen og virksomhederne til at deltage i den globale konkurrence – med deraf efterfølgende tendens til voksende ulighed. Ligheden fortsætter i konkurrencestatsperioden med at være en væsentlig omdrejningsfaktor, men andre hensyn, fx den internationale konkurrence, vejere tungere. Man griber til undladelsessynden, man forholder sig ikke tilstrækkeligt til det væsentlige. Partiets DNA – lighed. Og undladelsessynden i det fordelingspolitiske spørgsmål er særdeles alvorlig. Hvis politikere ikke konstant og bestemt prioriterer til fordel for de brede lag, siver ressourcerne langsomt derhen, hvor overklassen og den øvre middelklasse befinder sig.

Min konklusion er, at det ikke er muligt for Socialdemokratiet at lede på dets centrale værdi – lighed – inden for rammerne af en konkurrencestats tænkning. Igennem alle syv alle principprogrammer er lighed den centrale værdi. Denne grundlæggende værdi har partiet været ledt på igennem 125 år, fra 1867 og indtil fra 1990'erne og frem til i dag, hvor først Nyrup og Lykketoft gjorde et stærkt forsøg på at fastholde linjen. Men der sivede langsomt en for stærk markedslogik ind, som udfoldede sig stærkest under Thorning-regeringen. Målet er, at Socialdemokratiet skal tilbage på sporet. De pågældende regeringer og socialdemokratiske regeringsledere har gjort deres bedste, ud fra evner og i den givne situation, for at realisere social retfærdighed. Og de har delvist stået i en anden politisk situation end Thorvald Stauning, Viggo Kampmann og Anker Jørgensen.

Men der sker et markant brud fra omkring 1990.

Omkring samme tidspunkt ændres verdenshistorien, idet den ene af to daværende supermagter imploderer. Til stor glæde for millioner af østeuropæere, russere og andre falder muren den 9. november 1989, og Sovjetunionen opløses den 26. december 1991. Det er også til stor glæde for Socialdemokratiet, som i over 100 år har modarbejdet kommunisterne og i årtier har modarbejdet Sovjetunionens totalitære styre. Med opløsningen var banen kridtet op for, at den rigtige demokratiske socialisme (socialdemokratismen) kunne få endnu mere luft under vingerne. Men i stedet så man en ideologisk afmatning af troen på staten, og der skete en tilslutning til markedet som den store forløser.

Man fik en defensiv tredje vejs socialdemokratisme, der ikke turde fastholde, at staten og samfundet er det vigtigste. For Socialdemokratiet er markedet selvfølgelig altid vigtigt og nødvendigt. Men markedet er ikke det vigtigste, det er fællesskabet og (national)staten.

En defensiv socialdemokratisme sænker sine parader over for markedet efter 1990 og skruer op for en markedsorienteret teknokratisk statstilpasning til, hvad man opfatter som nødvendig politik. Og argumentet i bogen er, at der samtidig opstår et tomrum, som før var udfyldt af det folkelige fællesskab og nationalstaten. Dette tomrum fyldes ud af fejlgroet identitetspolitik, som Socialdemokratiet også er nødt til at bekæmpe for at kunne føre politik som før 1990.

Centrum-venstre-intelligentsiaen blev efter 1990 ramt af apati, og kombineret med et utilstrækkeligt inspirerende politisk lederskab fra den socialdemokratiske bevægelse, fravalgte intelligentsiaen kritikken af markedet. I stedet sættes internationalisme, globalisme, udlændinge og køn på

dagsordenen. Det får som resultat, at vi får en fejlgroet identitetspolitik. Man tager fuldstændig fejl af, hvad den rigtige dagsorden er, når det gælder nationalstaten Danmark, udlændinge og sidst men ikke mindst det nyeste identitetspolitiske fejlskud: ekstremfeminismen. Udlændingepolitikken og vigtigheden af nationalstaten Danmark har Socialdemokratiet fået bedre styr på, og den fejlgroede identitetspolitisk med bl.a. ekstremfeminisme er vi i gang med at tøjle. I Sverige går det helt galt, med fx en svensk socialdemokratiske udenrigsminister, som taler om en såkaldt feministisk udenrigspolitik. I stedet for at tale om de virkelige problemer med svensk neutralitet og en mere og mere aktivistisk russisk nabo.

Endelig afrundes bogen med en række politiske forslag og tiltag, som jeg mener vil kunne bidrage til at udvikle Socialdemokratiets politik og opnå den sociale retfærdighed, der er målet.

2.

Socialdemokratiets udvikling fra 1800-tallet og frem til i dag

Konkurrence- og markedsstaten

Tidligere socialdemokratisk partimedlem og daværende socialdemokratiske finansminister Bjarne Corydon gjorde begrebet "konkurrencestat" og dets indhold til et hverdagsord i den politiske debat og medierne. Begrebet var mest kendt i forskerkredse som et diagnostisk beskrivende begreb og blev pludselig et husholdningsbegreb med nyhedsinteresse. Begrebet trækker dog tråde meget længere tilbage i tiden. Det peger så at sige både bagud og fremad. Det var Corydon, som populariserede og introducerede konkurrencestatsbegrebet i offentligheden, og det blev især forskeren Ove Kaj Pedersen, der blev kendt som den forsker, der satte ord på begrebet herhjemme. Pedersen argumenterer for, at udviklingen fra velfærdsstat til konkurrencestat er den mest gennemgribende samfundsændring, der er sket. Herhjemme har andre forskere beskrevet konkurrencestaten, fx Jacob Torfing med det knap så mundrette begreb "Schumpetarian Workfare Postnational Regime" eller fx Tim Knudsens om "den sociale konkurrencestat".

Ligesom velfærds- og konkurrencestater ikke er en særlig dansk eller nordisk opfindelse, således er teorier om disse heller ikke. I angelsaksisk sammenhæng er især Anthony Giddens blevet kendt for et lignende projekt. Han introducerede begrebet om "den tredje vej" (Giddens, 1998), der blev til på baggrund af dialoger med Bill Clinton og Tony Blair. Han anbefaler, at staten gør sig selv til en konkurrencestat, så staten kan konkurrere på pris og kvalitet. Giddens kalder det "den sociale investeringsstat". Og han understreger, at man i den traditionelle velfærdsstat betragtede sociale udgifter som udgifter. I stedet burde man betragte dem som investeringer, som skulle styrke den enkelte og samfundets konkurrenceevne.

En anden englænder, Bob Jessop, beskriver udviklingen på engelsk således: "from welfare state to workfare state", fordi staten i stigende grad sætter "workfare" foran "welfare". Med hans "velfærdsstatskapitalisme" ser han relationen mellem staten og kapitalismen som et løsningsorienteret paradoks, hvor statsprojekter og statsstrategier kontinuerligt forsøger at skabe en stabil og sammenhængende institutionel orden (Jessop, 2002). Philip Cerny benytter det engelske ord: "The Competition State" for at beskrive en situation, hvor staten indrettes efter markedets behov, hvor hele verden er blevet et marked (Cerny, 1990). Jeg tager udgangspunkt i Ove K. Pedersen, som ikke er politiker, men en forsker, der er fortaler for konkurrencestaten som DEN nødvendige stat. På trods af min uenighed med Pedersen mener jeg, at Pedersens bidrag er enestående, og hans sidste bog, *Reaktionens tid* (2018), understreger (ligesom andre bøger før denne), at den analyse, han udgav i 2011 med bogen *Konkurrencestaten* er et stykke brugbart værktøj til at forstå og analysere vores situation.

Jeg er modstander af markeds- og konkurrencestaten. At Pedersen og jeg er uenige i hovedspørgsmålet, skulle give en sund argumentatorisk modsætning. Pedersen definerer konkurrencestaten i fire punkter (Pedersen, 2011):

> "For det første er det en stat, der aktivt søger at mobilisere befolkningen og virksomhederne til at deltage i den globale konkurrence – i stedet for (som velfærdsstaten) at kompensere og beskytte befolkningen og virksomhederne mod konjunkturudviklinger og den internationale økonomi.

> For det andet er det en stat, som søger at gøre den enkelte ansvarlig for sit eget liv, ser fællesskabet som knyttet til arbejdet og frihed som identisk med friheden til at realisere egne behov – i stedet for (som velfærdsstaten) at lægge vægt på moralsk dannelse, på demokrati som fællesskab og på frihed som muligheden for at deltage i de politiske processer.
>
> For det tredje er det en stat, der i stedet for at søge stabilitet fremmer dynamik og i stedet for at reformere efter omhyggelige forberedelser nu har indbygget den uendelige reform i selve den politiske proces og i den måde, staten er organiseret og ledet på.
>
> Endelig er det for det fjerde en stat, der aktivt arbejder på at påvirke de internationale omgivelser, og som især gennem EU anvender mange ressourcer på at skabe plads for danske interesser i Europa såvel som globalt."

Og det helt centrale her er især det første punkt, der handler om mobilisering af befolkningen til den globale konkurrence. Dette står tydeligst i modsætning til velfærdsstatens kompensations- og beskyttelsesstrategi.

I det følgende skelner jeg, inspireret af Pedersen, mellem tre tidsafsnit for den politiske økonomi i Danmark – nationalstaten (1850-1950), velfærdsstaten (1950-1990) og konkurrencestaten (1990-i dag) og sætter Socialdemokratiet ind i denne udvikling.

Socialdemokratiet i den nationalstatslige periode fra 1850 til 1950

I 1848 skrev to unge mænd, Karl Marx og Friedrich Engels, i slutningen af deres tyvere malende: "Et spøgelse går gennem Europa – kommunismens spøgelse" (*Det Kommunistiske Manifest*). Og de fortsatte: "Alle magter i det gamle Europa har sluttet sig sammen til en hellig klapjagt på dette spøgelse: paven og tsaren, Metternich og Guizot, franske radikale og tyske politimænd."Det var et opgør med det feudale samfund, hvor adlen og kirken havde magten.

Europa var i opbrud. I Frankrig havde den franske revolution fundet sted i 1789 og med socialister i spidsen skabtes Pariserkommunen i 1871. Og spøgelset var yderligere styrket med 1830-revolutionen også i Paris.

Men selvom socialister deltog og bragte socialistiske idéer på banen, var de forholdsvis få og udgjorde en mindre betydende faktor. Urolighederne bragte derimod et voksende og økonomisk betydende og politisk stærkere borgerskab til magten. Borgerskabet var byernes overklasser i 1800-tallet. Det var velhavende forretningsfolk og akademikere.

I diskussionerne op mod vedtagelsen af 1849-grundloven diskuterede man herhjemme også socialisternes idéer og især deres forkastelse af den private ejendomsret. Stemningen var overvejende, at socialismen og kommunismen skulle bekæmpes med alle midler. Problemet bestod i, at man gerne ville have demokrati, men var bange for at udstrække det til for mange (almindelige stemmeret), fordi, som det blev argumenteret, gav man først de fattige politisk indflydelse, kunne de benytte den til også at angribe de riges ejendom.

Det var først og fremmest borgerskabet, der i midten af

1800-tallet fik del i den politiske magt på bekostning af adel og kirke. Men fra slutningen af 1800-tallet måtte borgerskabet dog dele den politiske magt med de velhavende bønder og langsomt også med arbejderklassen, som i høj grad levede på landet.

I middelalderen indtil 1850 havde staten spillet en lille rolle. I det omfang, vi rundtom i landet overhovedet havde fx et sundhedsvæsen, var det småt, religiøst funderet og klosterbaseret. Ældreomsorgen var privat, og det fælles, der eksisterede, var fx fattiggårde. Skolegang og uddannelse var sporadisk og ringe – og kun for de privilegerede.

I slutningen af 1800-tallet begyndte staten i stigende omfang at løse sociale opgaver på områder, som det før var private, der løste, eller som ingen løste. I forhold til fx den samlede økonomi har det offentlige helt frem til 1914 kun lagt beslag på mellem 5 og 10 % af de samlede indtægter. Det er ændret markant siden. Det offentliges drifts- og kapitaludgifter har siden begyndelsen af 1980'erne udgjort 65-70 % af bruttonationalproduktet. Det samfund, vi havde i 1800-tallet, var altså et helt andet.

Den såkaldte nationalstatsperiode indledes med Junigrundloven fra 1849, der afskaffede den kongelige enevælde og satte en form for folkestyre i stedet. Der indførtes principielt religionsfrihed, trykkefrihed, tredeling af magten og forsamlingsfrihed. Og der indførtes, i princippet, lige og almindelig valgret, men i realiteten var det kun 15 % af befolkningen, som kunne stemme. Og kongen kunne stadig udnævne og afskedige ministre og behøvede ikke at have et valgt flertal bag sig. Ti år før Socialdemokratiets første principprogram kom den nye 1866-grundlov, der indførte

privilegeret valgret via skattebetaling, således at fx 27 af de folkevalgte skulle vælges blandt de største skatteydere (godsejerne).

Den nationalstatslige periode tager fart med det danske krigsnederlag i 1864 og den efterfølgende reaktion. Krigen betød, at Danmark måtte afstå hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg. Baggrunden var den tysknationale selvbestemmelsesbevægelse, som blev støttet af vores krigsmodstandere Østrig og Preussen.

Det var i samme tyske område, at den første form for velfærdsstats oprindelse kan dateres til. Det var i slutningen af 1800-tallet. Den pågældende leder, Bismarck, etablerede på dette tidspunkt de første sociale sikringsordninger. Baggrunden var mere frygten for den sociale uro end næstekærlighed. Staten skulle tage et ansvar for, eller give, offentlig støtte til en udbygning af den sociale sikring, især indkomstbortfald i forbindelse med alderdom, sygdom, arbejdsulykker, invaliditet og arbejdsløshed.

Det er en periode, hvor rettigheder langsomt bliver gjort almene, dvs. kommer til at gælde alle. Men tilkendelsen af rettigheder skulle hænge sammen med dannelse, fælles sprog og kultur, således at danskerne langsomt kunne blive demokratiske, og der opbyggedes institutioner som skoler til dette.

De to socialdemokratiske principprogrammer i denne periode, *Gimleprogrammet* (1876) og 1913-programmet taler for almengørelsen, at gøre rettigheder (stemmeret, frihedsrettigheder) almene, dvs. at gælde alle.

Partiets første principprogram, *Gimleprogrammet* (efter traktørstedet Gimle på Frederiksberg) blev til under ledelse af Louis Pio. Det var inspireret af det tyske søsterpartis

Gothaprogram og indeholdt en både marxistisk analyse og såkaldte lassallianske reformidéer. Det marxistiske islæt handler om Karl Marx' analyse om inddæmningen af markedet og det lassallianske handler om Ferdinand Lassalles analyse af, at arbejderne burde opbygge egne produktions- og forbrugsforeninger. Men fokus er også på den almindelige demokratisk politiske udvikling. I *Gimleprogrammet* står der:

> "Det socialdemokratiske Arbejderparti fordrer som Statens Fundament: Almindelig, lige og direkte Valgret med hemmelig Stemmeafgivning for ethvert Medlem af Staten, baade Mænd og Kvinder, fra det 22de Aar til alle Stats- og Kommune-Institutioner … Afskaffelse af alle Presselove, Forenings- og Forsamlingslove, samt alle øvrige Love, hvorved et Folk kan blive forhindret i at tilkendegive sine Tanker i Ord og Skrift. Almindelige Folkeopdragelses-Instituter, organiserede af Staten, almindelig lige og obligatorisk Skoleundervisning. Religionen erklæres for Privatsag."

I perioden mellem *Gimleprogrammet* og 1913-programmet skete der en stigende industriel udvikling, der betød en vækst i arbejderklassen, og der skete også en faglig organisering, og i 1898 oprettes et landsforbund for fagforeninger.

Herhjemme inkarnerer malersvenden Jens Jensen (1859-1928) denne periode, hvor Socialdemokratiet går fra fagforeningsorganisering til parlamentarisme. Han var central i opbygningen af fagforeningernes organisationer og som formand for de samvirkende arbejderbevægelsens organisator. Han var formand for De Samvirkende Fagforbund. Hans

betydning var enorm, tidligere og måske større end Stauning, selv om han ikke fylder så meget i historieskrivningen.

Ligesom Jens Jensen og socialdemokraterne havde organiseret arbejderne, havde arbejdsgiverne organiseret sig og ønskede at påføre fagbevægelsen et strategisk nederlag. Ved en arbejdskonflikt i foråret 1899 lockoutede arbejdsgiverne alle snedkere og dernæst alle andre i byggefag og jernindustrien, således at mere end halvdelen af samtlige organiserede arbejdere var lockoutet. Der blev indgået forlig med arbejdsgiverne – det såkaldte Septemberforlig – det betød en institutionalisering af arbejdskampen og en svækkelse af strejkeretten, fordi forliget gjorde det ulovligt at anvende strejker midt i overenskomstperioderne, og det blev ulovligt for de faglige organisationer at støtte overenskomststridige arbejdsnedlæggelser.

Det var Jens Jensen, som underskrev Septemberforliget, og siden har rammen fungeret som arbejdsmarkedets grundlov. Det grundlæggende princip i forliget er parternes gensidige anerkendelse af modpartens organisations- og ledelsesret.

Septemberforliget var en stor sejr, men samtidig heller ikke alt det, man havde drømt om. Det betød, at det politiske parlamentariske arbejde blev opprioriteret. Jens Jensen gik nu fra at være fagforeningernes frontfigur til at være Socialdemokratiets parlamentariske frontfigur. Han blev borgmester for Magistratens 2. Afdeling fra 1903-1924 (finansborgmester – svarer i dag nogenlunde til overborgmester) i Københavns Kommune. København var det sted i Danmark, hvor Socialdemokratiet stod stærkest. Derefter blev Jens Jensen overpræsident i København 1924-1928. Jens Jensen var ikke blot den første socialdemokratiske borgmester i København,

men i hele Danmark. Han var også kortvarigt landets første socialminister i 1920.

På landsplan fik Socialdemokratiet i 1901 sit hidtil højeste stemmetal: 17,8 %. Og partiet Højre (det, der blev til vores dages konservative) blev erstattet af en Venstre-regering. Og i 1903 gennemførtes en skolereform, der gav bedre uddannelsesmuligheder for børn fra arbejderklassen. I 1905 blev Venstre splittet, og det nye parti Det Radikale Venstre kom til og indgik et valgsamarbejde med Socialdemokratiet. I 1906 fik partiet 25,4 % af stemmerne. I 1908 gennemførtes en ny kommunal valglov, som skabte stor socialdemokratisk repræsentation i kommunalbestyrelserne, og man skabte forbedringer på skolerne og i socialvæsenet og fik overført nye opgaver til kommunerne, fx elektricitet og gas samt driften af den kollektive transport.

Ved optakten til det næste principprogram i nationalstatsperioden var der vælgerfremgang, men på trods af dette gav det kun en lille indflydelse. I 1909 fik partiet 29 % og støttede indsættelsen af en radikal mindretalsregering, som kun fik få måneders levetid. Men dog nåede regeringen at udarbejde et ikke vedtaget forslag til en grundlovsændring, der skulle udvide valgretten til kvinder og til de to tredjedele af mændene, der ikke kunne stemme. I 1910 fik partiet 28,3 %, og i 1913 29,6 % af stemmerne.

I 1913 vedtog Socialdemokratiet under Stauning et program, der skulle afløse *Gimleprogrammet*. Lighederne mellem de to programmer er dog store, fx at produktionsmidlerne skulle overgå til samfundseje. 1913-programmet er opdelt i en generel del og en del, hvor der i en punktopstilling fremsættes en række krav. 1913-programmet er et klart marxistisk

orienteret program, hvor stat og kommuner skal overtage alle større virksomheder, samfærdsels- og samkvemsmidler, der har monopolstatus. Programmet indledes med: "Arbejdet er Kilden til al Værdi og Arbejdets Udbytte bør derfor tilfalde dem, som arbejder." Klassekampsperspektivet er tydeligt i programmet, og den kapitalistiske produktion beskrives som planløs hvor "… uhyre Værdier gaar til Grunde, skaber Kriser og Arbejdsløshed …" Den revolutionære del af marxismen var dog taget ud, og fokus var på gradvise ændringer, herunder opbygningen af arbejdernes egne produktionsforeninger inspireret af Ferdinand Lassalle.

Andre røde partier, der hyldede den revolutionære side af marxismen, havde i kombination og forlængelse af 1. Verdenskrig forsøgt sig med revolutioner. Og årene 1917-19, hvor ca. 12 millioner soldater mistede livet i 1. Verdenskrig (startede 1914), foregik der store politiske omvæltninger i Europa og særligt i Rusland. Revolutionerne blev nedkæmpet i Europa. Økonomierne i den periode var påvirket af krigen, og Danmark, der var neutralt og handlede med begge krigsførende parter i krigen, kom også i en periode i varemangel og måtte indføre rationeringsmærker til daglige fødevarer. Og det var en hård tid. Der kom epidemier, fx den spanske syge, der i Danmark kostede ca. 12.000 menneskeliv.

Herhjemme gav de europapolitiske omvæltninger og fredslutningen bølgeskvulp. I 1920 begik den danske kong Christian 10., hvad avisen Socialdemokraten kaldte et statskup (Stauning kaldte det underspillet for "episoden"). Det var støttet af såvel partierne Højre og Venstre. Højre og Venstre ønskede det tysksindede slesvigske område overdraget til Danmark i forbindelse med Verdenskrigens ophør. I opposition til dette

stod Det Radikale Venstre og Socialdemokratiet, der ønskede, at kun de dansksindede områder skulle tilbage til Danmark, mens de øvrige dele skulle forblive tyske. Baggrunden var Tysklands nederlag med efterfølgende fredsforhandlinger om fastlæggelse af den tyske grænse.

Kongen afsatte den radikale regering, som var støttet af socialdemokraterne. For Socialdemokratiet var kupforsøget grundlovsstridigt, og der arrangeredes optog fra den socialdemokratiske bastion Borgerrepræsentationen til Amalienborg Slotsplads, med store demonstrationer, og fagbevægelsen truede med generalstrejke. Efter nogle dages forhandlinger bøjede kongen sig. En folkeafstemning i to afstemningszoner blev anerkendt, og grænsen blev fastsat som grænsen mellem 1. og 2. zone, og derefter blev Sønderjylland genforenet med Danmark og den tyske del med Tyskland. Der blev også gennemført en ny valglov (proportionalsystem, hvor mandaterne blev fordelt efter vælgertilslutning) og udskrevet nyvalg.

Tiden frem til den velfærdsstatslige periode skulle vise sig at være nogle af de værste i både dansk og udenlandsk historie. Der var økonomisk krise i Europa og i Danmark med stor arbejdsløshed (i 1922 33 %). Arbejdskonflikter blev hårdere, bl.a. den månedlange generalstrejke i Randers, hvor hele byen blev lagt ned.

I 1924 blev Socialdemokratiet Danmarks største parti med 36,6 % af stemmerne (det var størst allerede i 1913, men valgloven forhindrede det).

I 1924 kom den første socialdemokratiske regering (Stauning), og den sad to år med regeringsmagten, men trods dette var indflydelsen lille. Fordi Venstre og Højre havde flertal i Landstinget og derfor kunne bremse lovgivning.

I 1929 kommer den anden socialdemokratiske regering, og den følges af flere indtil 1945 (under krigen var der en samlingsregering).

Den største politisk-økonomiske forandring var Kanslergadeforliget (1933), der blev indgået mellem Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og Venstre. Wall Street-krakket i 1929 betød, at verdenshandlen stoppede, USA opsagde deres lån og trak dermed store summer af kapital ud af andre lande – herunder Tyskland. Landene var afhængige af den amerikanske økonomi, og det ødelagde økonomierne, og Danmark blev ramt, fordi prisen på danske eksportvarer (80 % var landbrugsvarer) fortsatte med at falde. Arbejdsløsheden var på 30 %, og der var udsigt til en storkonflikt mellem arbejdsmarkedets parter. Arbejdsgiverne ville have lønreduktion og havde lockoutet 100.000 mennesker.

Den velfærdsstatslige periode har sin oprindelse netop her. Med Kanslergadeforliget fik Socialdemokratiet sat gang i offentlige arbejder og sat lån af til bl.a. boligbyggeri og en udvikling med at iværksætte offentlige arbejder, der ville give arbejdspladser og omsætning. Sammen med socialreformen, hvor almisseprincippet veg til fordel for rettigheder, ses starten på udviklingen af velfærdsstaten. Kanslergadeforliget betød, at staten nu blev opfattet som en aktiv igangsætter af samfundsøkonomien. Ikke kun af Socialdemokratiet, men også af Venstre, der fik en devaluering af kronen på ca. 10 %, så der kom gang i dansk landbrugseksport og tilskud til reduktion af kødproduktion.

Forliget var også udtryk for samarbejde og forlig mellem to fløje i dansk politik mellem en uforsonlig venstre- og højrefløj. At staten greb ind i aftaler mellem arbejdsmarkedets parter

og blandede sig i overenskomster, var også nyt. At man kunne komme overens og lave et så vidtgående forlig, var unik– rundt omkring Danmark var der krig og konflikt. Samme dag som Kanslergadeforliget blev lavet, kom Adolf Hitler til magten i Tyskland, og forligets kompromisånd førte det danske parlamentariske demokrati igennem 2. Verdenskrig. Med afslutningen af 2. Verdenskrig kommer den nominielle start på den velfærdsstatslige periode.

Socialdemokratiet i den velfærdsstatslige periode fra 1950 til 1990

Danmark overlevede 2. Verdenskrig som en nation, der var intakt. Men den verden, som Danmark befandt sig i efter 2. Verdenskrigs afslutning, var ødelagt, med millioner af døde og masser af ødelagte samfund.

På det internationale plan bliver FN oprettet i 1945, og vi får en vedtagelse af FN's Verdenserklæring om Menneskerettighederne med fokus på individet og personlige rettigheder. Nu skulle fællesskabet i fokus, og det primære mål var at gøre borgerne lykkelige. Perioden for velfærdsstaten har den personlige udvikling, demokrati og dannelse som omdrejningspunkt.

Staterne blev styrket i forhold til markederne. Man ville aldrig have massearbejdsløshed som i 30'erne – som var en af grundene til krigen. Arbejdsløshed blev set som en trussel mod samfundet, som det, der kollektivt skulle handles på. Og produktionen skulle heller ikke længere rammes af "tilfældige" konjunkturer, men styres. Ligesom velfærdstatsperioden herhjemme blev foregrebet af Kanslergadeforliget, blev det i

USA foregrebet af Roosevelts tiltrædelse i 1933 og hans The New Deal, hvor troen på staten blev fremmet.

Dollaren blev efter krigen dominerende. USA blev dominerende. Vi fik åbnet markederne i højere grad og fik en verdensbank, IMF, Den Internationale Valutafond (The International Monetary Fund), og GATT (General Agreement on Tariffs and Trade).

Verdensbankens (Den Internationale Bank for Genopbygning og Udvikling, IBRD (The International Bank for Reconstruction and Development)) opgave blev at finansiere genopbygningen efter 2. Verdenskrig. Den var og er amerikansk domineret, og bankens kreditpolitik over for verdens fattigste lande har derfor lige siden dengang været stærkt kritiseret.

Den Internationale Valutafond er en organisation, der er ansvarlig for at styre det globale finanssystem og for at låne penge til sine medlemslande for at afhjælpe især lande i svære økonomiske problemer med underskud på betalingsbalancen. Til gengæld for lånet forpligter landene sig til at iværksætte reformer. IMF's hovedkvarter ligger i Washington, DC.

GATT var en international handelsaftale, underskrevet af 23 lande i 1947. Ved udgangen af 1994 blev den afløst af WTO, World Trade Organization.

I denne periode – den velfærdsstatslige periode – er velfærdsteori og finanspolitik koblet til Maynard Keynes, som var initiativtager til Bretton Woods-systemet (internationalt samarbejde om valuta og handel, ratificeret 1944). Bretton Woods-systemet var et fundament under de enkelte landes nationale finanspolitik. Man kompenserede husholdninger og virksomheder i tilfælde af konjunkturnedgange, og i pe-

rioden fik vi også finanspolitiske indgreb, der skabte efterspørgsel i tilfælde af arbejdsløshed.

Samtidig blev der i perioden opbygget en form for konsensus mellem socialisme, konservatisme og liberalisme om opbygningen af velfærdsstaten, herunder fordelingen af indkomster og formuer. Man fik således institutionaliseret klasse- og arbejdskampen.

Vi får stater, hvor der er tale om en blandingsøkonomi. Blandingsøkonomier, der forudsætter statslige indgreb på markedet. Det kan fx være keynesianskinspireret makroøkonomisk planlægning, økonomiske vækststrategier og/eller moderniseringsstrategier. Og det er også efter 1945, at begrebet velfærdsstat vinder indpas i den politiske sprogbrug.

De fleste velfærdsstater, der opbygges, har forskellige former for alderdomssikring, sygesikring og arbejdsløshedssikring og er, i større eller mindre grad, finansieret af staten. Ydelsernes størrelse (kompensationen) og målgruppen samt fordelingsprincipperne kan variere, alt efter hvilken velfærdsstatsmodel der er tale om.

Gøsta Esping-Andersen (Esping-Andersen, 1990) definerer velfærdsstater efter 2. Verdenskrig som stater, der maksimerer individers mulighed for at overleve uden at være afhængige af at klare sig på markedets vilkår. Esping-Andersen opdeler velfærdsstater i en liberal, en konservativ og en socialdemokratisk velfærdsstatsmodel. Udbygningen af det offentlige – velfærden – sker i den vestlige verden ud fra forskellige partipolitiske og kulturelle miljøer. Den liberale model er en model, hvor ydelser kun er til de dårligste stillede. Organisering sker via markedet, og finansiering sker på

beskedent niveau via staten. Alle borgere kan modtage, men kun minimumsydelser.

Så er der den konservative model, hvor sociale ydelser kun er til folk, der har været på arbejdsmarkedet. Organisering er en blanding af stat og marked. Finansiering kommer fra arbejdsmarked/stat og er styret af markedskræfter. Personer, der kan modtage, er primært de forsikrede/de erhvervsaktive.

Og endelig er der den skandinaviske model (også kaldet den socialdemokratiske, skandinaviske, keynesianske) model, hvor sociale ydelser er ens for alle. Organisering og finansiering foregår primært via staten, og markedets rolle mindskes, og alle borgerne kan modtage (den er universel). Esping-Andersen kategoriserer den danske velfærdsstat efter 2. Verdenskrig som en socialdemokratisk velfærdsstat, idet der er tale om universalisme og indkomstudligning, med høj og ligelig adgang til velfærdsydelser og service. Altså levestandarden afhænger ikke udelukkende af tilknytningen til markedet.

I forhold til at beskytte hjemmeproduktion og jobfrekvens havde nationale stater som Danmark tre redskaber til at beskytte sig selv:

1. Et devalueringsværktøj – så vi kan sænke mindsteprisen i forhold til dollaren. Danmark devaluerede mange gange i denne periode.
2. Toldafgifter og -gebyrer (bilafgifter, der eksisterer i dag).
3. Mulighed for tekniske handelshindringer, fx DS (Dansk Standard), der udelukker fx tysk standard (fx danske el-installationer, selvom fx de tyske er bedre. Det opretholder manufaktur og dansk produktion).

I den velfærdsstatslige periode falder såvel det 3. principprogram fra 1961, Vejen frem, og det 4. principprogram 1977, *Solidaritet, lighed og trivsel*. De ligger begge i en periode med en helt ny politisk og økonomisk orden. Efter 2. Verdenskrig var USA den største økonomiske og militære magt med Bretton Woods-systemet, IMF og Den Internationale Bank for Genopbygning og Udvikling, IRBD. Dollaren havde status af den dominerende internationale valuta, og USA sikrede sig, at der med genopbygningen af de vestlige lande skete en liberalisering af den internationale handel.

I principprogrammet Vejen frem fra 1961 fremgår det, at Danmark skal finde sin plads i det nye (amerikanske) politiske og økonomiske system, og den danske produktion skulle tilpasses de nye vilkår. Det var under Kampmanns ledelse, at dette program blev til. Han havde bl.a. i 1957 været hovedarkitekt bag folkepensionen. I periodens start går det fremad og godt for Danmark og økonomien. Kampmann havde ved folketingsvalget 15. november 1960 fået 42,1 % af stemmerne. Det bedste valg siden Stauning. Slogans som "gør gode tider bedre" er sigende for perioden.

I programmet tales der nu om "tilpasning af ejendomsretten", og ord som tryghed, fællesskab og samarbejde optræder ofte i programmet, ligesom formuleringer om, at offentlige såvel som private ejendomsformer kan eksistere samtidig. Men det understreges: "Hvor hensynet til samfundet kræver det, må fællesskabet tage det fulde ansvar for investering og produktion." Hvor nationalstatsperiodens programmer var marxistisk inspireret, forlader "Vejen frem" dette, og kravet om fælleseje af produktionsmidlerne er blevet erstattet med, at offentlig og privat ejendomsret kan eksistere sideordnet.

I forhold til programmerne i nationalstatsperioden, der arbejdede med fælleseje af produktionsmidlerne, er der sket en ændring. Den private ejendomsret ses ikke længere som det centrale problem. Staten er i 1961-programmet tiltænkt rollen som planlæggende og styrende stat, men med respekt for erhvervslivet: "Det er en samfundsmæssig interesse, at trygheden i arbejdet finder sådanne former, at erhvervslivets udvikling ikke hæmmes."

Det andet program i den velfærdsstatslige periode, *Solidaritet, lighed og trivsel* fra 1977, er det ordrigeste og længste i rækken af principprogrammer og er lavet under Anker Jørgensens formandskab. Tiderne har nu ændret sig efter krisen i starten af 1970'erne. I 1977-programmet kritiseres den vækst, der før var blev omtalt som god. Programmet påtaler negative virkninger af den ukontrollerede vækst. Styring af økonomien handler nu også om at undgå fx unødig forurening. Man får fornyet fokus på krav på ejendomsret og får vendt delvist tilbage til en mere socialistisk/marxistisk linje, med det langsigtede mål om samfundseje af produktionsmidlerne. Arbejderne skal sikres del i overskuddet fra en erhvervsvirksomhed og medejendomsret gennem loven, og der skal etableres fælles fonde, så lønmodtagerne sikres økonomisk demokrati og kontrol med nøgleposter i økonomien, såsom banker, kreditforeninger og forsikringsselskaber.

Den tidligere gode økonomi og optimisme er væk i programmet. Det er tydeligt, at programmet blev formuleret under 1970'ernes krisestemning og i forhold til en velfærdsstat, der var under begyndende kritik og krise. Man kan finde det i programmet med formuleringer som "de store offentlige udgifter …" og "flere søger tilflugt i den opfattelse, at alt ville

blive bedre, hvis blot staten holdt op med at begrænse deres private forbrug gennem høje skatter og lod enhver klare sit". Og videre:

> "Mange føler sig i deres stræben efter at anskaffe stadig flere materielle goder generet af en voksende skattebyrde, men erkender ikke årsagerne hertil. Deres utilfredshed retter sig i stedet mod væksten i den offentlige administration, mod de offentligt ansattes voksende antal og mod deres løn- og ansættelsesvilkår" og

> "… stor del af væksten er gået til forøgede sociale omkostninger, hvilket blandt andet har vist sig i form af en større offentlig sektor. Samtidig har man undladt at oplyse befolkningen tilstrækkeligt om betydningen af en veludviklet kollektiv service. Herved opfatter mange det offentlige som en formynder og ikke som en tjener (…). Mistænksomheden overfor andre samfundsgrupper forstærkes af mangel på kendskab til deres arbejde, af mangel på forståelse af samfundsnytten i deres indsats og af forståelig utilfredshed med uligheder i social og økonomisk placering." (1977-programmet).

I næste afsnit skal vi se på den konkurrencestatslige periode, men den er allerede delvist foregrebet i foregående periode i den forstand, at i 1970'erne ændres meget i samfundet. Bestræbelserne på at skabe tættere nordisk samarbejde mister værdi, og EF omfavnes, vi får øget økonomisk integration med Storbritannien (EFTA – European Free Trade Association), Bretton Woods-systemet (internationalt monetært

samarbejde for fastkurspolitik) bryder sammen, der kommer massearbejdsløshed. Arbejderbevægelsen og det klassiske partisystem ændres, og der sker en effektivisering af velfærd staten, fast-krone-politik og selvstændig pengepolitik opgives.

Socialdemokratiet i den konkurrencestatslige periode fra 1990 til i dag

Nutidens globale orden – konkurrencestatsperioden – starter med Sovjetunionens sammenbrud, integrationen af de to Tysklande (som bliver Europas stærkeste økonomi) og åbningen af den kinesiske økonomi. Denne nye orden starter med, at Bill Clinton tiltræder som præsident, og EU grundlægger strategien for global konkurrence. Bill Clinton udtaler ved sin tiltrædelse, at der fremover skulle fokuseres langt mere på international konkurrence, og efterfølgende oprettes der et utal af handelsaftaler verden over. Globaliseringen blev herefter for alvor sluppet løs. Og EU's Jacques Delors begyndte at tale om nationalstaterne som virksomheder, der var i konkurrence med hinanden.

I Danmark havde den konservative Poul Schlüter, som blev statsminister i 1982, forsøgt at sætte privatisering på programmet inspireret af partifællen Margaret Thatcher i England. Schlüter formåede dog kun at privatisere ganske lidt (aktier i Danske Biavleres Honningsalg A/S og salg af Kryolitselskabet Øresund). De fleste salg og privatiseringer skete fra 1990 og frem – netop i den periode, hvor især Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre havde regeringsmagten.

Udenrigspolitisk havde vi også ændret retning. Danmark startede sin nye internationale integration i den nye globale

orden med deltagelse i sin første krig (Kuwait) siden 1864. August 1990 besluttede det danske folketing – med socialdemokraterne – at sende et krigsskib (korvetten Olfert Fischer) til golfen for at deltage i håndhævelsen af den handelsembargo, der var blevet indført mod Irak. Det foregik sammen med andre FN-medlemslande. Skibet deltog i inspektionstogter, hvor man undersøgte handelsskibes last. Socialdemokratiet stillede betingelser: NATO måtte ikke have en koordinerende rolle i forbindelse med operationerne. (Som en lille bi-historie kan det nævnes, at tidligere socialdemokratisk statsminister Anker Jørgensen i november 1990 rejste til Baghdad, og det lykkedes ham at få 16 danske statsborgere og gidsler med hjem, som Irak truede med at bruge som bombeskjolde). Socialdemokratiet og Danmark var i gang med vores mellemøstlige engagement.

Overgangen fra velfærdsstat til konkurrencestat forstærkes af nedbruddet i Bretton Woods-systemet i begyndelsen af 1970'erne, men bliver først realiseret med den tiltagende globalisering af verdensøkonomien i begyndelsen af 1990'erne og etableringen af det indre marked inden for EF/EU (1987). Hvor velfærdsstaten også var et politisk kulturelt projekt med en forestilling om moralske mennesker, bliver dette nu udfordret af en økonomisk model, hvor man i højere grad ser mennesket som en opportunistisk person i en liberal forståelse. I konkurrencestatsperioden har Socialdemokratiet tre principprogrammer:

5. principprogram 1992: *Det ny århundrede*
6. principprogram 2004: *Hånden på hjertet*
7. principprogram 2017: *Fælles om Danmark*

Det 5., 6. og 7. principprogram blev lavet under henholdsvis Nyrups, Lykketofts og Frederiksens ledelse. Det historiske bagtæppe for det første program er Sovjetunionens opløsning og murens fald og det skinner igennem i programmet og dets titel: *Det ny århundrede*.

Ejendomsret og fælleseje er kommet i baggrunden, og man skal nu sikre en "rimelig fordeling af velstanden". Den marxistiske/socialistiske linje og økonomiske demokrati overlever i opblødt form: "… lønmodtagernes medejendomsret og medbestemmelse virkeliggøres i mange forskellige former tilpasset den enkelte branches og virksomheds behov." Og det konstateres, at planøkonomi og formynderi betyder stagnation og fattigdom. Fokus er i stedet på balancen mellem en stærk og velfungerende offentlig sektor og det private erhvervsliv:

"Det nås kun ved stærk, bæredygtig og målrettet erhvervsudvikling samt økonomisk nyordning" (1992-programmet).

Målet for den økonomiske nyordning er at sikre fuld beskæftigelse. Og der står videre i 1992-programmet, at de åbne markeder, den internationale konkurrence og arbejdsdeling og det fri forbrugsvalg er drivkraften. Og samme tankegang findes i 2004-programmet:

> "Globaliseringen har medført meget konkrete fordele og langt bedre fremtidsmuligheder for mange mennesker. Internationaliseringen af økonomien har gennem de seneste årtier medført en fantastisk vækst i verdens samlede velstand. Vi er samlet set blevet rigere, end vi nogensinde har været før. En væsentlig forklaring på det er, at vi handler langt mere på kryds og tværs af kloden end nogensinde før."

Man bliver mere værdiorienteret i begge programmer – særligt principprogrammet fra 2004, der også i sin titel er værdiappellerende – *Hånden på hjertet* – og høj grad fyldt med etisk og politisk værdimæssigt indhold. I den forholdsvis lille del af 2004-programmet, der forholder sig til markedet, understreges det, at dette skaber en lang række fordele for mennesker, men også at markedet ikke i sig selv kan sikre en mangfoldighed af valgmuligheder for alle mennesker. Og i programmet arbejder man med en forestilling om øget individualisering, som man omfavner og ønsker at fremme. Man ønsker "rum for individuelle løsninger". Og man mener ikke at "øget individualisme" behøver at være i modstrid med fællesskabet.

Samtidig med den øgede individualisme bliver fokus at skabe incitament for den enkelte til at være på arbejdsmarkedet. Det omtales, som om man strammer adgangen til velfærdsydelser, så der ikke passiviseres. I 2004-programmet omtales princippet "Ingen rettigheder uden pligter, ingen pligter uden rettigheder", som her kaldes et godt udtryk for Socialdemokraternes holdning. Med aktivering af ledige og opkvalificeringsstrategier for ledige. Langsomt sker denne overgang fra det der i et tidligere afsnit kaldtes overgangen fra "welfare" til "workfare". Man søger at få borgeren ud på arbejdsmarkedet ved indirekte eller direkte at få folk til at arbejde. Det er her, den såkaldte eksistentielle borger fortrænges til fordel for den opportunistiske person. Alle skal sættes i stand til selvstændigt at deltage i arbejdsfællesskabet. Alle skal yde et bidrag. Statens opretholdelse af effektivitet og konkurrenceevne skal støttes af alle borgere. Målet for borgeren er i denne konkurrencestatsperiode at blive et arbejdsmæssigt bidragende medlem af samfundet.

Den økonomiske situation, der medførte tilpasninger i 1980'erne, fører stadig til tilpasninger i 1990'erne. Borgerens tilpasning skal selvfølgelig foregå gennem beskæftigelsespolitik, men også andre politikområder skal bidrage. For eksempel skal uddannelsessystemet bruges til at udvikle kompetente medarbejdere til arbejdsmarkedet. I 1992-programmet mener man, at samfundet skal fremme "initiativ og talent i erhvervslivet", og man efterspørger kreativitet og folk, der kan tænke nyt på alle niveauer. Det kan netop uddannelsespolitikken i konkurrencestaten levere. I 2004-programmet konstateres det:

> "Uddannelse, forskning og udvikling på alle niveauer gennem hele livet er nødvendige forudsætninger for, at vi som samfund kan skabe beskæftigelse, vækst og velfærd i fremtiden."

Staten i denne periode fungerer stadig som "økonomiske stabilisatorer" ved økonomisk krise, hvorfor både efterspørgsel og udbud af arbejdskraft søges holdt i balance. Men målet er ikke kun borgerens vel og vel, men også konkurrenceevnens ve og vel:

> "Staten, amterne og kommunerne skal sammen med erhvervslivet forbedre konkurrenceevnen" (1992-programmet).

De to programmer passer ind i konkurrencestatens ideologi, når det gælder de dele af programmerne, der omtaler marked osv. – ellers har begge programmer også en stor

mængde af fuldblods socialdemokratisk retorik og særligt en del af værdimæssig karakter.

Den første del af perioden (Nyrup/Lykketoft-delen) er kendetegnet ved, at man som politisk linje fastholder velfærdsstaten som "økonomisk stabilisator", fx Nyrup-regeringens ordning med orlov og jobrotation. Her fik folk i arbejde mulighed for at tage orlov til uddannelse eller børnepasning på dagpenge. Ledige kunne fik deres job og dermed midlertidig beskæftigelse. 140.000 var på orlov i løbet af 1994. Selvom jobrotation senere blev væsentlig reduceret, var dette velfærdsstatslig ledelse af markedet. Og fra 1993 til slutning af årtiet faldt den danske arbejdsløshed fra 12 til 5 % af arbejdsstyrken.

Arbejdsmarkedspolitikken var som tidligere angivet dog også med klare konkurrencestatslige elementer, hvor viften af redskaber i aktiveringsindsatsen blev større. Man imødekom virksomhedernes behov for arbejdskraft ved at opkvalificere de ledige og ved, at aktivering blev en ret og en pligt for alle med længerevarende ledighed.

Selvom Danmark er et af de lande, der havde og har det mindste omfang af offentligt ejede virksomheder, foretages under Nyrup/Lykketoft en række salg og privatiseringer i den periode, Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre har regeringsmagten, fx:

1993 GiroBank – 0,7 mia. kr.
1993 Tele Danmark – 0,1 mia. kr.
1994 Københavns Lufthavne – 0,7 mia. kr.
1994 Tele Danmark – 0,9 mia. kr.
1995 EKR Kreditforsikring – 0,1 mia. kr.

1996 GiroBank – 0,7 mia. kr.
1996 Københavns Lufthavne – 1,1 mia. kr.
1996 Datacentralen – 0,3 mia. kr.
1997 EKR Kreditforsikring – 0,3 mia. kr.
1998 Tele Danmark – 31,1 mia. kr.
1999 Datacentralen – 0,1 mia. kr.
2000 Københavns Lufthavne – 1,0 mia. kr.

Den socialdemokratisk ledede regerings salg af Tele Danmark til en amerikansk telekoncern i 1998 var i særdeleshed en kæmpe fejl. Staten solgte selve telefonnettet, altså infrastrukturen, det "rå kobber", til den amerikanske virksomhed. Finansministeren hed Mogens Lykketoft og havde mandsmod til senere at fortryde og ville i bakspejlet gerne have fastholdt det statslige ejerskab af kobbernettet. Syv år efter privatiseringen blev Tele Danmark (TDC) solgt videre til en pris, der var mere end tre gange så høj som den, Finansministeriet havde fået.

I perioden solgte Nyrup Rasmussen-regeringen også det daværende Datacentralen til en anden amerikansk virksomhed, selvom der var bekymringer over, at følsomme personoplysninger blev tilgængelige for de nye amerikanske ejere af selskabet. Forsvarets Efterretningstjeneste frygtede, at USA ville kunne begå spionage ved adgang til klassificerede oplysninger.

I denne konkurrencestatsperiode – mens socialdemokraterne var i opposition – kom også den foreløbigt seneste markedskrise. I efteråret 2008 går det amerikanske boligmarked amok. Banken Lehman Brothers går konkurs den 15. september 2008 med flere konkurser og tvangsauktioner hos banker

og finansielle virksomheder til følge, og pludselig er det globale finansielle system grebet af panik og frosset til. Den globale finansielle krise, der fulgte, er den værste finanskrise siden den store depression i 1930'erne. Der kom renteuro og aktiekurser, der raslede ned, og det spredte sig til realøkonomien med lukninger af virksomheder, arbejdsløshed og generelt faldende økonomisk aktivitet. I Europa og især i euro-området kom en mere langtrukken krise med en særlig europæisk statsgældskrise som konsekvens af den oprindelige finanskrise. Særligt Sydeuropa blev hårdt ramt. Og vi er fortsat præget af det største økonomiske tilbageslag i efterkrigstiden.

Finanskrisen i 2008 tackles konkurrencestatstro af den borgerlige regering med støtte fra Socialdemokratiet med pengehjælp til bankerne – ligesom man før i tiden hjalp de ledige. Altså i stedet for at kompensere borgerne for markedets udsving bliver bankerne – som de markedssuperaktører, de er – kompenseret for udsving og eventuelle tab, de lider. Selvom Socialdemokratiet er i opposition, støtter man bankpakkerne. Og man stiller også krav, men de er få. Det er et bredt flertal, som støtter lovgivningen, som hjælper bankerne. Der indføres hastelovgivning for at afskærme bankerne for store risici. Med den første bankpakke udstedte den danske stat en toårig garanti for alle indlån i de danske pengeinstitutter, og man stiftede det statslige aktieselskab Finansiel Stabilitet, der har til opgave at overtage forpligtelserne i nødlidende pengeinstitutter. Det betød ikke, at risici blev fjernet, blot at staten har påtaget sig denne. Bankerne polstrer sig ydermere med småvirksomheder og små låntageres penge, og de fortsætter en spekulationsadfærd, der lægger grund for den oprindelige krise. Frem for at benytte krisen

som afsæt for en reel regulering af bankerne valgte man at skyde løsningen af de strukturelle problemer i den finansielle sektor ud i fremtiden.

Mellem de to foregående programmer og 2017-programmet ledede Socialdemokratiet både en SRSF- og en SR-regering. Omstillingen fra SRSF- til en SR-regering skete netop på baggrund af endnu en delprivatisering, som betød, at vores ellers gode samarbejdspartner SF trak sig. Delprivatiseringen var det delvise salg af DONG, hvor den amerikanske køber Goldman Sachs fik særvilkår som vetoret i centrale bestyrelsesbeslutninger, til trods for at indskuddet kun var på 8 mia. kr. – en ejerandel på 19 %. Finansministeriet accepterede samtidig, at Goldman Sachs' udbytte kanaliseredes i skattely via Luxembourg til Caymanøerne og staten Delaware i USA.

Thorning-regeringen blev kendt for med Helle Thornings ord at gå "reform-amok" – tidligere omtalt som det uophørlige reformarbejde i konkurrencestaten, der skulle effektivisere og omstille institutionerne til globaliseringens nye målsætninger og krav. Men som også angivet tidligere var det netop i denne regering, at Socialdemokratiet erklærede sig som tilhængere af konkurrencestaten.

Det 7. principprogram 2017, *Fælles om Danmark*, blev til under ledelse af Mette Frederiksen. Det refokuserer partiet på lighed, og det tager som noget nyt det nationale og udlændingespørgsmålet op (mere om det i senere afsnit), men samtidig har det også masser af elementer af konkurrencestats-tilsnit.

I forhold til konkurrencestatsdelen i programmet omtales dette i form af arbejdsudbudspolitikken:

> "At flest mulige har et arbejde, er vigtigt. Det skaber identitet og giver livsglæde for den enkelte og sikrer velstand for os alle. At have et arbejde er både en pligt og en rettighed. At flest mulige har et arbejde, er nødvendigt for, at vi kan sikre vores fælles velfærd. Herunder at vi kan hjælpe dem, der ikke er i beskæftigelse" (2017-programmet).

Når arbejde omtales i programmet, tales der om flid, viljestyrke og samfundssind, og danskerne omtales manende og med en klar værdimæssig understregning som et flittigt folk. Et flittigt folk og et land, hvor der investeres:

> "Et sådant land er et godt sted at drive virksomhed og skabe arbejdspladser" (2017-programmet).

Og programmet understreger virksomhedernes rolle:

> "Danmark skal altid være et attraktivt sted at drive forretning. Vi har altid støttet driftige kræfters ønske om at skabe vækst og arbejdspladser. Til deres fordel og til samfundets bedste. Erhvervslivet er afhængigt af et velfungerende velfærdssamfund, og velfærdssamfundet er afhængigt af et stærkt erhvervsliv. Det er den sociale kontrakt, der gør, at Danmark både er et af de mest lige lande i verden og samtidig et af de rigeste" (2017-programmet).

Og man kan finde konkurrencestatsbetragtninger omkring kompetencer og uddannelse:

> "Danmark er et af verdens rigeste lande, fordi danskerne er dygtige. Få uddanner sig mere end os. Uddannelse er tilgængelig for alle, og vi er gode til at styrke vores færdigheder gennem hele livet. Derfor er vi godt rustet til at klare os i den globale konkurrence" (2017-programmet).

I programmet understreges fællesskabets rolle, som er at omfordele og sætte grænser. Og at regulere markedet:

> "Vores samfundsmodel bygger på en social kontrakt. Vi sikrer, at virksomheder har gode forhold. At de kan udvikle sig og skabe job … Uden et stærkt og konkurrencedygtigt erhvervsliv, ingen velfærd. Uden et udbygget velfærdssamfund, intet konkurrencedygtigt erhvervsliv. Vi er et af de mest lige samfund i verden. Samtidig er vi et af de rigeste lande i verden. Vores model virker" (2017-programmet).

Og en fri markedsøkonomi er fundamental:

> "Vi ved, at vores vækst og velstand kommer af, at vi handler og konkurrerer med hinanden og med verden. Vi ved også, at et frit marked kan skabe innovation og virkelyst. Derfor er vi grundlæggende tilhængere af en fri markedsøkonomi" (2017-programmet).

Alle tre principprogrammer i konkurrencestatsperioden:

5. principprogram 1992: *Det ny århundrede*
6. principprogram 2004: *Hånden på hjertet*

7. principprogram 2017: *Fælles om Danmark*

har en stærk markedsorientering og er præget af en liberalistisk bølge. Derfor skal vi se nærmere på, hvad liberalisme er.

Liberalisme

Liberalismen har siden 1990 været den dominerende forståelsesramme for politik, og dette har som vist smittet af på Socialdemokratiet på forskellig vis. Selvom socialdemokrater oprigtigt søger mod kollektive løsninger, sker det konstant på en (fejl)tolkning af et såkaldt begrænsende handlerum. Begrænsningen af det politiske forestillingsrum betyder i praksis et kompromis og en tilslutning til delvise liberale reformer i vores samfund.

Liberalismen er dels materiel og dels ideologisk. Materielt ved, at der sker en øget liberalisering af verdensmarkedet og stærkere konkurrence mellem nationalstater og virksomheder. Dette er fulgt op af en omfattende ideologisering med tale om såkaldte nødvendige liberalt orienterede reformer.

Liberalisme er blevet mainstream, ligesom keynesianisme var det i foregående statsperiode (indtil 1990). Kimen til liberalismen finder vi i mellemkrigstiden ved økonomerne Friedrich August von Hayek og Joseph Schumpeter, men trækker tråde tilbage til idéen om "markedets usynlige hånd" – en forestilling, der blev udviklet af økonomen og filosoffen Adam Smith, som mente, at de privilegerede bidrog til samfundet mere end de mindre privilegerede. Han kritiserede den brede befolkning – den almindelige borger – for at anse en godsejer som en samfundsplage, et monster, en stor fisk,

som fortærer alle de små fisk. Smith mente, at i praksis holdt den store fisk de små beskæftiget. For Smith handlede det om, at den riges synder takket være markedsøkonomien blev forvandlet til dyd, for trods sin "medfødte" egoisme, grådighed og stræben efter egen vinding delte den rige frugterne ved hjælp af "en usynlig hånd, der leder til at fordele livsfornødenhederne, omtrent som de ville være blevet fordelt, hvis Jorden havde været opdelt helt ens mellem alle sine beboere, og uden at have ment det eller vidst det varetager de (rige) samfundets interesser og afstår således det, der behøves, for at arten skal forøges". Smith gjorde de rige til helte, og de fik æren for at understøtte alle samfundsklasser under sig. I et samfund, hvor de rige gives tilstrækkeligt rum til at handle, "produceres der så store mængder af alt, at det dækker både de mægtiges (…) udskejelser og håndværkerens og bondens behov".

Denne form for liberalisme fik sit moderne udtryk i økonomisk teori med den liberale Chicago-økonom Milton Friedman og fik politisk platform med Ronald Reagan og Margaret Thatcher, og den blev styrket i 1980-90'erne, hvor de vestlige regeringsbærende partier tilpassede sig den liberale model.

Velfærdsstaten kritiseres igen og igen af liberalismen for at være for dyr. Og der pågår en kritik af velfærdsstatens såkaldte eksistentielle person. En person, der skulle realisere sit eget potentiale gennem demokrati, social mobilitet og dannelse.

I Danmark blev liberalismen italesat med ønsket om en minimalstat, med en privatisering af store dele af velfærdsstaten og indførelsen af nye liberale og markedsorienterede styringsformer for velfærdsstaten.

Liberalisme handler ideologisk set om frihed: frie markedskræfter og ikke mindst et frit individ. Hvis individet skal kunne være frit, skal det tage et ansvar for sig selv, og den liberale tankegang bygger derfor på idéen om et personligt ansvar. Derfor skal statens magt rulles tilbage, da den underminerer individets personlige frihed. Selvrealisering skal ikke foregå som i velfærdsstaten, hvor man skulle blive et demokratisk moralsk menneske, nej, her skal man realiseres gennem arbejde og såkaldt ansvar.

Uanset hvilken farve de skiftende politiske regeringer har haft, anvender man i denne periode liberalt orienterede politikker. Det, der skulle være den ovennævnte tredje vej (en vej mellem liberalisme og keynesianisme), endte i Clintons regering med at tage udgangspunkt i liberale antagelser og føre sådanne politikker ud i livet. Moderne liberalisme kan defineres ved tre forhold:

> "(1) liberalisering af priskontrol og af kapitalmarkeder samt fjernelse af handelsbarrierer,
> (2) statens tilbagetrækning fra økonomien gennem deregulering, privatisering og outsourcing og
> (3) anvendelse af pengepolitikken til at kontrollere pengeudbuddet, sikre mod høj inflation og styre statsunderskud" (Pedersen, 2011).

I stedet for at bruge pengepolitikken til fx at stimulere et givet område eller marked (sådan som vi bruger finanspolitikken) er den i liberalismen kun til for at understøtte finansieringen af samfundet. Finanskapitalen er blevet overordnet industrikapitalismen i den konkurrencestatslige periode. Det

er sket samtidig med en øget gældsætning (verdens største økonomi, USA, er dybt forgældet), og så bliver spekulation til et vigtigt aspekt ved økonomisk vækst. Finanskrakket i 2008 er den første krise i denne periode og fører til en helt ny form for liberalistisk blandingsøkonomi, hvor regeringer med borgernes skattepenge garanterer de finansielle institutioner og på den måde garanterer den internationale økonomi.

Der er tale om to former for liberalisme: den klassiske liberalisme – minimalstaten, hvor markedet er problemløst, og staten kun skal skabe de vigtige rammer for markedet, og så er der den neoklassiske, hvor staten skal hjælpe til med at løse markedsfejl og skabe betingelser for, at individerne ligesom markederne kan fungere godt og produktivt. Udbudspolitikken i konkurrencestaten med fremme af udbud af arbejdskraft hænger uløseligt sammen med liberalismen.

Konkurrencedygtighed: fra fællesskab til arbejdsfællesskab

Da konkurrencestaten med sin delvist tilhørende ideologi liberalismen ser på fællesskabet som knyttet til arbejdet og frihed, skal den enkelte borger finde sine muligheder for at realisere sine behov ved at gøres ansvarlig for eget liv. Det gøres bl.a. ved at opkvalificere arbejdskraften, så den kan konkurrere med omverdenen. Staten handler nu på postnationale markeder, hvor målet er at fremme arbejdskraftens og virksomhedernes konkurrencedygtighed. Og ikke som i velfærdsstaten, hvor man bliver kompenseret af konsekvenserne af den samme internationale konkurrence.

Fra slutningen af 1980'erne blev velfærdsstaterne reformeret, og handelsaftaler nedbrød nationale regeringers kontrol med arbejdskraft og kapital. Der igangsattes en konkurrence mellem lande om deres befolkningers evner og kompetencer.

Herhjemme er det i 90'erne, at man virkelig kan begynde at tale om en udvikling mod konkurrencestat. Her introduceres af bl.a. flexicurity af Nyrup-regeringen med en aktiv arbejdsmarkedspolitik som et af de bærende elementer. Og det, der kommer i løbet af de næste årtier:

- Afkortning af dagpengeperioden
- Forringelse af dagpengevilkår
- Afvikling af efterløn
- Senere pensionsalder
- PISA-undersøgelser
- Reformtiltag inden for sygedagpenge, førtidspension og fleksjob
- Plan for nedbringelse af kontanthjælpsmodtagere

Modsat den velfærdsstatslige periode fra 1950-90, hvor der var to strømninger i dansk politik, en samfundsøkonomisk og en værdimæssig – så er der nu kun den økonomiske tilbage i konkurrencestaten.

Socialdemokratiets udvikling

Hvis Socialdemokratiet som parti skal kunne orientere sig politisk og fastholde den røde tråd, må partiet kunne orientere sig i makropolitiske sammenhænge over en længere tidsperiode.

En af svaghederne ved min argumentation her er, at der analyseres med den brede historiske pensel. Fordelen er så til gengæld, at partiets historie og dets historiske mål kan sættes enkelt og operationelt op.

Den konkurrencestats-tankegang, som delvis kendetegner den nutidige socialdemokratiske politiske tænkning er til stede i de tre seneste principprogrammer i et dybt sammenvævet net med øvrigt socialdemokratisk tankegods. I det følgende kapitel skal vi se på principprogrammernes grundlæggende begreb: lighed. Som en overgang til dette kapitel udtrykker nedenstående citat glimrende denne sammenvævning, og hvordan konkurrencestatstankegangen spiller en stærk rolle sammenvævet med andre centrale socialdemokratiske værdier og fundamentale begreber:

> "Alt dette skal vi gøre op med. Det skal vi af idealistiske årsager, fordi uligheden er uretfærdig. Og det skal vi af økonomiske årsager, fordi vores lighedsbaserede samfundsmodel gør os konkurrencedygtige i en globaliseret

verden. Hvis uligheden bliver for stor, betyder det, at vi ikke udnytter alle menneskers potentialer. Det koster samfundet værdi. Også derfor skal vi bekæmpe ulighed, så flest mulige kan deltage og bidrage. Sådan skabes et rigt samfund med sammenhængskraft" (2017-programmet).

3.

Socialdemokratiets DNA: lighed

Lighed er den afgørende centrale værdi i de syv princip-programmer. At lighed er principprogrammernes centrale værdi, går hænger fint i tråd med øvrige analyser af den førte socialdemokratiske politik foretaget bl.a. af Esping-Andersen, som konstaterer, at de socialdemokratisk ledede staters overordnede opgave er at skabe lighed ved at kompensere for kapitalismens ulighedsskabende effekter (Esping-Andersen, 1990, 2013).

Jeg viser dernæst, hvad der nærmere bestemt forstås ved lighed. Lighed handler om interessevaretagelse for nogle mennesker frem for andre – for bestemte sociale klasser eller grupper af mennesker. Denne udfoldede lighedsforståelse – baseret på sociale klasser – sammenholder jeg med de tre perioder fra sidste kapitel. Det vil sige, at jeg ser specifikt på de tre perioder, og hvilke af de sociale klassers interesser der varetages – især med fokus på principprogrammerne.

Lighed er den centrale værdi i samtlige syv principprogrammer

Det centrale mål i Socialdemokratiets politik er lighed. Realiseringen af denne centrale værdi er DNA'et i principprogrammerne i de forskellige perioder. Kernen i det socialdemokratiske projekt blev først formuleret i *Gimleprogrammet*:

> "Udryddelsen af alle sociale og politiske Uligheder."

Og i 1913-programmet blev det understreget, at overklassens magt over produktionsmidlerne medfører politisk ufrihed og "Social Ulighed …", og i programmet understregedes det,

at den ønskede politiske forandring vil betyde den såkaldte "tilintetgørelse" af social ulighed.

Springer vi frem til det 3. principprogram, Vejen frem, fra 1966, konstateres det, at markedsøkonomien skaber en "økonomisk ulighed", og at denne ulighed betyder "frihed for de få på bekostning af de mange". Derfor vil man med beskatning "fremskaffe" midler, dels til fælles opgaver og desuden udjævne "uligheden i indkomst og formue".

I det 4. principprogram fra 1977, *Solidaritet, lighed og trivsel*, hvor lighed er kommet endnu mere ind i programmet, konstateres det trods mange forandringer, at:

> "… de grundlæggende uligheder i økonomisk magt og formåen består".

Programmet vil have et opgør med "det kapitalistiske systems ulighed …" og "… et opgør med de grundlæggende uligheder i det kapitalistiske samfund". Man konstaterer, at Socialdemokratiet har skabt et materielt og socialt bedre samfund, men det understreges også, at der stadig eksisterer ulighed. Markedsøkonomien anses i denne velfærdsstatsperiode som noget, der medfører ulighed i magt og velstand.

I det 5. principprogram fra 1992, *Det ny århundrede*, formuleres lighed/ulighed ind i formålet med den demokratiske socialisme, som anses som modstykket til "kapitalismens ulighed". Og i dette program får ligheden underoverskrifter, såsom "socialdemokraterne kæmper for ligheden" og "socialdemokraterne forkaster den borgerlige ulighedsfilosofi".

I det 6. principprogram fra 2004, *Hånden på hjertet*, erklæres det:

> "Vores frihed er for alle, ikke kun for de få. Derfor er kampen mod ulighed, uretfærdighed og den negative sociale arv, der fastholder mennesker i ufrihed , en mærkesag for Socialdemokraterne." (2004-programmet).

Det fortsættes i det 7. principprogram fra 2017, *Fælles om Danmark*, hvor der tales om "den lighed", der er forudsætningen for frihed. Og at velfærden ses som den bedste "lighedsmotor", historien har skabt.

Programmet fokuserer i høj grad på at sikre alle reelle og lige muligheder. Og uligheden får både underoverskrifter og tildeles væsentlig plads idet det erklæres, at hvis ligheden undergraves, så vil den danske samfundsmodel være "truet". Uligheden bliver ekspliciteret i programmet på mange måder:

> "Uligheden ses også på sundheden i Danmark. Folk, der tjener mindst, er mere syge og lever i gennemsnit markant kortere end dem, der tjener mest."
> "Uligheden ses i vores uddannelsessystem. Hvis ens forældre ikke er i arbejde og ikke har fået en uddannelse, er der stor risiko for, at man følger i deres fodspor (…) det er et problem, når nogle mennesker fanges i et livsmønster, som ikke er deres eget valg."
> "Uligheden ses i alderdommen. Forskellen i den livskvalitet og de muligheder, vores ældre har, er for stor."
> "Uligheden ses også på boligmarkedet. På de udsatte boligområder, hvor få er i job, og der er udfordringer med integrationen. Og på samme tid er der kvarterer, hvor almindelige mennesker ikke har råd til at bo."

> "Uligheden er geografisk. I nogle dele af Danmark har mennesker færre muligheder i livet end i andre dele af vores land. Der kan være store forskelle inden for korte afstande."
> "Uligheden ses i kulturlivet. Dem, der har mindst, er også dem, der har de færreste muligheder for en varieret deltagelse i kulturlivet" (2017-programmet).

De seks citater understreger, at 2017-programmet taler lighed op mere eksplicit end tidligere programmer i samme periode (konkurrencestatsperiode), men samtidig med at konkurrencestatselementerne også er stærkt til stede i programmet.

Programmerne er ikke analytiske tekster, og for at kunne forstå, hvad der menes med lighed, er vi nødt til at kigge nærmere på dette. Lighed og ulighed er mellem nogen. Mellem grupper eller mere præcist mellem sociale klasser. Hvad der menes med sociale klasser, skal vi se på i de følgende afsnit.

Findes klasser? Findes klasseforskelle? Eller er vi blevet en stor lykkelig middelklasse alle sammen?

Særligt for Socialdemokratiet har det historisk været at skabe lighed for særligt arbejderne – kaldet arbejderklassen. Og andre klasser voksede sig store i den historiske samfundsudvikling, fx middelklassen. Og det forandrede det oprindelige klassebillede med en lille rig overklasse, der stod over for en majoritet af arbejdere og bønder. Principprogrammerne er ikke stedet, hvor man finder dyberegående klasseanalyser, men indimellem, fx i 1977-programmet, er der viet opmærksomhed til dette:

> "Gennemførelsen af reformerne og udbygningen af den offentlige sektor har ikke i sig selv skabt en tilstrækkelig bevidsthed og tilslutning i befolkningen til det, der egentlig var reformernes perspektiv, at skabe et samfund, hvor der ydes efter evne og nydes efter behov. Derfor er der ikke skabt politiske forudsætninger for et opgør med de grundlæggende uligheder i det kapitalistiske samfund. De begrænsede politiske muligheder har haft sammenhæng med, at klasse- og erhvervsmønsteret udvikler sig anderledes end forudset. Der blev ikke tale om en enkelt og klar opdeling af samfundet i nogle få besiddende og mange besiddelsesløse, men om mange, forskelligt placerede grupper, der trods grundlæggende fælles interesser fik sværere ved at finde et fast politisk ståsted …"

Denne ændring af "klasse- og erhvervsmønsteret" har bl.a. bidraget til en forestilling om, at klasser ikke findes længere. Det gjorde klasserne, ifølge denne forestilling i gamle dage, hvor den såkaldte danske arbejderklasse udgjorde hovedparten af befolkningen, men i dag er vi alle middelklasse. Som Lars Olsen – som vi skal stifte nærmere bekendtskab med i næste afsnit – udtrykker det:

> "At være middelklasse er danskernes fælles selvbillede" (Olsen, 2014).

En meget udbredt forestilling i dag er, at vi er en stor middelklasse, hvor 90 % af befolkningen befinder sig. Og de sidste 10 % udgøres af 5 % rige og 5 % fattige. Forestillingen tager ikke højde for, at selvom "klasse- og erhvervsmønsteret" har

ændret sig, eksisterer det klassiske industrisamfund stadig – selvom det er lidt mindsket og effektiviseret. Problemet med middelklasseforestillingen er, at den ikke forstår, at der er stor forskel på dem, de vil sætte sammen i denne store fælles middelklasse.

Men der er store forskelle, bl.a. store forskelle i dødelighed mellem erhvervs- og faggrupper (Andersen, Laursen & Petersen, 2009). Variationen i dødelighed er tre gange så stor mellem top og bund for de enkelte erhvervsgrupper, der går fra universitetslæreres niveau i den ene ende til matrosers, fiskeres, restaurantansattes i den anden ende.

Men sammenhængen er ikke mindre entydig, fx ved, at personer med kort uddannelse ofte er mindre fysisk aktive i fritiden, men til gengæld har fysisk anstrengende arbejde. De fleste af de store folkesygdomme forekommer oftere hos personer med kortere uddannelser, og som regel er konsekvenserne i form af dødelighed, nedsat funktions- og arbejdsevne desuden alvorligere hos denne gruppe. Vi har relativt høj dødelighed. Dødeligheden er ikke bare høj, der er også en markant ulighed i dødelighed. En ulighed, der næsten er fordoblet i Danmark i løbet af de sidste 20 år (Diderichsen, Andersen & Manuel, 2011)

Forekomsten af sygdoms- og sundhedsforskelle i forskellige samfundsgrupper er markant. For eksempel er spædbarnsdødeligheden dobbelt så høj blandt børn født af mødre med højst ti års uddannelse end blandt børn af mødre med over 12 års uddannelse. Forekomst af langvarig sygdom er 38 % større blandt dem med kort uddannelse, dvs. med under ti års uddannelse, sammenlignet med dem, som har over 12 års uddannelse.

Det handler ikke kun om, at nogle få mennesker tjener meget mere end andre. Men at store dele af befolkningerne i en række vestlige lande står med helt forskellige livs- og arbejdsvilkår. Med færre valgmuligheder og en dårligere udsigt for deres børns fremtid, end de selv har haft.

Det er de færreste, der mener, at man skal have fuldstændig samme løn, uanset hvilken stilling man har. Men lønforskelle kan også blive for store. Det er en bekymrende udvikling, når en direktør i en af landets 100 største virksomheder nu tjener 17 gange mere end en almindelig medarbejder i virksomheden. Det er næsten en fordobling af lønforskellen siden årtusindeskiftet. Og på bare ti år er formuerne mere end tredoblet for de 50 rigeste danskere.

Indkomsterne fra formue er også meget ulige fordelt. Halvdelen af al formueindkomst – det vil bl.a. sige aktier – går til den rigeste én procent af danskerne. Her er forskellene blevet fordoblet på 20 år.

Når vi sammenligner de 25 områder i Danmark, hvor man tjener mest, med de 25 områder, hvor man tjener mindst, kan vi se, at i den ene ende er indkomsten i gennemsnit 412.000 kr. om året, mens indkomsten i den anden ende er 192.000 kr. om året. Indbyggerne i de mest velstillede postnumre tjener altså mere end dobbelt så meget som indbyggerne i de fattigste postnumre. Igen er der tale om, at forskellene er næsten fordoblet på et par årtier.

I Socialdemokratiet kan denne ændring mod en større forståelse for klasser klart iagttages. Mens Helle Thorning-Schmidt var formand, var der ikke nogen større erkendelse af, at forskellige interesser og grupper stod i et modsætningsforhold til hinanden. Hun var så at sige hele Danmarks statsminister.

Hvilket betød, at den politiske styring kunne aflyses, og de faglige embedsmænd og teknokraterne kunne sætte kursen. Hendes engagement i at kommunikere stod i omvendt forhold til hendes ringe forståelse for samfundets sociale klasser. Under hendes ledelse blev partiet omdøbt til Socialdemokraterne – som skulle signalere "folkeparti" – ikke noget med at se partiet som en organisation, der ud fra sociale klasser og interessemodsætninger skal tjene den brede befolkning. Navnet lugtede af "kommunikation", der skulle tjene valgtaktik. Det resulterede i partiets laveste vælgertilslutning i 100 år. Efter at Mette Frederiksen blev formand, er navnet ændret tilbage. Og interessevaretagelse for den brede befolkning er igen væsentlig politik.

Teori om sociale klasser

Lars Olsen er den herhjemme, der mest konsekvent har udarbejdet analyser af uligheden og klasserne i Danmark. Seneste i *Klassekamp fra oven*, 2014, og tidligere i *Det delte Danmark*, 2005, *Den nye ulighed*, 2007, *Eliternes triumf*, 2010, *Det danske klassesamfund*, 2012, og *Det forsvundne folk*, 2018. Olsen er bl.a. Inspireret af den franske sociolog Pierre Bourdieu, som arbejder med, at kapital kan antage både en økonomisk, social og kulturel form. Olsens klasseanalyse ligger tæt op ad Danmarks Statistiks socioøkonomiske kategorier.

I den klareste analyse (*Klassekamp fra oven*, 2014) analyserer han klassesamfundet sammen med Arbejdernes Erhvervsråd og Danmarks Statistik. Analysen viser, at der er markante forskelle i levevilkårene for de sociale klasser. Der er – som set ovenfor – forskel på vores sundhed og andre

vilkår. Der er forskel på, hvor meget vi tjener. Der er forskel på vores børns karakterer i skolen. Der er forskel på vores risiko for at miste jobbet. Og livsvalg, som fx valg af ægtefælle, hænger også sammen med den klasse, vi tilhører.

Befolkningen bliver i Olsens teori inddelt i fem sociale klasser. De er i aldersgruppen 18-59 år, og er man studerende, udelades man fra de sociale klasser. Analysen giver følgende resultat (Olsen, 2014):

1. Overklassen:	1,5 % af befolkningen
2. Den højere middelklasse:	10 % af befolkningen
3. Middelklassen:	23 % af befolkningen
4. Arbejderklassen:	45 % af befolkningen
5. Underklassen:	21 % af befolkningen

Underklassen er de mennesker, som var i arbejde mindre end 20 % af det forløbne år, og som ikke er selvstændige. Den består af bl.a. af almindelige danskere fra arbejder- og middelklassen, som tidligere forsørgede sig selv og sin familie (Olsen, 2014), men på grund af arbejdsløshed og/eller sygdom er rutsjet ned i underklassen, hvor de er blevet afhængige af overførselsindkomster. I underklassen er der også en gruppe på permanent overførselsindkomst, hvor den største gruppe kommer fra arbejderklassen – det er "konsekvenserne af det barskere arbejdsliv i arbejderklassen" (ibid.). En tredje gruppe har forskellige psykiske og fysiske udfordringer.

Overklassen består af personer, som har en indkomst, som er over tre gange så høj som den typiske indkomst. Det vil sige, at de tjener mere end 1,2 mio. kr. (i 2014-prisniveau). Indkomst er her (og i det følgende) forstået som de penge,

man har i hånden efter skat. Det er selvstændige, topledere, bankdirektører, fabrikanter, finansanalytikere, kommunaldirektører – alle oftest med videregående uddannelse.

Den højere middelklasse består af personer, som har en indkomst mellem to og tre gange den typiske indkomst, dvs. mellem 779.000 og 1,2 mio. kr. om året. Det er selvstændige, topledere, ingeniører, læger, skoleledere, specialister/vidensarbejdere, gymnasielærere, it-konsulenter, rådgivere, chefer/ledere i det offentlige/medicinalindustri, tandlæger, advokater, revisorer, finansiel virksomhed og til denne gruppe hører også alle personer med en lang videregående uddannelse uanset indkomst (undtagen dem, der tilhører overklassen).

Middelklassen er dem, der har en indkomst under det dobbelte af den typiske indkomst. Og det er personer med kort eller mellemlang videregående uddannelse med denne indkomst. Det er fx murermestre, brugsuddelere, sygeplejersker, skolelærere, pædagoger, folkeskolelærere, sygeplejersker, offentlig administration og politibetjent/forsvar.

Arbejderklassen er folk med erhvervsfaglige uddannelser, som ikke er i en af de øvre klasser, personer med gymnasial uddannelse, som ikke er i en af de øvre klasser, og ufaglærte, som ikke indgår i en af de øvre klasser. Det er fx industriteknikere, tømrere, lastbilchauffører, sosu-assistenter, hjemmehjælpere, rengøring, supermarked, byggebranchen, mekanikere/smede, slagteri, chauffører.

Der er mobilitet mellem klasserne, og man er fra fødslen ikke dømt til et liv i en bestemt klasse. Statistisk set er man ikke bundet til underklassen, hvis ens forældre kommer derfra. Det betyder også, at har man overklasseforældre, er man ikke sikker på et liv på den grønne gren økonomisk. Man

arver ikke sine forældres økonomiske kår. Omvendt er der en stærk tendens, idet cirka halvdelen af de 35-årige er i den klasse, som deres forældre kom fra. Den anden halvdel har så rykket sig – op eller ned.

Klassesamfundet Danmark: kort karakteristik af forskelle i livsvilkår

Ud over de forskelle i sundhed, indkomst og uddannelse, som er angivet ovenfor, er der også en række andre forskelle, som Olsen beskriver.

Den største klasse, arbejderklassen, som udgør 45% af befolkningen, har generelt det dårligste fysiske arbejdsmiljø. Ca. 20-25 % er udsat for alvorlig støj, belastende arbejdsstillinger og/eller tunge løft og indeklimaproblemer. Og en tredjedel er udsat for problemer med ensidigt gentagne bevægelser på arbejdet. Samtidig er det psykiske arbejdsmiljø præget af en oplevelse af den største følelse af jobusikkerhed. Her opleves også de mindste udviklingsmuligheder i arbejdslivet og den mindste indflydelse på jobbet.

Den næststørste klasse oplever ikke det samme omfang af fysisk belastning, men de oplever store følelsesmæssige krav, hvorimod arbejderklassen oplever lavere følelsesmæssige krav på jobbet. Den højere middelklasse oplever, at de har stor indflydelse på jobbet, og de finder stor mening i arbejdet, har gode udviklingsmuligheder og en meget høj jobsikkerhed.

Hvis vi kigger på boliger, så bor 40 % af underklassen i en almen bolig til sammenligning med de andre klasser, hvor over 80 % af de øvrige klasser bor i ejerbolig.

Hvis vi kigger på underklassen, er 63 % af dem enlige uden børn. En fjerdedel af underklassen er i parforhold. Lidt mere end en fjerdedel er enlige uden børn i arbejderklassen. I arbejderklassen er der en tredjedel par med børn og en tredjedel par uden børn, og 6 % er enlige uden børn. Halvdelen af familierne i middelklassen er par med børn, og i den højere middelklasse er par med børn den mest almindelige familietype og omfatter næsten 60 % af familierne. Hovedparten (over 90 %) af overklassen lever i parforhold, og to tredjedele af overklasseparrene har børn.

Ovenstående er objektive klassevilkår, men opfatter folk så også sig selv som en del af en klasse? Det skal vi se på i nedenstående.

Det at opfatte sig som en værende en del af en klasse og klassernes udvikling

Rune Stubager har i *Danskernes klassebevidsthed* (2017) undersøgt danskernes opfattelse af klasse, og Stubager konkluderer, at tre ud af fire danskere, som blev spurgt i årene 2014/15, mente, at samfundet er klassedelt, og det var det samme resultat, da man spurgte i en tilsvarende undersøgelse i 1954. Han konkluderer, at:

> "det danske klassesamfund er spillevende, også i borgernes bevidsthed" (Stubager, 2017).

For de adspurgte i undersøgelsen hang det at være i en klasse sammen med strukturelle forhold, dvs. økonomiske og uddannelsesmæssige forskelle. Og to ud af tre af deltagerne i

undersøgelsen mente, at de var i stand til at indplacere andre i klasser alene ved at se på dem eller lytte (Stubager, 2017).

På trods af det store årsspænd i undersøgelsen – 1954-2015 – er anvendelsen af klassebegrebet og betegnelsen af de enkelte klasser næsten uændret i den øvre del af klasserne (overklasse og middelklasse):

> "Omvendt er der sket en klar forskydning i omtalen af den nedre del af klassehierarkiet, hvor andelen af referencer til 'arbejderklassen' er faldet betragteligt, mens der ses en øget brug af betegnelser som 'underklassen', 'de fattige' eller forskellige socialt udsatte grupper" (Stubager, 2017).

Dette forhold passer med, at det ifølge Olsen (2014) er således, at arbejderklassen er blevet mindre. Siden 1985, hvor den udgjorde 58 % af den voksne befolkning, så udgør den i 2012 kun 44,6 %. Dermed er størrelsen af klassen reduceret væsentligt. Middelklassen er derimod vokset, og den højere middelklasse er vokset. Underklassen derimod er også vokset (Sabiers & Larsen, 2014):

Tabel 1. De sociale klasser opgjort på personniveau, antal personer og andele i pct.

Klasse	1985	1997	2008	2012	1985	1997	2008	2012
	1.000 personer				Pct.			
Overklasse	26,1	34,2	34,3	36,3	1,1	1,3	1,4	1,5
Højere middel	107,1	156,0	217,6	243,9	4,3	5,9	8,7	9,9
Middel	455,5	515,4	585,9	572,4	18,3	19,5	23,3	23,2
Arbejder	1454,8	1401,9	1252,5	1098,9	58,6	53,0	49,8	44,6
Underklasse	440,3	536,0	422,4	511,9	17,7	20,3	16,8	20,8
I alt	2483,8	2643,4	2512,6	2463,5	100,0	100,0	100,0	100,0

Der er altså ikke hold i den ellers udbredte opfattelse, at klassebegrebet er blevet uanvendeligt, fordi samfundsforandringer har betydet, at differentieringen og uligheden ikke længere kan relateres til klasser. Arbejderklassen er stadig den største trods forandringerne. Vi er ikke blevet et middelklasse-videnssamfund af symbolanalytikere.

Nok om diskussioner af klassebegrebet, nu skal vi se på, hvordan partiet i forskellige perioder varetager de forskellige fem klassers interesser.

Socialdemokratiets interessevaretagelse i nationalstatsperioden

Ovenstående begreb om de fem sociale klasser er funderet i den sidste del af konkurrencestatsperioden. Jeg vil i det følgende bruge det i tillempet form i de enkelte perioder bagud i tid.

De to programmer i nationalstatsperioden er klare, i forhold til at det er det demokratiske flertal, hvis interesser der skal varetages, og dette flertal er det store flertal af industriarbejdere og landarbejdere, sidstnævnte kaldet "Husmænd og andre Landarbejdere" i *Gimleprogrammet*.

I *Gimleprogrammet* beskrives det, at arbejdet er kilden til rigdom, og at udbyttet bør tilfalde dem, som "arbejder". Og videre at "Arbejderklassens Side" står over for dem, som tynger på "Arbejderstanden", og endvidere at for ovennævnte flertal skal "Arbejdsmidlerne" blive alles. Det vil sige flertallet af industri- og landarbejderes ejendom, så:

> "Udbytte tilfalder Enhver og bliver uddelt paa en retfærdig Maade."

I 1913-programmet findes samme klasseinteressevaretagelse og opposition til "Kapitalistklassen". Denne klasse beskrives som overklassen, hvis kontrol skaber "social Ulighed". Til overklassen hører også det lag, vi senere benævner den øvre middelklasse. Målet er, at "Arbejderklassen" skal erobre "Magten i Samfundet". Socialdemokratiet kræver derfor "Produktionsmidlernes overgang til Samfundsejendom …" og:

> "Stat og Kommune overtager de store Samfærdsels- og Samkvemsmidler samt alle Monopoler og alle Virksomheder, der antager Karakter af Monopoler. Ogsaa anden Produktion organiseres efter Haanden under Samfundets umiddelbare Ledelse eller Kontrol."

Det vil sige, at begge programmer legitimerer, at der tages ressourcer og dermed magt væk fra overklassen. Den kontrol og ledelse skal ejes af arbejderklassen.

Forståelsen af sociale klasser i programmerne i denne periode er todelt: Underklassen ses som en del af arbejderklassen. Og arbejderklassen inkluderer også den gryende middelklasse, som der er en spirende interessevaretagelse i forhold til, fx ved at den statslige del af middelklassen, hvor man ønsker statslig, almindelig lige og obligatorisk Skoleundervisning (*Gimleprogrammet*), og at staten bør drage "human Omsorg for Syge, Gamle og Arbejdsinvalider" (ibid.). Og igen i 1913 at skolevæsenet afprivatiseres med "Fælles

vederlagsfri og forpligtende Skoleundervisning" (1913-programmet) og adgang til den "højere og højeste Undervisning uden Hensyn til ydre Kaar" (ibid.).

I det hele taget handler det i programmerne i perioden igennem bred interessevaretagelse om at undgå en udvikling, der:

> "… bringer i stigende Grad det store Flertal, ikke blot de egentlige Lønarbejdere, men ogsaa den øvrige arbejdende Befolkning, ind under Kapitalens …" (1913-programmet).

Interessevaretagelsen er klar her: Det er overklassen over for de øvrige klasser.

Denne interessevaretagelse gentages i næste periode, men samtidig træder andre klasser end arbejderklassen endnu tydeligere frem.

Socialdemokratiets interessevaretagelse i velfærdsstatsperioden

I principprogrammerne fra 1961 og 1977 er begrebet "arbejderklasse" skiftet ud med det bredere begreb "lønmodtagere", og begrebet "overklassen" er skiftet ud med et kategorialt anderledes begreb: "kapitalismen" (især i 1977-programmet).

Samtidig står klasseinteressekonflikten mindre stærkt, idet det konstateres i 1961-programmet, at "kapitalismens muligheder for uhæmmet udnyttelse af befolkningen" er blevet begrænset. Og klasseinteressekonflikten beskrives i termer som "hensynet til hele befolkningen" skal sættes over private

profitinteresser, og "almenvellet" skal være afgørende. Og man taler om de "få" over for "de mange" (1961-programmet).

Samtidig optræder "det offentlige" nu som særskilt kategori, og man taler om at fremme det offentliges samarbejde med erhvervslivets parter. I 1961-programmet står der, at "den igangværende" tilpasning af ejendomsretten må fortsætte:

> "Formerne, hvorunder samfundet yder sin indsats og gør sin indflydelse gældende, må i hvert enkelt tilfælde bestemmes ud fra en vurdering af helhedens vel og indebærer såvel offentlig som privat ejendomsret. Hvor hensynet til samfundet kræver det, må fællesskabet tage det fulde ansvar for investering og produktion."

Og dette fortsættes i 1977-programmet:

> "Derfor er Socialdemokratiet et demokratisk parti. Men demokratiet er ufuldstændigt, hvis afgørende økonomiske beslutninger holdes uden for demokratisk kontrol. Den endelige målsætning er fælleseje af produktionsmidlerne. For Socialdemokratiet er socialisme konsekvent gennemført politisk og økonomisk demokrati."

Og man taler videre om i følgende fire citater, at:

> "Al jord overtages gradvist af samfundet. Enhver mulighed for spekulation i jord og bolig afskaffes. Alle private udlejningsejendomme overtages af lejerne i fællesskab."

> "Banker, sparekasser og forsikringsselskaber omdannes således, at flertallet i de ledende organer er samfundsrepræsentanter. Al kapitalformidling er et samfundsanliggende. Derved sikres en demokratisk planlægning af investeringerne til fremme af erhvervslivets konkurrencedygtighed."

> "Lønmodtagernes medejendomsret skal betyde en fremadskridende udjævning af den skæve formuefordeling og nedbrydning af private kapitalgruppers dominerende magtstilling."

> "Folkestyret må have kontrol over nøgleposter i samfundsøkonomien og være i besiddelse af instrumenter til at styre de virksomhedsøkonomiske interesser i overensstemmelse med de samfundsøkonomiske."

Alle fire citater understreger, at tilpasningen af ejendomsretten er en central værdi.

De to programmer i velfærdsstatsperioden varetager det, der kaldes det demokratiske flertals interesser, dvs. det, vi tidligere benævnte arbejderklasse, middelklasse og underklassen. Hvorved at overklassen taber ressourcer.

I 1977-programmet konstateres det, at man efter 2. Verdenskrig forventede en social "højnelse", og at det i vidt omfang er lykkedes at indfri denne. En væsentlig del af den øgede velstand er blevet anvendt til at skabe bedre sociale vilkår og "udbygningen af den offentlige sektor". En stor del af "velstandsfremgangen er anvendt til at udvikle uddannelsestilbuddene, sundhedsvæsenet og den sociale forsorg"

(1977-programmet). Samme konstateres i 1961-programmet, hvor man taler om, "at det er samfundets forpligtelse at sørge for, at tidssvarende skoler og læreanstalter og kvalificerede lærerkræfter" og "videnskaben og den frie forskning må derfor fremmes og sikres en central placering i samfundet" (1961-programmet).

Modsat 1961-programmet er der i 1977-programmet en begyndende identifikation af det, vi med Olsen i konkurrencestatsperioden kalder "den højere middelklasse", idet der i 1977-programmet tales om "planlæggende og kontrollerende funktioner, der kræver længere uddannelse, er vurderet og aflønnet højt", og man forholder sig kritisk til "topledere", der har "bestemmelsesretten over oprettelse og nedlæggelse af arbejdspladser, organisationen af arbejdet …" (1977-programmet). Det er den øvre middelklasses fremkomst i programmerne, og dem er man i opposition til ligesom overklassen.

I det næste afsnit skal vi se, hvordan klasseinteresserne varetages i den sidste og nuværende periode.

Socialdemokratiets interessevaretagelse i konkurrencestatsperioden

Med konkurrencestatsperioden forandres klassevaretagelsen. Der er tegn på opblødning allerede i foregående periode – velfærdsstatsperioden – men med 1992-programmet opblødes interessevaretagelsen væsentligt. I nedenstående citat er den første del identisk med interessevaretagelsen, som den forstås i de to foregående perioder med de i alt fire foregående principprogrammer, men til slut ændres tonen med "tilpasset den enkelte branches og virksomheds behov":

> "For Socialdemokraterne går der en lige linje … Til det sociale demokrati med tryghed, ligelig fordeling og en veludviklet og decentral offentlig sektor. Frem til det økonomiske demokrati, hvor lønmodtagernes medejendomsret og medbestemmelse virkeliggøres i mange forskellige former tilpasset den enkelte branches og virksomheds behov."

Og med 2004-programmet, *Hånden på hjertet*, står der ikke meget om stat og marked. Og når der overhovedet står noget, er det, der står, af værdimæssig karakter, som fx:

> "Kapitalismen har ingen moral eller retfærdighedssans. Derfor må markedet aldrig diktere, hvordan vi indretter vores samfund."

Og der fortsættes med fokus på andet end almenvellets eller arbejderklassens interessevaretagelse. Det handler fx om miljø, som ikke først og fremmest kommer nogen bestemte klasser til gode. Det vil sige, at på fx et politisk område som miljøpolitik sker der ingen varetagelse af bestemte sociale klassers interesser. Og når det samtidig i principprogrammerne konstateres, at markedet skaber ulighed mellem top og bund, betyder det, at den manglende fokus på de mindre privilegerede dele af klasserne gør, at de ikke bliver tilgodeset. Ingen aktiv klassevaretagelse er lig med passiv interessevaretagelse for dem, som markedet favoriserer: særligt overklassen og den øvre middelklasse.

Der tales meget om den konkurrencedygtige økonomi, der sammen med miljøpolitik er klasseblind:

> "Når vi skaber rammer og sætter grænser for kapitalismen, er det dels for at sikre hensynet til menneskers velfærd og et godt miljø. Dels for at skabe en sund, konkurrencedygtig økonomi med innovation og vækst" (2004-programmet).

Midlet er ikke omfordeling, men konjunkturudjævnende finanspolitik uden interessevaretagelse for de store sociale klasser.

Det eneste element af klasseanalyse, man finder i programmerne, går på forskellen mellem arbejder- og middelklasse på den ene side og underklassen på den anden. I 2004-programmet sker dette fx ved at gøre middel- og arbejderklassen til en stor familie, som skal sørge for "en mindre gruppe mennesker":

> "For 130 år siden fik den største del af befolkningen noget ud af at være solidarisk: Det var langt de fleste mennesker, der fik bedre arbejdsforhold og boliger, og langt de fleste børn, der fik en bedre uddannelse. Dengang var det de få, der skulle give plads til de mange. I dag er vilkårene for solidariteten anderledes. I vores moderne samfund betyder solidaritet ofte, at de mange skal give til de få. Den store gruppe af velstillede skal udvise solidaritet med en mindre gruppe af mennesker. Det skal den, fordi vi ønsker et samfund, der er fri af store sociale skel og konflikter."

Og vi ser samme forståelse i 2017-programmet, hvor det handler om en social kontrakt med markedet, og ligesom

i 2004-programmet er der ikke – som i de første fire principprogrammer – meget om ændringen af den private ejendomsret og den tidligere "knægtelse" af kapitalismen:

> "Vi sikrer, at virksomheder har gode forhold. At de kan udvikle sig og skabe job. Samtidig skal erhvervslivet levere sin del til fællesskabet – økonomisk og socialt."

Men det sker samtidig med en moralsk afstandtagen fra det forhold at "kapitalismen er løbet løbsk":

> "Globaliseringen har gjort, at kapitalismen er løbet løbsk. Ukontrollerede markedskræfter har fået for meget magt. Den internationale økonomi er kun i ringe grad underlagt politisk kontrol og styring. (…). Den alvorligste konsekvens er, at uligheden er vokset markant. De rigeste har tjent stort på udviklingen, mens dem, der har mindst, ikke har oplevet den fremgang, de burde" (2017-programmet).

Selvom 2017-programmet mere end de to foregående konkurrence-
statsprogrammer understreger lighedsforpligtelsen, og der også bruges stærke metaforer, som at "kapitalismen er løbet løbsk", så betyder den svage adressering af arbejder-, middel- og underklassen, at interessevaretagelsen for disse forsvinder, og at der implicit sker en privilegering af overklassen og den højere middelklasse, fordi markedet konstant genererer privilegier til disse, hvis ikke man intervenerer politisk. Disse to klasser nyder godt af, at det ulighedsgenererende marked

ikke konfronteres tilstrækkeligt. For alle tre programmer i perioden gælder det, at ingen interessevaretagelse for arbejder-, middel- og underklassen er lig med interessevaretagelse for de øvre klasser – da markedet er konstant ulighedsgenererende og favoriserer de øverste klasser.

4.

Tilbage til rødderne

Det kan konkluderes, at det er besværliggjort for Socialdemokratiet at føre politik på dets centrale værdi – lighed – når markedet ikke styres tilstrækkeligt. Igennem alle syv principprogrammer er lighed den centrale værdi. Denne grundlæggende værdi har partiet været ledet efter igennem 125 år, fra 1867 indtil ca. 1990, og omfavnelsen af konkurrencestaten og den liberale tankegang. Vi skal tilbage på sporet fra før 1990.

Jeg analyserede ovenfor, hvilke klasser der blev værdimæssigt tilgodeset i politikken og principprogrammerne, og hvilke klasser der ikke blev tilgodeset. Her analyserede jeg mig frem til det resultat, at de klasser, der blev tilgodeset i national- og velfærdsstatsperioden, var arbejder-, middel- og underklassen. I konkurrencestatsperioden var det mere broget. Her blev overklassen og den øvre middelklasse favoriseret af manglende klassemæssig varetagelse. Det følger, at hvis man i en periode tilgodeser en bestemt klasse, har det konsekvenser for den lighed, man søger at realisere.

I principprogrammerne og de perioder, hvor man tilgodeser arbejder-, middel- og underklassen, vil resultatet være, at man søger at realisere større lighed, og omvendt i de principprogrammer, hvor man tilgodeser overklassen og den øvre middelklasse, vil resultatet være, at man søger at realisere en voksende ulighed. Konklusionen anskueliggøres i nedenstående model:

Konklusion	De klasser, hvis interesser der varetages Direkte eller indirekte	Resultat
Socialdemokratiet Nationalstats-perioden 1850-1950	Arbejderklassen Middelklassen Underklassen	Større lighed
Socialdemokratiet Velfærdsstats-perioden 1950-1990	Arbejderklassen Middelklassen Underklassen	Større lighed
Socialdemokratiet Konkurrence-statsperioden 1990-i dag	Overklassen Den øvre middel-klasse	Større ulighed

Skemaet skal læses på den måde, at de klasser, der er tilgodeset i programmerne i en periode, vinder på den værdimæssige udvikling i perioden. Og de klasser, der ikke tilgodeses i programmerne i en given periode, taber i perioden.

Konkurrencestatsperioden har betydet større ulighed

Uligheden i konkurrencestatsperioden er blevet større (Stubager, 2017). I perioden er der også sket en stigende opdeling af de forskellige klasser. Lars Olsen kalder det "storbyelitens parallelsamfund" (Olsen, 2014). Polariseringen er tiltagende, og uligheden er tiltagende i Danmark, såvel som i resten af den vestlige verden, men i Danmark er de tiltagende forskelle dog mildere og anderledes. Det er ifølge Olsen:

> "… resultatet af årtiers politisk kamp – fra et progressivt skattesystem til 1960'ernes og 1970'ernes 'solidariske lønpolitik'. Danmarks relativt lige udgangspunkt ændrer imidlertid ikke ved, at uligheden er hastigt voksende …" (Olsen 2014).

Startende i 1980'erne og i særdeleshed med konkurrencestatsperioden har vi oplevet voksende ulighed i hele den vestlige verden. Toppen af samfundet er blevet rigere, og de andre klasser har tabt.

Eurostat har længe påpeget, at uligheden i medlemslandene er stigende, og OECD-tal viser, at indkomstforskellene i medlemslandene er stigende.

I konkurrencestaten anses uligheden som et nødvendigt onde. Fordelingspolitik er nemlig unyttig. I konkurrencestaten er muligheder vigtigere end lighed. Alle klasser skal have mulighed – såkaldt chancelighed – modsat livsvilkår-lighed. Kigger vi på de angelsaksiske lande, ser vi, at de to ting er svære at skille ad. Disse lande er præget af øget – og flere steder ekstrem – opdeling af befolkningerne. Joseph Stiglitz har beskrevet den angelsaksiske erfaring i bl.a. *Freefall: free markets and the sinking of the global economy* (Stiglitz, 2010), der er en analyse af finanskrisens udvikling i USA, og især i *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future* (Stiglitz, 2012):

> "There are two visions of America a half century from now. One is of a society more divided between the haves and the have-nots, a country in which the rich live in gated communities, send their children to expensive

> schools, and have access to first-rate medical care. Meanwhile, the rest live in a world marked by insecurity, at best mediocre education, and in effect rationed health care – they hope and pray they don't get seriously sick."

Og han fortsætter:

> "(a) Recent U.S. income growth primarily occurs at the top 1 percent of the income distribution. (b) As a result there is growing inequality. (c) And those at the bottom and in the middle are actually worse-off today than they were at the beginning of the century. (d) Inequalities in wealth are even greater than inequalities in income. (e) Inequalities are apparent not just in income but in a variety of other variables that reflect standards of living, such as insecurity and health. (f) Life is particularly harsh at the bottom – and the recession made it much worse …"

I en europæisk sammenhæng har franske Thomas Piketty med *Capital in the Twenty-First Century* (Piketty, 2013) beskrevet den samme ulighedsudvikling i forbindelse med konkurrencestatens udvikling:

> "A stunning new phenomenon emerged in France in the 1990s: the very top salaries, and especially the pay packages awarded to the top executives of the largest companies and financial firms, reached astonishing heights …"

Han beskriver, hvordan uligheden er vokset og studerer især topindkomsterne, og hvordan disse i stigende grad er afhængige af formuer/kapital og ikke gode forretningsidéer. 65-70 % af husholdningerne i de 25 mest udviklede økonomier i Europa og USA har oplevet faldende eller flad lønudvikling mellem 2005 og 2014. Overklassen og den øvre middelklasse sejler den almindelige lønmodtagere agterud økonomisk.

Det har skabt økonomisk utryghed i middel-, arbejder- og underklassen. Samtidig stryger overklassens topdirektørers lønninger og bonusser mod himmelen, og også den øvre middelklasses lønninger, i form af fx kommunaldirektører, institutionsrektorer og lignende, har været støt stigende og ligger nu langt over, hvad normale mennesker tjener. Det er så blevet kombineret med et socialt skævt dyk i skatter og arveafgifter og en underminering af middel- og arbejderklassens sikkerhedsnet i form af udhuling af dagpengenes dækningsgrad.

Konkurrencestaten er udemokratisk

Formelt er konkurrencestaten demokratisk. Men de demokratisk valgte regeringer mener ikke, at de har noget alternativ til konkurrencestatspolitikken. Nødvendighedens politik er at lave politik i en markedsmæssig retning. Staten går fra nationalt selvstyre til at håndhæve det globale markeds interesser. Det nationale og indenlandske samfund bliver sekundært. Det er liberalisme, med finanspolitiske reformer, lav inflation, færre ydelser og privatisering.

Der er kommet en "politisk-økonomisk magtelite" (Kaspersen & Nørgaard, 2015), som fremmer ulighedsfremmende

adfærdsformer. Der indføres pointkapløb og individualisme. Ovennævnte elite har sat globaliseringstrusler og muligheder i fokus. Da den politiske retning er klar, involveres eksterne partnere mindre, og en egentlig samfundsmæssig diskussion om retning anses for mindre vigtig. Forvaltningerne og centraladministrationen benytter i stigende grad direkte magt – med lidt tilsat poppet borgerinddragelse – og udstikker detaljerede retningslinjer.

Selv da den sidste SRSF-regering fik magten, ændrede den ikke på den tidligere borgerlige regerings besparelser på dagpenge. Dagpenge sikrer især arbejderklassen og især ufaglærte. I stedet førte man konkurrencestatspolitik og afsatte flere penge til universiteter og SU, som især tilgodeser den øvre middelklasse og overklassen. Den politik betød endnu en omfordeling fra bund til top. Samtidig med at især de ufaglærte og deres børn ikke fik del i den uddannelsesinvestering, man foretog, blev andre klasser yderligere privilegerede. Konkurrencestatspolitikken skjules som rød politik med paroler som "gratis uddannelse til alle" og et "videnssamfund" til gavn for alle. Kaare Dybvad Bek skriver i *De lærdes tyranni* (2017):

> "På mindre end to årtier har man gennem forestillingen om det produktionsløse videnssamfund centraliseret, akademiseret og løndumpet de dårligst lønnede. Mens traditionelle danske værdier som lighed, stærke lokalsamfund, godt håndværk og almindelig snusfornuft er blevet erstattet af luftige teorier om det kreative samfund" (Bek, 2017).

Socialdemokratiet skal lægge kursen om og bør ikke længere medvirke til at centralisere yderligere, til at statslige selskaber privatiseres, og til at kommunale velfærdsopgaver udliciteres. Tværtimod skal vi gå den anden vej.

5.

Den fejlgroede værdipolitik og den øvre middelklasse

Social retfærdighed skal skabes ved at vende tilbage til rødderne med en værdipolitik, hvor alle behandles ens. Hvor vi skaber frie og lige mennesker. Det skal ske gennem et opgør med den fejlgroede værdipolitik, især på det udlændingepolitiske og det kønspolitiske område.

Den fejlgroede værdipolitik stammer især fra den øvre middelklasse, men er også understøttet af den økonomiske overklasses ønske om mere arbejdskraft i form af udenlandsk (emigranter) og indenlandsk arbejdskraft. Middel- og arbejderklassen har i alt for høj grad efterlignet den øvre middelklasses identitetspolitik, som taktisk dygtigt har fremholdt et vrangbillede af især underklassen som underlødige, amoralske personer med racistiske og kvindeundertrykkende tendenser. Dette amoralske vrangbillede har de foreholdt middel- og arbejderklassen igennem uddannelse, medier og kultur. Desværre har det betydet, at dele af middel- og arbejderklassen har følt sig moralsk beslægtet med overklassen og den øvre middelklasse. De har efterlignet opad og frygtet nedad.

Ny værdipolitik kræver et opgør med den øvre middelklasse

Dette værdipolitiske problem er som i foregående kapitel også et spørgsmål om social klasse. Den øvre middelklasses journalister, forskere og ideologer spørger altid: "Hvem er egentlig middel- og arbejderklassen?" "Hvem er underklassen?" De vil sjældent anerkende, at der findes klasser. Det handler om ulande, de hjemløse og miljøet. De vil sige, at problemet er, at de sociale klasser ikke længere findes. Eller de vil sige, at de sociale klasser er svære at identificere. Og så

vil de henvise til, at sociale klasser tidligere var lette at definere (hvilket ikke er rigtigt). Og endelig vil de konkludere, at fordi det ikke er så enkelt, må det betyde, at talen om sociale klasser er gammeldags. De vil konkludere at de pågældende dele af befolkningen fra disse klasser ikke føler sig særlig forbundet klasser og med Socialdemokratiet.

De sociale klasser har altid været i bevægelse, og de privilegerede har altid underkendt eksistensen af klasser. På trods af dette har Socialdemokratiet altid været forbundet med arbejderbevægelsen, og der her har altid eksisteret fraktioner inden for de røde partier og inden for arbejderbevægelsen. For eksempel har der været forskydninger mellem offentligt og privatansatte og spændinger mellem eksempelvis faglærte og ufaglærte, og arbejderbevægelsen har som i dag altid været en uhomogen gruppe, hvis interesser skulle varetages i en opbygning af et "vi", og kun igennem det "vi" kan der tales om en samlet arbejderbevægelse. Socialdemokratiske partier har siden 1800-tallet hele tiden fået nye vælgergrupper. Blandt den sidste nye gruppe er de offentligt ansatte og folk på overførselsindkomst – folk, som før i høj grad var hjemmegående kvinder og fattige. Det betyder selvfølgelig, at emner som arbejdsmiljø og industripolitik bliver suppleret med en velfærdsdagsorden.

En fornuftig politik, som skaber et fælles "vi" i arbejderbevægelsen og i Socialdemokratiet – en fælles identitet formår at krydse den overvejende kvindedominerede offentlige sektor med den overvejende mandsdominerede private sektor. Der skal være en balance mellem kedeldragter og hvide kitler.

Den omsiggribende sociale blindhed i den veluddannede øvre middelklasse er stor. Den privilegerede øvre middelklas-

se har sat sig på mediedagsordenen, og det handler om dens egne problemer, om manglende kulturtilbud og krig om børnenes madpakker. Det er den øvre middelklasses privilegerede dagsorden. Den offentlige debat afspejler ikke den hverdag, danskerne møder. Den solidaritetskultur, som vores samfund er skabt på, bliver udnyttet og truet af en egoistisk økonomisk overklasse og samtidig ødelagt af forkælede kreative (fra den øvre middelklasse), der er rundet af liberalistiske vinde, som griner af og ser ned på den brede danske kultur, almindelige danske traditioner og dansk mad. De finder politisk demokratisk arbejde uendelig kedeligt og kikset. For dem handler det om at være kreative, smarte og innovative.

Hvis Socialdemokratiets politik kommer til at handle om et diffust "velfærd" og overfokusering på emner som uddannelse, klima og minoriteters rettigheder, bliver det et problem. Hvis det bliver hattedamesolidaritet, hvor den øvre middelklasse tjener deres høje lønninger på at "hjælpe" de svageste i alle mulige organisationer, er det et problem. Vi skal især skabe arbejdspladser og velstand for de store brede befolkningsgrupper, såsom middel- og arbejderklassen, og sikre underklassen gode vilkår. Socialdemokratiet er sat i verden for én ting: at kæmpe for økonomisk lighed og sikre friheden – det er social retfærdighed.

I det foregående har vi især beskæftiget os med økonomisk politik med fokus på økonomisk lighed. Det er kernen i det socialdemokratiske projekt. En fejlgroet værdipolitik er kommet til og er i dag dominerende i det politiske liv. Det betyder, at for at kunne komme tilbage til rødderne og kernen i det socialdemokratiske projekt er vi nødt til at fjerne denne fejlgroede værdipolitiske dominans.

Værdipolitik er vigtigt. En mindre indvandring af udlændinge på den rigtige måde er vigtig. At kvinder og mænd behandles ens, er vigtigt. En bæredygtig natur er vigtig. Det er alle værdifulde mål, men de er ikke den røde tråd. De er ikke kernen. De er ikke partiets DNA. De er ikke hovedprojektet.

Målet må være at udvikle den rette værdipolitik og placere værdipolitikken på dens rette hylde. Værdipolitikken er særdeles vigtig, men er ikke det vigtigste. Den kamp skal vindes, men vi skal især vinde den værdipolitiske dagsorden for at kunne vinde den økonomisk politiske dagsorden.

Og værdipolitikken er vi ved at vinde på udlændingeområdet, den næste kamp er forholdet mellem kønnene. Førstnævnte har vi fået styr på – sidstnævnte er næste opgave.

Værdipolitikken har indtil for få år siden ikke haft den socialdemokratiske opmærksomhed og blev især domineret af partier som Radikale Venstre. Vores langvarige samarbejde med kulturradikalismens arvtager og akademiseringen af partiet har betydet, at vi i høj grad har overtaget fremmed tankegods. Socialdemokratiet er hoppet med på en forestilling om, at borgerne skal opdrages til at være såkaldt "fri" på en helt bestemt måde, og sidestiller frihed med kulturradikalismen og dens tilsyneladende angreb på autoritet, moral, seksualitet, familie og fællesskab.

Syndefaldet skyldes dels en snobben opad hos Socialdemokratiets middel- og arbejderklasse på den ene side. Og så skyldes det den øvre middelklasses smilende og venlige jerngreb om kulturelle medie- og kulturinstitutioner og den magt, der bliver udøvet her. I kraft af bl.a. kulturradikalismen opnåede den øvre middelklasse en stor politisk, socialpsykologisk og kulturel magt.

Her bliver folkestyret og magt fremstillet som umoralsk, anløbent og pøbelagtigt, og grebet om det skrevne og talte ord bliver brugt til at skabe forståelser, der demonterer politisk handlen. Virkeligheden bliver konstant fremstillet som alt for kompleks til, at man kan handle entydigt. Og vi får at vide, at vi ikke kan bruge det gamle repræsentative system, hvor vi diskuterede alting i timevis. Magten er derfor trukket over til et stort netværk af professionelle, eksperter, mediekendisser og journalister, der sætter dagsordenen og påvirker den udførte politik. Vi får at vide, at de udfordringer, vi står over for, kræver mere og mere ekspertviden. Det vil sige endnu flere personer fra den øvre middelklasse. Og hvis folkestyret overhovedet skal overleve, må der kompetente eliter til for at få tingene gjort. Hævdes det.

Samtidig prædikes det, at borgerne møder hinanden ud fra et ideal om en fri offentlig samtale. Denne del af den øvre middelklasses og overklassens tankesæt overser, at den dels privilegerer dem, der behersker sproget, og som kan gøre sig gældende med de såkaldt rigtige argumenter, og dels at de derved søger at dominere borgernes mening med, hvad der er fornuftigt. Magtens fornemste kendetegn er, at magthaverne som dominerende ikke anskues som magtudøvere, men blot som den ræsonnable forvaltning af den sociale orden i alles såkaldte bedste interesse.

Og for den øvre middelklasse er kapitalismen naturligvis "åhh så forfærdelig" og "nederdrægtig og fremmedgørende", og den øvre middelklasse forstår sig blot som en magtesløs blød og forstående teknokrat, der vil det godt for alle. På den måde kan sameksistensen mellem den øvre middelklasse og den økonomiske overklasse fungere perfekt.

Den øvre middelklasses stærke greb om middel-, arbejder- og underklassens hjerter og hjerner får den så rigelig betalt med privilegerede liv af den økonomiske overklasse. Den kulturelle kapital, som den øvre middelklasse ejer, er eksklusiv, og derfor giver den afkast.

Den øvre middelklasse mener i deres selvforståelse, at de drager omsorg for samfundets borgere, det er deres identitet og magtudøvelse. Det er i den forstand, at man er en slags tekniker i et større system, der løser sine egne partikulære opgaver ud fra en forestilling om et angiveligt fælles bedste. Det skaber også nogle ideologiske brydninger, fx når det gælder overenskomstforhandlinger.

En væsentlig del af medlemmerne af særligt middelklassen i administrations-, uddannelses- og forskningssektoren har opbygget en ideologi om, at de er lavtlønnede og underprivilegerede. Problemerne i deres socialklasseforståelse er, at man ikke har blik for, at velfærdsstaten også er et magtapparat, der tvinger folk til at overholde regler og tilpasse sig på måder, som ikke altid er gavnlige. Det bliver tilsløret i denne såkaldte omsorg, hvor staten sidestilles med forestillingen om fællesskabet. Ifølge den øvre middelklasses tankesæt er mennesket svagt (eller et offer) og kan ikke styre sig selv og har ikke indsigt i sine sande behov. Og netop derfor har den øvre middelklasse med sin gode moral og kompetencer netop sin berettigelse som hjælper af det svage menneske.

Staten har fastfrosset tidligere klasseforskelle og skabt nye uligheder ved at privilegere den øvre middelklasse. Denne klasses fremkomst begyndte i 60'erne og er blevet benævnt djøf'erne, professionsklassen og andre har brugt betegnelser som funktionærklassen eller på tysk *Bildungsbürger*.

Velfærdsstaten reproducerer således overleverede klassemodsætninger og danner samtidig en ny privilegeret kulturel klasse. Staten er af samme grund ikke længere der, hvor uligheden udlignes tilstrækkeligt. Som Kaare Dybvad Bek skriver:

> "Vi har på venstrefløjen snart 150 års erfaring i at gennemskue, hvordan den økonomiske overklasse skaber et mere ulige samfund. Vi kender argumenterne og læser deres skaktræk, før de sætter hånden til brikken. Men for den kreative klasse er det anderledes. Måske fordi vi bliver imponerede over deres veltalenhed eller deres stærke ambitioner for gode sager som miljø, uddannelse og internationalt ansvar" (Bek, 2017).

Det skyldes, at nutidens samfund ikke kun er præget af den økonomiske overklasses ulighedsskabende politik. Foruden deres pres gennem ejendomsretten findes der andre ulighedsskabende mekanismer. Der er den bureaukratiske ulighedsskabende aktivitet, der finder sted gennem magtfulde offentlige toplederes kontrol over virksomheders og institutioners ressourcer. Der er ulighedsskabende aktiviteter, som er såkaldt kundskabsbaserede, ufrihedsskabende aktiviteter gennem de intellektuelles og den tekniske intelligentsias besiddelse af positioner i samfundslivet.

Den magt, som den øvre middelklasse benytter sig af, er som sagt af moralsk karakter. De har ofte lange akademiske uddannelser og/eller arbejder inden for kreative job og synes, at de har et globaliseret verdenssyn, og de er ofte bosiddende i den rige del af de større byer. Med deres fejlgroede værdi-

politik er meningen, at de angrebne klasser skal føle sig moralsk ufuldendte. Selvom Danmark er et af de mest tolerante, åbne og fredelige lande, der passer bedst på sine nytilkomne udlændinge, skal vi høre på fra den øvre middelklasse, at vi er racistiske, når vi taler om, at antallet af udlændinge betyder noget. Selvom vi er et land, der som det første i verden gav homoseksuelle lov til at indgå registrerede partnerskaber, og et land, der tidligt indførte den fri abort, så skal vi høre på, at det store flertal af heteroseksuelle mænd valg af seksualitet og livsform er såkaldt patriarkalsk. Selvom vi er det første land i verden, som oprettede et miljøministerium, og vi er et af de førende lande i verden på miljøområdet, så skal vi høre på, at vi ødelægger miljøet for sjældne frøer, når vi vil bygge boliger.

Men det nytter ikke kun at fokusere på ydre omstændigheder. Vi skal også finde årsagen til den fejlgroede identitetspolitik i Socialdemokratiets principper og forestillinger. Især i 2004-programmet finder vi det klarest formuleret:

> "Vore værdier er derfor i grundlæggende modstrid til intolerance, lukkethed og væren sig selv nok."

Dette udsagn fremsætter en præmis om, at vi på et tidspunkt har været "sig selv nok". Danmark har altid hjulpet, og vi har historisk set hjulpet flot og godt og kan være stolte af det. Og igen i samme program:

> "Der ligger historien om et land, der bygger på frisind, tolerance og respekt for det anderledes" (2004-programmet).

Dette udsagn er i bedste fald tom politiks jargon, i værste fald er "respekt for det anderledes" en grænseløs dumhed. I det ligger der en præmis om, at man ikke har respekt for noget, der er anderledes, og der ligger også en anden præmis om, at det anderledes er noget 100 % godt.

2004-programmet er i det hele taget det principprogram i partiets historie, som indeholder mest af dette og indeholder meget lange passager med moralisering. Når man bruger tid på moraliseringen, bruger man mindre tid på det, der er partiets DNA – at Socialdemokratiets egentlige kamp er, at de brede lag i samfundet skal have en større del af samfundskagen. Og man adresserer ikke, at det er det modsatte, der sker: at uligheden vokser. Man smører manglende resultater ind moralisering. Der sker nemlig det, at almindelige mennesker i arbejde får en stadig mindre bid af kagen.

Det erklæres i 2017-programmet, at staten anses som den bedste lighedsmotor "historien har set", og det er igennem velfærdsydelserne, at vi sikrer dette. Men at staten skulle skabe lighed, er ikke så entydigt. Hansen gør status på udviklingen:

> "Ligheden så vi dog ikke noget til. De relative forskelle i levekår ændrede sig ikke mærkbart. Selv dér, hvor velfærdsstaten lettest havde kunnet skabe lighed, valgte man uligheden. I den offentlige sektor opbyggede man nemlig velfærdsapparaterne som hierarkier og specialister med eksperter på mange niveauer og ufaglært arbejde i bunden" (E.J. Hansen i J.H. Petersen (red.): *13 værdier bag den danske velfærdsstat*. Odense 2007).

Erik Jørgen Hansen har videre i Den maskerede klassekamp vist, at især uddannelsespolitikken har en enorm ulighedsskabende effekt. De ufaglærte, betaler relativt mest i skat og får mindst ud af det i offentligt betalt uddannelse. Han argumenterede for, at den lighedsskabende effekt af den socialdemokratiske prioritering af uddannelse stoppede allerede fra 1970, og tværtimod er der sket en intensivering af direkte ulighedsskabende uddannelsespolitik.

Argumentet er, at vi har omfordelt fra de fattige til de rige gennem akademisering, fra middel-, arbejder- og underklasse til den øvre middelklasse og overklassen. Og dem, der har magten og lever af uddannelse, er især den øvre middelklasse. Kaare Dybvad Bek skriver i *De lærdes tyranni* (Bek, 2017):

> "På mange områder minder den kreative klasse om den økonomiske overklasse: De kreative har ligesom folk i den økonomiske overklasse lange uddannelser, og de mener, de er bedst i stand til at træffe beslutninger på landets vegne. De bor og omgås mest folk, der ligner dem selv. De er, helt i overensstemmelse med den økonomiske overklasses traditioner, bevidste om, hvilke områder der er værd at bo i, og hvilke skoler deres børn skal gå på. Ikke fordi de kreative ikke har samvittighed til at hjælpe de svage, for det har de. Det foregår bare helst på afstand ved køb af den årlige ulandskalender, moralsk støtte på Facebook eller med et indlæg i Politiken."

Og når der skal hjælpes – og det skal der – er det ofte i forhold til underklassen, som beskrives pacificerende og som ofre, fx i 2017-programmet:

> "På trods af gratis uddannelse og et på mange måder velfungerende velfærdssamfund er den sociale mobilitet stadig for dårlig i Danmark. Alt for mange mennesker er fanget i livsbaner og mønstre, som de ikke kan komme ud af. De, der fødes i socialt udsatte familier, har stor risiko for, at det vil præge resten af deres liv."

Her er det igen de udsatte – dele af underklassen. Fokus på dem, der har det allersværest (og ikke på det store flertal), er desværre ikke kun en øvre middelklasse-specialitet, men er også blevet en del af Socialdemokratiets tankegods. Den velfærdsmaskine, der skal hjælpe i dette tankesæt, bliver ikke i tilstrækkelig grad kritiseret for at overføre enorme midler fra store grupper af mindre privilegerede til større grupper af mere privilegerede. Fra middel- og arbejderklassen til den øvre middelklasse. Som Hansen udtrykker det:

> "Ekspansionen af de lange akademiske uddannelser har fulgt et helt entydigt mønster: Jo længere oppe i samfundspyramiden, desto større stigning. Mens andelen af unge fra overklassen og den højere middelklasse er øget med syv procent, er der kun minimal stigning blandt unge fra arbejderklassen og underklassen."

Der forekommer et mønster, hvor de bedst betalte og mest indflydelsesrige job går i arv fra forældre til børn. Det er en misforståelse, at muligheden for social mobilitet via uddannelse skaber lighed. Det forholder sig omvendt: Social mobilitet cementerer social lagdeling. Vi ved alle, at der er flere børn af ufaglærte, der bliver akademikere. Men stigningen

er lige så stor blandt akademikernes børn. Uligheden fjernes derfor ikke.

Uddannelsessystemet er omvendt Robin Hood. Uddannelsessystemet er en omfordelingskasse, hvor vi tager fra de fattige og giver til de rige. Vi betaler jo alle ind til det. Men det er de rige, der virkelig får mest ud af det.

Og den foregående socialdemokratisk ledede SRSF-regering accepterede man netop besparelser på dagpengene, samtidig med at man afsatte flere penge til universiteter og SU. Der var en værdipolitisk fokusering på uddannelse, uddannelse og uddannelse. Et tilsyneladende sympatisk forslag om at sætte flere midler i uddannelsessystemet. Men det endte med at skabe et mere ulige samfund, idet middel- og arbejderklassen, og særligt dem, der brugte dagpengesystemet mest – de ufaglærte – fik dårligere sikring på arbejdsmarkedet. Og samtidig får hverken middelklassens og arbejderklassens børn sandsynligvis ikke andel i de milliarder, der går til de videregående uddannelser. Derimod får den øvre middelklasse og overklassen del i midlerne. Det var politik, der omfordelte fra de fattige til de rige. Dette element i SRSF-regeringens politik skabte større ulighed, sløret bag et klassisk værdipolitisk udsagn om, at uddannelse er et universelt neutralt og gratis uddannelse gode til alle. Den oprindelige velfærdsstats idé om den demokratiske borger udskiftes med idéen om borgeren som forbruger af den offentlige sektor.

Skal vi føre politik for den brede befolkning – dvs. for middel-, arbejder- og underklassen – skal vi sætte ind med reformer af uddannelsessystemet. Det er her, at især den øvre middelklasse henter sit tankesæt og positioner. Et af de første

opgør med den fejlgroede identitetspolitik må derfor foregå i uddannelsessystemet.

Det handler om at realisere, hvem modstanderne er. Og det er ikke kun den økonomiske overklasse, men, særligt når det gælder identitetspolitikken, den øvre middelklasse, og jeg vil lade Kaare Dybvad Bek karakterisere dem:

> "… med lange uddannelser, internationalt perspektiv, dyre indkøbsvaner og bopæl i de mest attraktive postnumre i Hovedstadsområdet eller i landets andre større byer. Men selvom de åbenlyst tilhører den mest privilegerede del af vores samfund, så går mange ved hvert valg ned og sætter kryds ved partier, der betragtes som venstreorienterede. Partier, som til gengæld lytter respektfuldt, når de kreative folder sig ud" (Bek, 2017).

Herhjemme kan man fx se en ekstrem feminist, som bruges i medierne som talerør for LGBT-miljøet, der er ude i et forsvar for islamistiske kvinder, der vil bære niqab, og demonstrerede mod burkaforbuddet. Netop radikale versioner af islam, feminisme og LGBT er forbundet og en trussel mod demokratiet. Under den såkaldte "Nørrebro Pride 2018" blev der råbt på en såkaldt "grænseløs verden" med slagord som "no deportations, no borders, no nations". Og selvfølgelig det velkendte "ingen racister i vores gader" – på trods af at danskerne er nogle af mest tolerante og de mindst racistiske borgere i verden. Sidst er den amerikanske Black Lives Matter-bevægelse kommet til Danmark. Den arbejder for, at sorte danskere ikke må kritiseres. Men det er helt forfejlet. Danskerne er ikke racister, heteroseksuelle danske kvinder

og mænd ser ikke ned på den homoseksuelle minoritet, og danske mænd ser ikke ned på kvinder.

De identitetspolitiske krav om særbehandling til såkaldt sårbare eller undertrykte grupper udfordrer det retsstatslige princip om ensartet behandling af alle. Den fejlgroede identitetspolitik bliver derfor et angreb på den universalisme, som vores demokrati bygger på.

Men alligevel spiller identitetspolitikken en stor rolle i dele af dansk politik og offentlighed. Den identitetspolitiske udvikling favoriserer overklassen og den øvre middelklasses greb om partierne, når de bliver elitære, når vi får djøf-politikere, og når det bliver professionelle politiske partier i stedet for foreninger. Partierne begynder ligesom staten at opføre sig som virksomheder på et marked. Det almindelige repræsentative demokrati trues, når det reduceres til professionelle politik-tilbydere og passive demokratiforbrugere.

Demokratiet burde betyde, at flertallet vil ændre udviklingen. Det skete i perioden fra 1945-1990'erne, hvor velfærdsstaterne blev opbygget og udbygget, og uligheden faldt i mange af de vestlige lande. Men en gennemgang af valgundersøgelser (Piketty) fra USA, Frankrig og Storbritannien viser, at vælgersammensætningen har ændret sig markant blandt de socialistiske og socialdemokratiske partier i Frankrig og Storbritannien og hos Demokraterne i USA. Og skreddet skyldes især den førte værdipolitik.

Samtidig er den politiske deltagelse generelt faldende. I 1940'erne var hver fjerde danske vælger medlem af et politisk parti, ved århundredeskiftet var færre end hver 20. vælger medlem af et parti (bilag). Omvendt forsøger det administrative niveau at give såkaldt magt tilbage til borgerne via

"velfærdsstatens lokale butik". Med garantier på ventetid og ydelser og frit valg mellem forskellige ydelser og institutioner. Det lokale selvstyre svækkes, fordi kommunerne er ved at blive reduceret til "velfærdsstatens lokale butik".

6.

Nationalstaten Danmark, globalisering og udlændinge

Hvor den økonomiske overklasse og den øvre middelklasse på den ene side og middel-, arbejder- og underklassen på den anden side tidligere har set deres interesser som modsatrettede, har eftergivenheden over for liberaliseringen og globaliseringen givet dem en tilsyneladende fælles interesse i Danmarks fortsatte konkurrencedygtighed. Det betyder, at spørgsmålet om øget økonomisk lighed underordnes. Når de jævnlige udmeldinger fra arbejdsgiverorganisationerne (den økonomiske overklasse) indeholder forslag om lavere lønninger til fx ufaglærte, kritiserer socialdemokrater og andre røde partier det stærkt, men når den øvre middelklasse propaganderer for åbne grænser, som vil medføre samme resultat, nemlig indvandrende arbejdskraft – så kommer diskussionen til at handle om racisme og venligboere – selvom resultatet er det samme, hvis ikke indvandringen styres, nemlig: løndumping.

Danmark var i velfærdsstatsperioden styret som en national økonomi, og i dag ses den som en koncern i en global økonomi. Dette blik på Danmark som global økonomisk aktør har fået konsekvenser for middel- og arbejderklassen og for underklassen. De ser ikke længere den økonomiske overklasse og den øvre middelklasse som en modstander i en national kamp om øget lighed og frihed, men som allierede i en kamp mod andre lande og regioner i verden.

Globalisering bliver udlagt som skæbne. Og spredningen af liberal globaliseringslogik gør det lettere at overgå til konkurrencetænkning ved at fokusere offentlighedens opmærksomhed på konkurrenceevnen. Dette sker, samtidig med at man diskrediterer politiske alternativer til markedspolitikker og liberal globalisering.

Konkurrenceevnen har altid har været en bekymring for staterne langt tilbage i historien. Og med god grund. Men lande, som afgiver suverænitet og køber sig ind i projektet, begynder at forvandle sig fra salgsrepræsentanter for den nationale industri til at blive en slags husejere, der forsøger at lokke de rige udenlandske lejere. Sådan en politik må aldrig blive dansk eller socialdemokratisk.

Begrebet om konkurrencedygtighed er et "offentligt stunt" foretaget af regeringer og opinionsledere som de bruger for at sælge strukturreformer af samfund. De liberale politiske idéer er blevet naturliggjort, så den såkaldte internationale konkurrence er bredt accepteret og ses som en begunstiget begrænsning af indenrigspolitikken.

Denne liberale globalisering betyder mindre demokrati. Man er holdt op med at forsvare staten og universelle værdier og er i stedet blevet optaget af konkurrence og identitetspolitiske bevægelser. Borgerne og velfærdsstaten skal konkurrere og samtidig være såkaldt inkluderende og såkaldt tolerant. Man skal angiveligt ikke tolerere grupper, der angiveligt ekskluderer andre. Det gode er det progressive, og det onde er det reaktionære. Multikulturalisme og relativisme anses for at være godt. Udenlandske kulturelle praksisser skal respekteres – selvom de fx står i modsætning til danske værdier som ytringsfrihed i religiøse spørgsmål. Man begynder at forsvare fremmedkulturelle praksisser, selvom der er åbenlyse brud på såvel god skik og ordentlig opførsel – alene fordi de er såkaldt kultur. Man får en såkaldt kulturalisme, som betyder, at det enkelte mennesker lever gennem en kultur og ikke i et samfund. Fællesskabet – forstået som et folk – bliver underordnet kulturen. Den

drejning betyder, at kulturelle normer bliver mere værd end universelle normer for borgere.

Udlændingespørgsmålet blev for første gang en del af Socialdemokratiets principper med principprogrammet af 2017 – og betød en markant kursændring:

> "Danmark har igennem årtier taget imod mange flygtninge og indvandrere. Mange er integrerede i vores fællesskab, taler sproget, arbejder og er i det hele taget til gavn for Danmark. Det er godt. Men det gælder desværre ikke alle."

Og videre:

> "Desværre er udlændinge i Danmark i dag overrepræsenterede i kriminalitetsstatistikkerne og underrepræsenterede på arbejdsmarkedet. Vi har parallelsamfund i Danmark, hvor udlændinge og efterkommere af udlændinge bor og lever isoleret fra det danske fællesskab og efter andre værdier end de danske. Det er uacceptabelt. I Danmark skal alle leve efter demokratiets regler og respektere vores frihedsværdier."

Selvom der tales om en markant kursændring, kan man allerede spore den politiske ændring i 2004-programmet:

> "Danmark rummer i dag mange etniske minoriteter. Det er på mange måder en berigelse. Men Socialdemokraterne ønsker ikke, at Danmark skal udvikle sig til et samfund, hvor større befolkningsgrupper lever isoleret med

> egne normer og værdier og uden tilskyndelse til at tage del i de forpligtelser og det fællesskab, der er grundlaget for vort samfund. Når man kommer til Danmark som flygtning eller familiesammenført, skal man integreres i det danske samfund."

Men 2004-programmets er overvejende på forkert kurs og har svært ved at tage klar stilling i udlændingespørgsmålet. For eksempel står der, at det er fejlagtigt, at integration drejer sig om religion, påklædning eller spisevaner. Det er 2004-programmets kulturalisme og fejlagtige udlændingepolitik. Problemet er jo, at religion, påklædning eller spisevaner udgør et problem. Religiøs fundamentalisme, burka osv., er netop ikke foreneligt med det danske samfund. Og videre i 2004-programmet tales der uden om problemerne ved at tale om, at mangfoldighed er drivkraften i ethvert samfund, og at vi skal respektere og værdsætte menneskers forskellighed. Tilsyneladende alt sammen principper, som ingen kan modsætte sig, men man må også spørge, om et samfund kan være så forskelligt eller så mangfoldigt, at det ikke kan fungere? 2004-programmet taler uden om problemerne.

Og samtidig med at man ikke taler om problemerne, taler man i 2004-programmet om "fastlåste forestillinger" og om, at diskrimination er og bliver uacceptabelt. Og det er sagt, som om danskerne var diskriminerende – hvad vi ikke var, og hvad vi ikke er. Vi er et af de mest tolerante og åbne samfund i verden.

Går vi længere tilbage end 2004-programmet, kan vi 1992-programmet, *Hånden på hjertet*, se Danmark beskrevet

som "de lige muligheders land", hvor det kræves, at vi "bygger bro over kulturkløften mellem danskere og andre etniske grupper". Det vil sige samme talen uden om problemerne som i 2004-programmet.

Denne talen uden om problemerne er næsten væk i 2017-programmet, selvom der også i dette program kan findes mærkværdige formuleringer som: "Vores værdier kender ikke grænser" i afsnittet om det internationale.

Få har bedre end socialdemokraten Mattias Tesfaye beskrevet den krig mellem strammere og slappere, som har fundet sted i Socialdemokratiet i 40 år – og som strammerne nu har vundet. Socialdemokratiet prøvede forgæves i de 40 år at nå til enighed om nødvendige stramninger, men løb hele tiden ind i problemer med den såkaldte naive og selvforståede humanistiske fløj. Ydermere blandede Det Radikale Venstre sig i Socialdemokratiets politik. Dertil kom, at partiledelsen ikke lyttede til de kommunale erfaringer, særligt fra Vestegnens borgmestre, der havde problemerne tæt inde på livet. Tesfaye skriver i *Velkommen Mustafa* (2017) :

> "… når Socialdemokratiet gennem fire årtier havde svært ved at få sat ord på integrationens principper og antallets betydning, skyldtes det, at to grundlæggende holdepunkter i partiets selvforståelse og idéhistoriske arv endte i strid med hinanden. På den ene side var Socialdemokratiet stiftet under parolen 'arbejdere i alle lande, foren jer'… På den anden side havde partiet siden 1930'erne realiseret sine visioner om velfærdsstaten i en national ramme" (Tesfaye, 2017).

Han beskriver, hvordan det starter med de første gæstearbejdere i 1960'erne, i en tid med mangel på arbejdskraft. I 1980 var der 1 % af befolkningen med ikke-vestlig baggrund. Og vi får dengang en meget liberal udlændingelov fra 1983, der åbnede Danmarks grænser, så vi i dag har ca. 10 %, der har en ikke-vestlig baggrund.

En del er integreret. Men mange er ikke. Og Socialdemokratiets holdning er, at vi ikke skal eksperimentere med vores lands indre tryghed, sikkerhed og velstand. Og vi skal ej heller udskifte eller erstatte den danske kultur med en fremmed kultur, eller en multikultur eller noget helt tredje. Den fremmede kultur kan måske supplere den danske, men ikke erstatte den. Og når det drejer sig om fremmede kulturers religiøse krav, må de altid vige over for folkestyret og demokratiet.

Der er kommet en øget forståelse for, at alle former for opløsning af den danske nationalstat er farefuld. Nationalstaten er baseret på solidaritet på grund af genkendelighed omkring sprog og værdier. Vores retsorden er hævet over fx religiøse love. Kulturelativismen hos den øvre middelklasse og den økonomiske overklasse gør, at de ofte blot ser fremmedkulturelle udtryk som "etnisk" kultur, selvom det ofte er almindelig dårlig opførsel. Men overklassen og den øvre middelklasse har ikke et liv sammen med de kulturer, de fremhæver. De bor i hvide reservater. Deres børn går ikke i de samme skoler eller bor i de samme boligområder som middel-, arbejder- og underklassen.

Den øvre middelklasse og den økonomiske overklasse er blevet en humanistisk globaliseringsparat elite. Men deres forståelse af staten og samfundet er fundamentalt forfejlet

– og har ikke bund i befolkningsflertallet. Nationalstater er ikke virksomheder. Nationalstater er i al væsentlighed solidariske institutioner. Og når især medlemmer fra den øvre middelklasse forsvarer udlændinge, som udtrykker, at deres tro vejer tungere end dansk lov, så særbehandler man folk langt over stregen. Niqabben og burkaen sender også klare signaler om, at man ikke ønsker at integrere sig. De er omvandrende parallelsamfund.

Socialdemokratiet har fundet en kurs med en stram udlændingepolitik. EU, indvandring og globalisering optager mange. Socialdemokratiet har udviklet troværdige svar, der løser de problemer, der reelt er, og samtidig giver folk tryghed i forhold til fejlslagen integration, social dumping og udflytning af traditionelle produktionsarbejdspladser. Den handler om en reel frygt i middel-, arbejder- og underklassen om at blive sorteper, når globaliseringen og den teknologiske udvikling ændrer samfundet.

Socialdemokratiet har forsøgt forskellige politiske tilgange til problemet. Det ringeste var, når vi lagde os op ad Sverige, hvor Socialdemokratiet stadig insisterer på, at der udelukkende er tale om sociale problemer, der skal løses med socialpolitiske værktøjer.

I Socialdemokratiet har målet altid været at opbygge en verden, hvor mennesker skulle frigøres. Som det fremgår af 1913-programmet er partiets "verdenshistoriske Opgave er alle Menneskers fuldkomne Frigørelse uden Hensyn til Køn, Race eller Nationalitet". I forlængelse af Socialdemokratiets principprogram fra 1913 og under pres fra et Europa på randen af krig henvender Stauning sig i 1934 til befolkningen gennem manifestet Danmark for Folket:

> "… til alle de Befolkningslag, der lider under den af Kapitalismen fremkaldte Krise, til Industriens og Landbrugets Arbejdere, til Gaardmænd, Husmænd, Fiskere, Tjenestemænd og Næringsdrivende i Handel og Haandværk, til alle Haandens og Aandens Arbejdere med Opfordring til disse Befolkningslag om at samles om en positiv Politik til Genskabelse af sunde og ordnede Forhold i Samfundet."

I dag er der også en krise fremkaldt af fattigdom, lokale krige og fundamentalistisk religiøsitet. Det har afstedkommet store flygtningestrømme, der med en liberal udlændingepolitik har betydet en stor indvandring til Danmark. Indvandringen skaber problemer, og de fremkaldes af andre kulturer og religiøse og politiske forestillinger.

Og samtidig vil Socialdemokratiet fastholde og opretholde den lighed og velfærd, der er opnået efter 2. Verdenskrig gennem de sidste godt 70 år. Derfor ønsker Socialdemokratiet at gøre det klart, at man vil fastholde, at et ophold i Danmark forudsætter, at man er villig til at indgå i en sekulær stat, hvor religion er et privat anliggende, og at klanmønstre, der hævder deres ret til egen forvaltning af familieret og anden ret, ikke er tilladt, også selvom klanmønsteret hævdes at være kulturelt bestemt.

Det politiske handler om magten og dens forvaltning i staten og om individets bundethed i fællesskabet. Og det politiske lader sig bestemme ved de regler, det som en særlig menneskelig form udfolder i forholdet mellem ven og fjende. Meningen med sondringen mellem ven og fjende er at betegne den yderste intensitetsgrad af en forbindelse eller

adskillelse. Derfor er det vigtigt med en stærk demokratisk stat, der kan sikre integrationen i staten. Hvis staten ikke kan sikre folks sikkerhed gennem en association med staten, kan den nemlig heller ikke forlange folks loyalitet. I dag skal listen over, hvem folket søges forlænget udvides med vores udlændinge, der er en bred gruppe: indvandrere, flygtninge og asylansøgere, der har fået varig eller midlertidig opholdstilladelse. Under ét kan vi betegne disse grupper i det følgende som udlændinge. Udlændinge skal gøres til en del af folket, selvom de ofte befinder sig i en randzone af fællesskabet i velfærdstaten og ikke nødvendigvis er statsborgere.

Hvad karakteriserer et folk? Hvad forstår vi ved demokratisk borgerskab? Folket er juridisk lig med de mennesker, der har godkendt ophold i staten. Men i Danmark bygger vi også på etnicitet og religion, idet vi ønsker, at disse ting alene skal varetages og have gyldighed i privatsfæren, og at forskellen på det, vi var, og det, vi i fremtiden bliver, ikke bliver for store. Det store antal første-, anden- og tredjegenerationsindvandrere på overførselsindkomst udgør et kæmpe problem. Omfanget af kriminalitet fra samme grupper udgør et andet problem. Alt for store gruppers afvisning af det danske samfunds normer viser, at problemet er stort allerede nu.

Vi får samtidig problemer med at finansiere velfærdsstaten, hvis der blandt de udlændinge, der kommer til landet, er en overrepræsentation af grupper, der kun ønsker fordele fra vores velfærdssamfund, men ikke bidrager. Hvis det sker, vil det betyde, at velfærdssamfundet mister noget af sit finansieringsgrundlag og samtidig får øgede udgifter. Integrationen er derfor afhængig af, at så snart man har fået midlertidig eller varig opholdstilladelse, har man pligt til og mulighed for

at arbejde og være selvforsørgende, medmindre helt særlige forhold på grund af sygdom gør sig gældende.

Derfor skal indvandrere i arbejde. 41,5 % ikke-vestlige indvandrere er på offentlig forsørgelse, mens det tilsvarende tal for etniske danskere er 17,5 % Og 42 % af alle indvandrermænd fra ikke-vestlige lande født i år 1987 er dømt for at have overtrådt straffeloven. Indvandringen fra ikke-vestlige lande er en massiv underskudsforretning, der ifølge Finansministeriet i 2014 årligt kostede statskassen 33 mia. kr., mens den bidrager med knap 5 mia. kr.

Kravet og normen om at bidrage til det danske samfund skal efterleves. At alle, der er i stand til det, forsørger sig selv ved et arbejde, er både den bedste vej til integration og en forudsætning for en skattefinansieret velfærdsstat også i fremtiden.

Det økonomiske bidrag ved indvandring fra ikke-vestlige lande har indtil nu ikke været positivt. Efterkommeres bidrag har været større end deres forældres, men stadig mindre end etniske danskeres. En af de væsentligste forklaringer er, at tilknytningen til arbejdsmarkedet gennem deres livsforløb er lavere end for den gennemsnitlige dansker.

Skal vi sikre en økonomisk bæredygtig indvandring til Danmark, vil det være afgørende, at erhvervsfrekvensen øges væsentligt. Integration på arbejdsmarkedet skal være en central del af integrationsindsatsen, hvor deltagelse skal ske så tidligt som muligt i forløbet. Normer og værdier på det danske arbejdsmarked skal tillæres, og kvalifikationer fra hjemlande opkvalificeres.

Ved sammenligning af beskæftigelsesgraden for forskellige befolkningsgrupper er det nødvendigt at tage hensyn til

alderssammensætningen i de forskellige grupper, da beskæftigelsesgraden skifter med alderen. Hvis man korrigerer for alderssammensætningen og sætter beskæftigelsesgraden for personer af dansk oprindelse til 100, er beskæftigelsesgraden for indvandrere fra ikke-vestlige lande for mændene 68 og for kvinderne 56. For mændene er beskæftigelsesgraden således 32 % lavere og for kvinderne 44 % lavere end for personer af dansk oprindelse. For efterkommere er erhvervsfrekvensen 84 % for mændene og 81 for kvinderne og således markant højere. Integrationen af indvandrere på arbejdsmarkedet er således ikke lykkedes.

Langt de fleste asylansøgere kommer fra Mellemøsten og fra Afrika syd for Sahara. Det er grupper, hvor flertallet umiddelbart ikke har kvalifikationer til et job på det danske arbejdsmarked. Derfor skal de lægge sig ekstra i selen.

En forudsætning for, at det kan lykkes, er, at indvandrerne har et arbejde, så de kan forsørge sig selv samt bidrage til samfundets fællesskab. I Socialdemokratiets arbejdsprogram (1945) fremhæves det, at en af de vigtigste rettigheder var frit valg af beskæftigelse. Og i det omfang, at danskerne og indvandrerne påtager sig et arbejde, hvor de kan forsørge sig selv, står det dem selvfølgelig frit for. Men i dag må vi skærpe kravene, således at hvis arbejdsduelige indvandrere ikke selv kan finde et arbejde, så er det statens pligt at sørge for oprettelsen af arbejdspladser, så flest mulige arbejdsføre mænd og kvinder bliver en del af arbejdsmarkedet. Ikke blot for at kunne forsørge sig selv, men også fordi arbejde er identitetsskabende og socialt stimulerende.

Vi har et flygtningesystem, som bør sikre folk midlertidig beskyttelse, men det fungerer modsat som permanent

indvandring til Danmark. Flygtningesystemet er blevet et indvandringssystem. Der er rigeligt med mennesker ude i verden, der har brug for beskyttelse, og det skal reserveres til dem, der faktisk ikke kan opholde sig i deres hjemland.

Tal fra Danmarks Statistik viser, at børn i tredje generation af gæstearbejdere ikke klarer sig bedre i skolen end anden generation, og derfor bør man sørge for, at deres børn kommer i vuggestue og modtager særlig danskundervisning i 0. klasse.

Indtil videre har vi set, at uanset hvilken politik vestlige lande har ført i forhold til ikke-vestlig indvandring, ændrer det stort set ikke noget. Og vesteuropæiske regeringer har ført forskellige politikker, og resultatet har altid været det samme. Derfor skal der ske noget markant.

Der vil det være en begyndelse at minimere tilstrømningen. Selv med et stop vil der sandsynligvis om ti år være mere terrorisme, parallelsamfundsliv, mindre ytringsfrihed, mindre forsamlingsfrihed, mindre religionsfrihed og mindre offentlig orden end i dag. Og den regning på 33 mia. kr. årligt, som ikke-vestlig indvandring for tiden påfører os, vil sandsynligvis også vokse, hvis vi ikke gør noget.

At løse dette problem kræver tiltag, som vi ikke har opfundet alle af endnu, men vi er på vej.

Udlændingespørgsmålet præger også Europapolitikken. Den flygtningekrise, som Tysklands leder, Angela Merkel, håndterede ved at åbne de tyske grænser, betød, at flygtningene også strømmede op på de danske motorveje. Men vigtigst af alt betød det et brud i den europæiske solidaritet. Det forhold, at et enkelt stort land i Europa gik enegang på et så væsentligt politik-område, ødelægger Europa.

Det betød, at ikke kun i Danmark, men også i hele Europa måtte man sikre sig selv. EU er kommet i hvileposition, og de danske EU-forbehold står ikke til at skulle væk. Forbeholdene er blevet grundlaget for den danske Europapolitik. Forbeholdene er ikke skadelige. En flygtningekrise og Brexit har betydet et skifte i den socialdemokratiske forståelse af Europa. Problemerne med at begrænse adgang til danske velfærdsydelser (dagpenge og børnecheck) for vandrende EU-arbejdskraft tegner et problematisk billede af EU.

Den liberale del af EU-projektet, med deltagelsen i international konkurrence og liberal udlændingepolitik, hævder, at vi angiveligt skal opgive dele af vores suverænitet. Men det er politisk propaganda, der siden 1980'erne er blevet fremmet af magtfulde politiske aktører, herunder internationale organisationer med deres indsats i markedsintegration, såsom Verdensbanken, OECD og EU. Selv socialdemokratiske eller centrum-venstre-partier har følt sig tvunget til at tilpasse sig. Men nu er kursen ved at blive en anden.

7.

Værdipolitikkens nyeste påhit: identitetsfeminisme

Som angivet i forrige kapitel så er der i dag to grundlæggende værdipolitiske kampe: udlændingespørgsmålet og kønsspørgsmålet.

Det var engang en folkelig kvindepolitisk bevægelse, som bidrog til folkestyrets udvikling. Den er væk i dag, efter at målet er nået. Men i stedet har vi fået en form for det, man kalder identitetspolitisk feminisme – i kort form identitetsfeminisme – der udspringer af den øvre middelklasses særlige forestillinger om køn.

Denne identitetsfeminisme søger i dag at angribe, marginalisere og udskamme kvinder og særligt mænd fra middel-, arbejder- og underklassen. Den gør nar af deres spisevaner, deres mening og deres seksualitet. Den forsøger at skubbe mænd fra disse befolkningsgrupper væk fra Socialdemokratiet og de røde partier ved at forsøge at gøre mænd og drenge mindre værdifulde end piger og kvinder. Identitetsfeminismen bidrager aktivt til uligheden i samfundet, idet dens mål er at styrke den øvre middelklasses kvinder på bekostning af mænd fra arbejder-, middel- og underklassen.

Identitetsfeminisme er blevet til favorisme, hvor man forsøger at favorisere piger og kvinder fra den øvre middelklasse og opbygge parallelsamfund og parallelstrukturer, der skal favorisere dele af befolkningen. Og den favorisme er i modstrid med, at alle skal behandles ens.

Denne værdipolitik er identitetspolitik, der handler om at tage udgangspunkt i én bestemt gruppes interesser med afsæt i køn eller seksualitet. Og denne bevægelse kræver direkte særbehandling for denne gruppe. Identitetspolitikkens krav om særrettigheder vender sig mod det elementære retsstats-

princip: lige ret for loven, og at der er et sæt principper, der gælder for alle.

Socialdemokratiets oprindelige mål – og holdning til spørgsmålet om mænd og kvinder – er, at mennesker af begge køn skal have den samme ret til frit at vælge og skabe deres liv. Og det har mænd og kvinder grundlæggende lige meget af i dag.

Der er ingen undertrykkelse af kvinder i Danmark. Og der, hvor der mangler rettigheder, mangler det for begge køn, og det er en fælles politisk kamp. At nogle hævder, at der har været 2000 års eller 200 års eller 50 års kvindeundertrykkelse, er usandt.

Demokratiseringen af vores land var og er en fælles kamp for både mænd og kvinder, og hvad mange identitetsfeminister glemmer, så var 1915 ikke blot året, hvor kvinderne fik stemmeret, men der, hvor næsten alle mændene også fik stemmeret. Før 1915 var det rige og privilegerede borgere, der stemte.

Identitetsfeminismen, vi kender i dag, tager sit udgangspunkt i 70'ernes kvindebevægelse som en form for identitetspolitik på speed, men det er med 1990'erne, at feminismen "gjorde op" med forestillingen om det naturbestemte køn. Den identitetspolitiske nyorientering følger den økonomisk-politiske nyorientering med overgangen fra velfærdsstat til konkurrencestat. Identitetsfeminismen og konkurrencestaten er søstre.

Først med konkurrencestaten skulle kvinder fuldt ud nu konkurrere med mænd. Og hendes arbejdskraft skulle aktiveres på højde med mændene i såvel arbejdstimer og omfang og engagement i arbejdslivet. Også selvom der måske var andre ønsker og hensyn.

Identitetsfeminismen i Socialdemokratiet

Identitetsfeminismen i Socialdemokratiet fik først rigtig vind i sejlene i 1970'erne. Før var det kun nævnt sporadisk i principprogrammerne, fx i 1916-programmet, hvor der argumenteres for støtte til både såkaldte hjemme- og udearbejdende mødre. Målet var, at der måtte skabes almennyttige børneinstitutioner, der dækkede det sociale og pædagogiske behov. Og det var skrevet under overskriften "Familie og hjem", hvor der også tales om, at det handler om, at der skal skabes gode betingelser for familiens liv.

Det ændrer sig med 1977-programmet. Her tager man livtag med det, man kalder diskriminering på grundlag af køn i lovgivningen. Den skal fjernes, er målet. Samtidig konstateres det, at kvinder skal sikres en økonomisk selvstændig tilværelse ved deltagelse i arbejdsmarkedet. Det er ukontroversielt set i forlængelse af partiets politik helt tilbage i 1800-tallet.

Men det kontroversielle, ud fra det historiske perspektiv, er ønsket om at lave om på mænd og kvinder, som det også fremgår af selvsamme principprogram:

> "Erhvervsvalget skal frigøres fra traditionelle kønsnormer" (1977-programmet).

Altså mænd og kvinder skal fratages retten til at vælge erhverv, som de ønsker. I dag er det sådan, at erhvervsvalgene er meget kønsbestemt. Siden 70'erne er der sket det, at samtidig med at erhvervsvalgene er blevet friere, er det kun blevet mere og mere kønsbestemt. Det vil sige, at befolkningen vælger mere og mere traditionelt eller naturligt, når de får muligheden.

I denne identitetsfeminisme vil man udslette forskellene på mænd og kvinder ved, at man vil tvinge kvinder til at uddanne sig i fag, hvor der næsten kun er mænd, som fx teknologi, ingeniør og matematik. Men kigger man i *World Economic Forums Global Gender Gap Index*, kan man se, at jo mere overskud og jo flere muligheder kvinder får, des færre kvinder vælger at uddanne sig inden for disse fag. I fx Tunesien og Tyrkiet, hvor livsmulighederne er mere begrænsede end i Danmark med statsbetalte uddannelser og SU, udgør kvinder omkring 35-40 % af de uddannede teknologi-, ingeniør- og matematikkandidater. Hvorimod i lande som Schweiz og Norge er tallet under 20 %. Hvis kvinder har mulighederne og selv kan bestemme, så vil de ikke vælge som mænd. I de lande med færre muligheder var kvinder tvunget til at vælge fag, hvor indtjeningsmulighederne var store.

Bestræbelserne på at ændre mænd og kvinder var væsentligt tankegods dengang i 70'erne, og de fortsætter i selvsamme 1977-program, hvor det fremgår propagandistisk og usandt, at "uanset race og tro er kvinder overalt dårligere stillet end mænd, økonomisk og socialt", og videre fremgår på de helt høje nagler, at selve kønsligestillingen i samfundet er ikke mindre end et "barometer for graden af reelt demokrati", og man forstår, at denne form for identitetsfeminisme mener, at:

> "… samfundet trænger i høj grad til at blive påvirket af kvinder med deres erfaringer fra familien. Dette kan kun ske, hvis samfundet i langt større udstrækning end nu indrettes også på kvindernes præmisser."

Dette spor finder vi også helt frem til i dag, hvor den tidligere svenske og socialdemokratiske udenrigsminister erklærer at føre såkaldt feministisk udenrigspolitik – uden at kan angive andet, end at hun er kvinde, og derfor må det være feministisk. Men det at være kvinde giver altså en særlig indsigt i udenrigspolitik?

1977-programmet fortsætter sin identitetsfeministiske analyse og fortsætter med en nedvurdering af datidens mænds bidrag til hjemmet og børneopdragelsen:

> "Det er på høje tid, at mandens påvirkning af børnene, som siden industrialiseringens gennembrud er blevet stadig mere forsømt, indhentes og genindføres."

I 1977-programmet kritiseres kvinders og mænds erhvervsvalg. Og det er værd at bemærke, at modsat hvad identitetsfeministerne mente dengang og i dag, så har kvinder og mænd stort set de samme ønsker til deres liv, som herskede dengang. Man taler i 1977-programmet om, at man har to arbejdsmarkeder, et mandligt og et kvindeligt. Ligesom i dag, hvor det offentlige i høj grad er et kvindeligt arbejdsmarked, og det private er mændenes arbejdsmarked. Og også dengang beklagede man sig over, at der var for få kvinder i ledende stillinger.

Den ånd, der startede med 1977-programmet, finder man også i 1992-programmet, hvor det overordnet konstateres, at lighed og ligestilling mellem mand og kvinde skal være en selvfølge og med principper om, at alle mennesker må have lige ret uanset køn, race og tro. Samme fortælling går igen i 2004-programmet: "Der ligger historien om et land, som i

kraft af en kønspolitisk kamp er blevet et land præget af ligestilling og ligebehandling mellem mænd og kvinder."

Identitetsfeminismen står stærkt i partiet, som fx anskuet i følgende fra 2017-programmet:

> "Danmark er et af de lande i verden, hvor flest kvinder er på arbejdsmarkedet. Det er en af hovedårsagerne til vores velstand. Ligestilling mellem kønnene på arbejdsmarkedet er imidlertid stadig ikke reel. Derfor bekæmper vi fortsat direkte og indirekte kønsdiskrimination. Vi insisterer på lige løn for lige arbejde. Ligesom vi arbejder for et mindre kønsopdelt arbejdsmarked fri for stereotype forestillinger om kvinder og mænd."

Det hævdes, at ligestillingen på arbejdsmarkedet ikke er reel, og det hævdes, at arbejdsmarkedet har stereotype forestillinger om kvinder og mænd. Og videre i samme princip-program:

> "Ligestilling mellem kønnene er en særlig prioritet for Socialdemokratiet. Den skal gennemføres i alle dele af samfundet. Målet er, at mænd og kvinder reelt får lige rettigheder, pligter og muligheder – økonomisk, politisk, socialt og kulturelt."

Igen indgår ordet "reelt" om ligheden. Det passer ikke, at kvinder diskrimineres, og at mænd udfører denne diskrimination. Socialdemokratiet lider her af den klassiske identitetsfeministiske fordom og fortælling om kvinder og mænd, der i dag dominerer den politiske kønstænkning her i landet.

Identitetspolitik og feminismens greb efter magten

Op til kongressen i 2017 blev det foreslået, at Socialdemokratiet skulle erklære sig som et feministisk parti. Det blev ikke vedtaget. Dette forsøg på at omlægge partiets linje kom, som vist tidligere, ikke ud af det blå, og man vil måske desværre se lignende forsøg i fremtiden. Den form for identitetsfeminisme i partiet skal ses som kulminationen på en bevægelse, der spirede frem i 1970'erne i USA, men først er blevet stærkt efter murens fald i 1990. Da muren falder, rammes, som før nævnt, en del af venstrefløjen af apati og fravælger at kritisere markedet og går i stedet efter køn og etnicitet. Ofte i en form, hvor politikerne blev anset for uvidende populister, og at befolkningen skulle lide af ubegrundet frygt mod andre og forandring. Problemet er formentlig mere grundlæggende, nemlig at socialdemokratiske partier ikke har formået at sætte noget i stedet for den keynesianske økonomiske politik, der viste sin utilstrækkelighed under 70'ernes krise. I fraværet af politiske redskaber bliver der plads til gøgeunger. I stedet igangsættes bevægelser, der rodes sammen i en stor bunke: multikulturalisme, øget indvandring, feminisme, homoseksuelle og minoriteter af en hver slags tæt vævet sammen.

Identitetspolitikken har indflydelse i Socialdemokratiet, men er stærkest i Enhedslisten og findes også i SF. Identitetspolitikerne er konkurrencestatens nyttige idioter. De lever i perfekt symbiose med det, de selv kalder den kapitalistiske dominans. Man dyrker autenticitet, modkultur og miljø på måder, der for længst er blevet kommercialiserede produkter. Man er i virkeligheden blot en slags markedsfrontløbere, der sørger for, at der bliver introduceret fx mandelmælk til alle i

børnehaven. Inden for de liberale partier er De Radikale også en repræsentant for denne bevægelse.

Et af de vigtigste værktøjer er kritik af andres sprogbrug og talemåder. Det handler om at ændre talemåder. Ord og såkaldte diskurser skal passe til moralen. Idéen er, at hvis vi blot taler om symbolerne og måden, vi taler om tingene på, så ændrer vi også virkeligheden. Igen passer identitetspolitikken med en verden defineret af reklamesprog, hvor alt er et spørgsmål om kommunikation og ikke indhold. Deres store fjende, kapitalisterne, kan sove roligt, når de kommer med rettelakken og sprogkorrektionen.

Man kan møde mange venstreorienterede partimedlemmer fra Socialdemokratiet og langt ud på venstrefløjen, hvis eneste politiske projekt i partierne alene er at fremme en elitær identitetsfeminisme. De stiller op på en dagsorden a la: "Der mangler kvinder i politik – jeg er kvinde, og det må være nok."

Det, at de alene er kvinde og vil lave politik, anses i sig selv som noget nyt og for at være tilstrækkeligt og anskues af nogen for at være en "flot" politisk præstation: "Du er kvinde – du er valgt."

De organiserer sig også internt i partierne med netværk, der er eksklusive, og hvor mænd ikke inviteres med. Identitetsfeministerne ser det som en magtkamp, hvor de vil have magt, ressourcer, bestyrelsesposter, politiske poster, stillinger og andre privilegier til sig selv. For dem er feminismen en karrierevej, hvor man kommer frem ved at tale om "problemer", de angiveligt støder på som medlem af kvindekønnet. Problemer, som for det meste er ret ligegyldige. Kvindelige politikere har grundlæggende samme muligheder som

mandlige politikere. Men identitetsfeminismens politiske mål er at fremme bestemte personer ved at tale om en såkaldt kvindeundertrykkelse, og det er en identitetspolitik, der demonterer og ødelægger det grundlæggende socialdemokratiske projekt. Identitetsfeminisme er skadelig.

Identitetsfeminismens splittende politik

Identitetsfeminismen beskriver forholdet mellem kvinder og mænd primært som modsætninger og underordning – som mandsmagt og kvindeundertrykkelse. At det ikke kun er hengemt 70'er-feminisme, er Pia Søltofts, præst, ph.d., nylige kronik i Politiken et eksempel på. Hun skriver: "Det er 42 år siden, at loven om ligeløn blev vedtaget. Men mænd tjener stadig markant mere end kvinder. Hvad i alverden er der galt?" (Søltoft, 2018).

Kronikøren hævder, at det skyldes "vores fastlåste syn på, at en kvinde er mindre værd som menneske" (Søltoft, 2018). Det er jo i sig selv en ekstrem anklage, at nogen skulle se ned på den anden halvdel af befolkningen. Altså at mænd skulle se ned på kvinder – og at nogle kvinder måske også ser ned på sig selv. Tænk at hævde, at halvdelen eller mere af befolkningen ser ned på den anden halvdel af befolkningen.

Men det er synd for kvinderne, skal man forstå ifølge kronikøren. Og lige når man hører, at mænd i gennemsnit tjener mere, tænker man: Det er da også forkert.

Men problemet er, at det ikke er sandt. Ingen mandlig sosu-assistent tjener mere end en kvindelig sosu-assistent, ingen mandlig præst tjener mere end en kvindelig præst osv. Vi har stærke juridiske traditioner for at modvirke forskels-

behandling og en stærk fagbevægelse, der sikrer, at mænd og kvinders arbejde honoreres ligeligt.

Forskellene i løn i samfundet skyldes ikke køn, men bl.a. lønforskelle mellem det private og det offentlige arbejdsmarked og mellem folk, der er på deltid, og folk, der er på fuldtid. Mænd er i langt højere grad i det private, og der er aflønningen bedre. Og mænd er i langt mindre grad på deltid, og de tager i højere grad job, der tager langt ud over 40 ugentlige arbejdstimer. Kvinder har flere omsorgsdage, flere sygedage og tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet.

Dertil kommer, at mange flere mænd er iværksættere og i topjob. Der er ligeløn (jf. Lønkommissionen, 2010). Forskellene skyldes i vidt omfang livsvalg af helt personlig art. Kvinder har bestemte typer af karrierer, fordi de vælger det. I Danmark vælger kvinder og mænd endog endnu mere kønsbestemt, fordi vi netop har muligheden for det, sammenlignet med lande med færre muligheder.

Det vil sige, at der ikke er nogen juridiske barrierer for kvinder på arbejdsmarkedet. Mænd arbejder faktisk mere end kvinder, hvis man lægger tallene for lønarbejde plus arbejde i hjemmet sammen. Og livsvalgene skyldes ikke opdragelse, idet piger og drenge i Danmark i meget vidt omfang bliver opdraget ud fra de samme værdier og forventninger. Sammenlignet med alle andre lande er Danmark og Norden det sted i verden, hvor vi drager en ens omsorg for vores piger og drenge.

Hvis identitetsfeministerne i virkeligheden ønskede større social retfærdighed, når det gælder indkomstfordeling i samfundet, skal det ikke handle om køn. Det skulle handle om lønforskellen på bankdirektøren og SOSU-assistenten.

Identitetsfeministerne skader arbejdet for bedre løn for middel- og arbejderklassen, som ikke har oplevet samme fremgang, som den bedre stillede del af befolkningen. Ved sidste overenskomstforhandling i det offentlige var de lavest lønnede grupper i den offentlige sektor ved at miste deres forhandlede lønfremgang, fordi akademikerforbundene ikke kunne få en bestemmelse i overenskomsten om deres i forvejen eksisterende frokostpause. Og sosu-assistenternes ønske og strategi blev kritiseret utrolig negativt af eliteprofessionerne. Sosu-assistenterne vandt med den mandlige formand i spidsen for et overvejende kvindeligt forbund. Fordi det ikke handler om køn, men om ordentlige og retfærdige arbejdsforhold.

Hvis identitetsfeministerne i virkeligheden ønskede større social retfærdighed, når det gælder indkomstfordeling i samfundet, ville de støtte fx differentieret pension, der har til formål at give lidt mere værdighed til landets mest nedslidte fra middel-, arbejder- og underklassen. Men fx Camilla Gregersen, der er formand for et akademikerforbund og for den øvre middelklasse, lukker øjnene for de massive forskelle, der er på arbejdslivet for en gymnasielærer og en slagteriarbejder. Hun vil hellere tale om ligeløn mellem kvinder og mænd – selvom ikke en eneste kvindelig gymnasielærer tjener mindre end hendes mandlige kollega. Det er identitetsfeminisme i en nøddeskal. Det handler om propaganda, der skaber splittelse og vil favorisere en bestemt gruppe, og i særdeleshed sig selv.

Identitetspolitik i form af den 70'er-feminisme, som identitetsfeminismen udviser, handler i virkeligheden om at bekræfte sin egen elitære position og gentage den konstante moralisering af resten af samfundet fra den øvre middelklasse.

Uanset om der findes forskellige udgaver af den klassiske feministiske fortælling, så har de alle det tilfælles, at forholdet mellem kønnene struktureres omkring modsætninger og undertrykkelse, og at mænd og kvinder fremstilles som hinandens modsætninger, at det kvindelige udelukker det mandlige og vice versa. Og kvinder anskues som undertrykte, udnyttede, objektiviserede, diskriminerede ofre for mænds dominans. Feminisme kommer af det latinske *femina*, der betyder "kvinde" "og havde som mål at afskaffe diskriminering og undertrykkelse af kvinder og bekæmpe mandsdominans i samfundet" (Den Store Danske, Gyldendal). Problemet med den feministiske propaganda er, at mandsdominansen aldrig har eksisteret.

Hvorfor vælger kvinder ikke at blive iværksættere i det private? Man kunne vende det om og spørge: Hvorfor er det kun en ud af ti danske entreprenører, der er kvinder? Hvornår kommer der en kvindelig Lars Larsen? Burde samfundet ikke få mere værdi ud af de mange milliarder kroner, vi pumper ind i kvindernes høje uddannelsesniveau?

Det er det private område, hvor to tredjedele af arbejdsstyrken befinder sig, og hvor flertallet er mænd, der skaber finansieringsgrundlaget for det offentlige. Som i høj grad er der, hvor kvinderne arbejder. Man kan firkantet sige, at mændene i det private muliggør kvindernes job i den offentlige sektor. Dyne-Larsen og alle de andre i den feministiske fortælling "dominerer" ikke – de bidrager. Senest har den kvindelige økonom Nina Smith vist, at samlet set bidrager en lille dreng langt mere til samfundsøkonomien gennem sit liv end pigen, fordi pigen er langt, langt mere bundet til velfærdsstatens ydelser.

Vi har et markant kønsopdelt arbejdsmarked. Vores arbejdsmarked kan sammenlignes med et ægteskab, hvor det private arbejdsmarked er mandens, og hvor det offentlige arbejdsmarked er kvindens. De offentligt ansatte, fagforeninger for de offentligt ansatte og arbejdsgivere i det offentlige har prioriteret typiske kvindekrav som omsorgsdage, børns sygedage, gode barselsvilkår og stort omfang af deltidsarbejde. Det er sket på bekostning af lønudviklingen.

Gabet mellem mænd og kvinders arbejdsliv sker bl.a., i forbindelse med at der kommer børn til, og kvindens ønsker om orlov og nedsat tid prioriteres, og det vokser herfra. Kvinder og mænd prioriterer sammen på en bestemt måde. Halvdelen arbejder på deltid. Den offentlige sektor vil måske blive endnu mere domineret af kvinder end i dag og ende med en arbejdsstyrke bestående næsten udelukkende af kvinder, idet vi ser, at kvinder fylder markant mere og mere i tidligere offentlige mandefag, som fx læger og forskere.

Kvinder defineres i den feministiske fortælling som "det andet køn". Et køn, der er forskelligt fra mænd, netop fordi de er kvinder. Men mænd er vel også et køn med sine egne udfordringer og modsætninger? Til gengæld er den magt, kvinder har over familie og børn, en tabuiseret modermagt. Når det angår seksualitet og intimsfære, er den klassiske feministiske position helt tavs. Hvem bestemmer over graviditeten? Mænd? Hvem bestemmer, om en person skal have abort eller ej? Kvinden eller manden? Her har kvinder magten. Feministerne vil ikke indrømme det. Og lovgivning, hjælpearbejde, staten osv., hele arsenalet er bygget op om forestillingen om den nødlidende kvinde. Feministernes analyse af en mors lyst til samvær med sine børn og kvinders særlige autoritet i for-

bindelse med hjemmets indretning er helt usynlig for feministerne. Feministerne ser ikke, at når kvinder typisk bruger orlovsordninger mere end mænd, er gevinsten også magt i hjemmet og børneopdragelsen.

Danske kvinder forlod den ulønnede rolle som hjemmearbejdende og trådte ind på det især offentlige arbejdsmarked. Det betød en enorm stigning på udgiftssiden, idet mange af de opgaver, kvinderne tidligere havde foretaget ulønnet, såsom børnepasning og pleje af syge og ældre, nu blev offentlige kommunale og statslige opgaver. Og det betød, at andelen af den voksne befolkning, som der før blev draget omsorg for i familierne, nu kom på overførselsindkomster, som fx førtidspension, og barsel steg enormt. Fra 5 % i 1960 til ca. 20 % i dag (folkepension ikke iberegnet).

Mænd arbejder i gennemsnit seks timer mere om ugen end kvinder. Det svarer til næsten en arbejdsdag mere. Kvinderne får næsten al barslen, og kvinderne har større fravær pga. af børns sygedage, tandlæge osv. Kvinder går tidligere end mænd på pension – og de trækker sig tidligere tilbage fra arbejdsmarkedet.

Med identitetsfeminismen kommer også en nymoralisme, der tager udgangspunkt i, at normale og almindelige seksuelle forhold mellem en mand og en kvinde grundlæggende anses for at være undertrykkende. Feminister gør det til et spørgsmål om kønsmoral, når de på kvindernes internationale kampdag taler mod porno og sexarbejde.

Identitetsfeminismen medfører også en pædofilipanik med sig – hvor de få mænd, der søger ind i kvindedominerede omsorgsområder, fx udsættes for mistanker om pædofili, fx hos mandlige pædagoger, der ikke må skifte børnene alene.

Overdreven frygt og et fremherskende identitetsfeministisk kønssyn, der bl.a. stammer fra det forhold, at kvinder, der engagerer sig voldsomt i arbejdslivet, mister kontrollen med familielivet.

Sympatigab i forhold til mænd

Vi burde tale om sympatigab i stedet for løngab. Hvis vi overhovedet skal forholde os til mennesker som mænd og kvinder, burde vi være langt mere optaget af mænd, da de på næsten alle målelige parametre klarer sig dårligere end kvinder. De dør fx tidligere. Mænd dør flere år før kvinder. Der kan være mange grunde til denne forskel. Noget tyder på, at det er en kombination af såvel biologiske, psykologiske, kulturelle og sociale forhold. Men det står helt klart, at de levevilkår, som vi dels selv skaber og dels bliver født ind i, spiller en rolle for vores sundhed. Populært kan man sige, at en nyfødt dreng har en mere farefuld færd igennem livet end en nyfødt pige i forhold til levetid.

Mænd har fx mere ekstreme sociale vilkår. Det er rigtigt, hvad kvindebevægelsen har påpeget, at der er flest mænd i toppen af samfundet, inden for fx forskning og i industrien, men hvad man oftest glemmer, er, at der også er flest mænd i bunden af samfundet som hjemløse og misbrugere. Vilkår, der betyder meget for disse mænds helbred.

Mænd, der har slidt i deres arbejde og har haft fysiske job, har som regel også den korteste levetid samt et dårligere fysisk og psykisk helbred. De dør op til otte-ti år tidligere end gennemsnittet.

Om mændene selv er skyld i det, og/eller det er omstændigheder, som fx arbejdsvilkår og gamle kønsroller, synes jeg er ligegyldigt. Vi må værne om disse mænds liv, ligesom vi gør det med andre grupper. At fremstille disse mænd som idioter ved at understrege, at det er deres egen individuelle skyld, er netop resultatet af en fejlslagen værdipolitisk feminisme.

Når nogen lider ondt, har vi generelt en tendens til at bekymre os mere om kvinder end om mænd. Mænd såvel som kvinder synes ofte, at samme grad af lidelse er mere synd for kvinder end for mænd. Man ser også, at mange mænd forsvarer kvinders interesser på bekostning af andre mænds. Identitetsfeminismen er gået for langt, når den kun vækker medfølelse og politisk opbakning til det ene køn.

Om at sikre den ens behandling af mænd og kvinder

De fleste politisk aktive mænd og socialdemokrater er tavse i forhold til identitetsfeminismen. Den identitetsfeministiske dagsorden har ikke fået det modspil, den bør have. De har overladt kønsdebatten til en lille gruppe ekstreme feminister.

Disse mænd er nogle tøsedrenge. Mændene gør det måske af ridderlighed, fordi de er vant til at støtte det angiveligt svage køn. Problemet er, at fx den øvre middelklasses kvinder ikke er svage – tværtimod, de er blevet magthavere på stiletter. En identitetsfeminist fra den øvre middelklasse er lige så farlig og lige så stor en modstander som en mand fra overklassen. Men de høje hæle, veltalenheden og det charmerende smil minder ikke om de modstandere, vi er vant til.

Den offentlige debat om mænd og kvinder kører også på dobbeltstandard. Jeg hørte for nylig en kendt filminstruktør og BZ'er, der angrede i et radioprogram. Hun og veninderne havde i deres stærkt feministiske BZ-miljø behandlet en af deres mandlige kammerater rigtig dårligt, fordi han havde været i slagsmål med sin partner. Han blev frosset ud, blev senere syg og døde. Og samtidig fortæller hun om, hvordan hende og veninderne jublede over, at en af deres veninder kastede en ølflaske i hovedet på hendes mandlige kæreste på en bar, fordi han flirtede med en anden. Flasken, der smadrede, skabte glæde hos feministerne. Instruktørens venstrefløj mistede pejlemærker efter marxismens svækkelse og murens fald. Det tomrum udfyldte identitetspolitikken.

Men når den del af venstrefløjen opgiver at interessere sig for økonomisk lighed og i stedet beruser sig i minoritetsgruppers rettigheder, bliver den aldrig stærk nok til at udgøre en alliancepartner for andre partier, der kan få politisk indflydelse på øget lighed. Og det er også en afskrivelse af det væsentlige i marxismen, nemlig at proletariatets interesser var alles interesser. Universalismen bestod i, at hvis proletariatet fik magten, ville det i det lange løb tilgodese alle.

En journalist fortæller om det, han kalder aggressiv feminisme med feministiske tæskehold, der raser over mandlige journalisters såkaldte sproglige overgreb, men selv gør brug af voldsom retorik. Han oplever, at det for feministerne handler om at holde fjendebilledet levende og karrieren som mediefeminister kørende. Og forsøge at gøre mænd til kvindehadere.

Også på den måde bliver feminismen som et identitetspolitisk projekt, en fare for et demokrati, hvor vi bør anse og

behandle hinanden lige. Den skaber tilstande som i Weimar-republikken, hvor midten af det politiske system imploderer, og hvor et demokrati for alle mister sin folkelige opbakning.

Hvis et stort parti som Socialdemokratiet bliver forført af identitetsfeministerne, og Socialdemokratiets støttepartier til venstre også overtages af denne bevægelse, får vi en situation, hvor vi angribes fra både venstre og højre, og det kan ende med, at en ekstrem højrefløj vinder, fordi de demokratiske grundprincipper bliver ødelagt indefra i egne rækker.

Konklusion

Filosoffen Slavoj Žižek udtrykker drejning mod identitetspolitik, som at vi er "ceased to question the fundamentals of the system". Altså vi ikke længere spørger til og kæmper for den sociale retfærdighed. Hvis man fortsætter den identitetspolitiske vej med anklager om, at danskere er racister, og at danske mænd og drenge undertrykker kvinder og piger, så vil Socialdemokratiet tabe.

Ud over at det ikke er sandt, så er identitetspolitik også nicheemner, som kun er relevante for meget små grupper af mennesker. Og det er forkert, når nogle mener, at den vigtigste dagsorden for vores generation er at anerkende 32 forskellige køn.

Francis Fukuyama følger i samme spor, når han konstaterer, at identitet splitter samfund i små klaner. Han peger på Mellemøsten som skrækeksemplet (Fukuyama, 2018).

Risikoen er, at vi kommer til at ligne Mellemøsten med masser af mangfoldighed. Mangfoldighed i parallelle samfund. Med forskellige værdier og kulturer, men intet tilfælles.

Det ser vi i Libyen, Syrien, Irak og Afghanistan. Et demokratisk fællesskab derimod kan fungere, hvis vi er et folk. En nation kan ikke fungere, hvis den ikke også er et fællesskab. Vi skal have en vis grad af tillid mellem borgerne baseret på en fornemmelse af national identitet.

De identitetspolitiske spørgsmål har marginal betydning for folks hverdag. Velstand, gode arbejdsforhold og sundhed betyder noget. Mange mennesker, der er ramt af sygdom eller er ved at være slidt op eller står med økonomiske problemer, kan ikke bruge den øvre middelklasses sociale mediekampagner til noget som helst.

Identitetspolitikken vil gøre det hele til gruppetilhørsforhold. Men vi har brug for fælles anerkendte institutioner. Vi har brug for autoriteter for ikke at ende i det autoritære. En autoritet har viden (fx forældre) og erfaring, der gør, at vedkommende ved noget. Hvorimod den autoritære søger at tvinge sin subjektive holdning igennem for at gøre magt til ret. I den forstand er såvel identitetsfeminismen og multikulturalismen begge autoritære bevægelser.

Den ekstreme feminisme lever af at opfinde nye problemer konstant. Den skaber konstant nye fjendebilleder. Kaare Dybvad Bek kalder det "falsk problemimport" (Bek, 2017). Kampen er blevet et mål i sig selv, hvor man fylder sig selv med fjendebilleder, ser uretfærdigheder overalt og ser sig selv som såkaldt undertrykt. Der skabes en identitet i offerrollen og kampen i sig selv. Alt skal bruges i den fortsatte kamp for at retfærdiggøre egen tilstedeværelse og særstilling. Kampagnerne i osteklokkerne på de sociale medier er gode eksempler. Der sker en stadig genopfindelse af formål, fordi alternativet er afvikling.

8.

Politiske forslag

I dette sidste kapitel fremlægger jeg en række politiske forslag inden for forskellige politiske områder.

Socialdemokratiet har en omfattende mængde af politiske standpunkter i såvel den førte politik som i nedskrevet politik. Socialdemokratiets mange politikker og udspil dækker en lang række forskelligartede områder, lige fra Grønlandspolitik til politik om fritidstilbud for børn. Jeg præsenterer her kun forslag i relation til den foregående analyse.

Alle forslagene anser jeg som bidrag til vores socialdemokratiske politik og i forlængelse af vores 140-årige lange historie. De forsøger at bidrage til at løse danskernes udfordringer i forhold til den tid og situation, vi befinder os i nu.

De fleste forslag ligger i forlængelse af Socialdemokratiets førte politik, og andre af forslagene er for egen regning og ligger et stykke fra den førte politik. De kan ses som indspark til den politiske debat og som forsøg på at udvikle Socialdemokratiets politik.

Det første forslag nedenfor omkring økonomisk politik vil nogle se som kontroversielt, fordi det ligger for langt fra den førte politik, til gengæld ligger det helt i tråd med vores forsøg på at styre (finans)markedet, som partiet var optaget af især indtil ca. 1990.

På samme måde kan også forslaget om statsbetjente ses som kontroversielt, fordi det kan forstyrre arbejdsmarkedspartneres greb om løndannelse og arbejdsvilkår. Men statslige indgreb i arbejdsmarkedet er noget, vi tidligere har gjort i partiets historie.

Et tredje eksempel på noget, der kunne forekomme kontroversielt, er forslaget om ikke at gøre forskel på kvinder og mænd, når de er forældre. Når det kan virke kon-

troversielt, er det kun, fordi siden identitetsfeminismen har øvet indflydelse i partiet, har den ene forældre været favoriseret. Og her vil jeg igen argumentere for, at det er Socialdemokratiets århundred lange kamp for at skabe ens vilkår, uanset hvem man er, der gør, at begge forældre skal ligestilles.

Som sagt er rigtig mange vigtige politikområder slet ikke nævnt i de følgende forslag, fordi de ikke ligger i forlængelse af analysen (fx miljøpolitik). Det skyldes selvfølgelig prioritering i forhold til bogens omfang – men det skyldes også politisk prioritering. Miljø er efter min mening ikke det væsentligste politiske område for Socialdemokratiet. Det er social retfærdighed.

Nogle politikområder, der er nævnt i den tidligere analyse, er dog heller ikke at finde i forslagene, fordi de ikke råber på ændringer for nærværende. Et eksempel på dette er udlændingepolitikken. Det er et af de områder, hvor vi har foretaget den største politikudvikling i nyere tid. Og her er vores kurs helt rigtig.

Økonomisk politik: pengepolitisk reform

Pengepolitikken bør forandres. I dag skaber banker nye penge ved at låne penge ud og skabe gæld. Når banken låner dig en million kroner med et tryk på en knap, svarer det til, at de trykker en million kroner i seddelpressen. Banker skaber mange penge i gode tider, men stopper brat i modgang. Det fører til bobler, kollaps, kriser og tab. Og det skaber en gældsspiral, hvor der altid er for få penge, og hvor penge flyttes fra borgere og virksomheder til bankerne.

De fleste har en idé om, at penge bliver skabt af Nationalbanken. Det er også rigtigt, at Nationalbanken trykker sedler og præger mønter. Men i dag udgør kontanter kun 5 % af den samlede pengemængde. De resterende 95 % af pengene er kontopenge: de elektroniske penge, der står på vores konti, som vi bruger med dankortet, netbank og mobilbetaling. Så hvor kommer de elektroniske penge fra? De bliver ikke skabt af Nationalbanken, men af private banker. For at forstå, hvordan private banker skaber penge, skal vi forstå, hvad der sker, når man låner penge i banken. Mange forestiller sig, at en bank er som en sparegris, hvor vi sætter penge ind, og så låner banken nogle af de penge ud. Men sådan er det ikke. Banker skaber nye penge, når de skaber ny gæld. Når en bank giver et boliglån på en million kroner, skaber de den million ved at taste cifre ind på en computer. Kundens konto opskrives med en million kroner, som kunden kan bruge til fx at købe et hus.

Banken har altså ikke brug for en opsparing for at give et lån. Banker vælger, om de vil udstede lån, ud fra en kreditvurdering af låntageren; altså en vurdering af, om kunden kan betale pengene tilbage plus renter og renters rente – ikke hvorvidt banken har (andre kunders) opsparede penge liggende.

Men skal banken ikke "hive penge op af lommen", når den skal overføre penge fra kundens konto til en anden konto? Banker har reserver i Nationalbanken, som de bruger til at afregne med andre banker. Men de skal kun bruge et lille beløb for at klare den såkaldte "clearing". Forestil dig, at Hans Hansen køber et hus til en million. Hans Hansen har konto i Danskernes Bank, og Julie Jensen, som han køber huset af,

har konto i Nordens Bank. I løbet af dagen sker der millioner af transaktioner mellem de to banker, så sidst på dagen kan de to banker lade de fleste beløb gå op med hinanden. Det er således "småpenge", bankerne behøver at have i reserve for at klare dagens clearing med hinanden. Så længe alle banker løbende skaber nye penge ved at lave ny gæld, glider systemet.

Dette pengesystem har udviklet sig i stilhed og uden politisk indblanding, især i de seneste 50 år. Vi har ikke kontrol med pengemængden. Det er et demokratisk problem og en syg form for kapitalisme.

Privilegiet til at kunne skabe samfundets penge er alt for vigtigt til, at det kan overlades til en lille gruppe private virksomheder med øje for kortsigtet profit frem for samfundets almene interesser. Det så vi under krisen i 2008, som i høj grad var et resultat af, at skabelsen af penge var overladt til private virksomheder.

Både den økonomiske krise i 2008 og den økonomiske historie som helhed har vist, at det nuværende pengesystem med banker som skabere af penge er kronisk ustabilt. I gode tider skaber de private banker for mange penge til uproduktive formål, som fx boligspekulation. Dette skaber ikke bare eksplosivt stigende boligpriser, men også ekstremt meget gæld i takt med den stigende pengemængde. Således steg de private husholdninger og virksomheders gæld til bankerne fra ca. 1800 mia. kr. i 2001 til 3800 mia. kr. i 2009, en samlet stigning på 112 %. Vel at mærke i en periode, hvor indkomsterne – altså grundlaget for tilbagebetaling af gælden – kun steg med ca. 25 %, og renteniveauet tilmed var voksende.

Boligprisstigninger har ikke blot gjort det ekstremt dyrt at komme ind på boligmarkedet, men har også betydet, at

danskerne er blevet et af verdens mest forgældede folkefærd. Danskernes gæld er i det store hele uændret siden finanskrisen. Ifølge OECD er de danske husholdninger de mest forgældede i verden næst efter Schweiz, langt mere gældsatte end fx de græske husholdninger.

95 % af landets samlede pengemængde (målt efter pengemængdemålet M2) eksisterer som gæld til de private banker. Det betyder, at 95 % af pengene i vores økonomi er behæftet med en lånerente, som skal betales til bankerne og til ejerne af nationens stats- og realkreditobligationer, der også primært ejes af banker.

Den danske befolkning betaler i gennemsnit ca. 220 mia. kr. i renter og gebyrer til bankerne (gennemsnit i perioden 2001-2016). Dette svarer til over 10 % af BNP om året og udgør en kæmpemæssig byrde på Danmarks realøkonomi.

Når kriser bryder ud igen, og det gør de – som i 2008 – opstår der et nedadgående pres på pengemængden. Det sker, fordi bankerne pludselig stopper med at skabe flere penge gennem deres udlån, samtidig med at husholdninger og virksomheder i stigende grad vælger at nedbringe deres gæld frem for at forbruge og investere. Ligesom bankerne skaber penge, når de udsteder lån, destrueres penge også, når gæld tilbagebetales. Når gæld tilbagebetales, sker der altså en reduktion af pengemængden. Økonomien går i recession, staten må spare, og landets borgere må holde for alt, imens de tvinges til at finansiere bankpakker via deres skattebetaling.

Vi bør undersøge mulighederne for en reform, hvor det kun er Nationalbanken, der kan skabe penge, og alle borgere kan få en konto i Nationalbanken til løn og daglige betalinger. Private banker vil kunne tage imod borgeres og virksom-

heders indlån og låne disse penge ud til andre, altså klassisk bankforretning. Men bankerne vil ikke kunne låne penge ud, som de ikke har i forvejen.

Det vil føre til en mere stabil økonomi, mindre gæld i samfundet, mere iværksætteri, større politisk råderum, stabile boligpriser samt lavere risiko for boligbobler og kriser. Det vil også fratage banker deres specielle privilegier, så de skal konkurrere frit.

Praktisk set handler en reform om at adskille de to funktioner: udlån og pengeskabelse. Pengeskabelsen skal gøres til et offentligt monopol under Danmarks Nationalbank, og de private banker kan fortsat stå for økonomiens udlån om end uden at skabe nye penge i processen. Reformen betyder, at alle borgere, virksomheder, institutioner og banker (samt staten) får deres konti med deres dertilhørende penge flyttet til Danmarks Nationalbank eller til et nyoprettet offentligt organ under Danmarks Nationalbank. Betalinger mellem disse konti kommer herefter til at finde sted i Nationalbankens digitale infrastruktur, og det bliver udelukkende Danmarks Nationalbank, der kan tilføre ekstra penge til kredsløbet. Private banker kan altså ikke tilføre nye penge til systemet gennem deres udlån.

Danmarks Nationalbank bestemmer herefter, hvor mange penge der skal være i økonomien. Beslutningen om en eventuel udvidelse af pengemængden vil være frigjort fra de private bankers profitmotiv og udelukkende finde sted under hensynet til jævn prisudvikling og økonomisk stabilitet. Privilegiet til at tjene penge på baggrund af at skabe samfundets penge vil være frataget bankerne og blive overdraget til staten repræsenteret gennem Danmarks Nationalbank. National-

bankens monopol på at skabe penge vil herefter ikke kun gælde sedler og mønter, men også de digitale penge, der i dag udgør 95 % af den samlede pengemængde.

Nationalbankens digitale infrastruktur og de penge, som er registreret i den, bliver de eneste penge, staten accepterer til betaling af skat, og bliver det sted, hvor overførsel af løn og offentlige betalinger finder sted. På den måde sikres det, at der ikke opstår alternative privatskabte betalingsmidler, der kan vokse sig så store, at de direkte underminerer Nationalbankens monopol på at skabe penge. Finanstilsynets rolle bliver endvidere herefter at sikre, at opblomstringen af private betalingsløsninger ikke udvikler sig til et niveau, hvor de direkte truer Nationalbankens monopol og skaber økonomisk ustabilitet.

Ønsket om en reform af pengesystemet kan forsimplet forklares som et ønske om at gøre banker til det, størstedelen af den danske befolkning rent faktisk tror, de er, nemlig finansielle institutioner, der formidler folks overskydende opsparinger til folk, som efterspørger lån. Reformen sikrer altså et system, hvor banker ikke skaber penge gennem deres udlån, men i stedet skal finde de penge, de ønsker at låne ud, før et lån overhovedet kan finde sted.

Dette forslag er identisk med et forslag fra den tværpolitiske forening Gode Penge. Foreningen er skabt på bagkant af, og som et modsvar til, finanskrisen. Jeg har været med til at stifte foreningen og har igennem dens levetid har siddet i bestyrelsen. Vi forsøger at arbejde med at skabe et bank- og pengesystem, der er til gavn for såvel samfundet som det produktive erhvervsliv. Reformerne søger at samle såvel højre- som venstreorienterede ved at skabe teknisk politik, der kan

implementeres, og ved at søge at skabe en bredere bevægelse for en ændring af bank- og finanssystemet.

Økonomisk politik: bankstyring og -reform

Ikke kun den pengepolitiske del af banksystemet skal ændres, vi skal også have en ny social kontrakt, der skal disciplinere og tæmme den kapitalistiske økonomi til igen at arbejde i fællesskabets tjeneste for at sikre sammenhængskraften i samfundet.

Lige nu står vi med et internationalt netværk af investorer og banker, som har tømt europæiske statskasser for 410.000.000.000 kr. Det er store såkaldt hæderkronede banker, der er blevet taget i hvidvask og skattely.

Banker, der bidrager til skattely og skattesvindel, bør frataages statslige og kommunale opgaver. Den kommune, jeg som folkevalgt er indvalgt i, Københavns Kommune, er med en formue på ca. 7 mia. og et budget på ca. 48 mia. en markant bankkunde, der bør stille krav. Københavns Kommune bør stille markante krav til sin bank og bankforbindelser, ligesom de gør til andre leverandører.

I Københavns Kommune har der længe været fokus på skatteunddragelse hos vores bankforbindelser. Derfor arbejder vi allerede i dag med en række tiltag imod skatteunddragelse. På grund af forældede love må en kommune ikke stille krav til en virksomheds lovlige beskatningsforhold i forbindelse med udbud, da det vil være i strid med de udbudsregler, som kommunerne er underlagt. Det skal vi ændre lovgivningsmæssigt.

Kommunen har dog mulighed for at udelukke virksomheder fra udbudsprocessen, såfremt virksomheden er dømt for

overtrædelse af skattelovgivningen. Desuden er der mulighed for at indskrive en klausul i kommunens kontrakter, der giver kommunen ret til at ophæve en kontrakt med en leverandør, hvis denne efter endt udbudsprocedure bliver endeligt dømt for overtrædelse af skattelovgivningen. Københavns Kommune gør i dag begge dele.

Vi har vedtaget Oxfam Ibis-charteret, der består i, at vi som led i varetagelsen af kommunens sociale ansvar igennem vores indkøbs- og investeringspolitik vil (inden for rammerne af kommunalfuldmagten og lovgivningen) tilstræbe at tilvælge virksomheder, der udviser en ansvarlig skatteadfærd. Og vi vil som kommune bidrage til at udvikle og anvende metoder til, inden for lovens rammer, at stille krav om gennemsigtighed og en fair beskatning af kommunens leverandører.

Visionen i det charter, vi har tiltrådt, er en samfundsøkonomi med fair konkurrence mellem virksomheder, der betaler skat der, hvor deres værdier skabes – så de også gennem deres skattebetalinger bidrager positivt til vækst, udvikling og velfærd. Hvor skattehuller lukkes, og vi sikrer større offentlig gennemsigtighed i de selskaber, vi handler med. Og hvor omgåelse af lovgivningen ikke finder sted.

I Københavns Kommune vil man i sin egen indkøbs- og investeringspolitik anvende de lovlige midler, der er til rådighed, for at vælge virksomheder, som efter kommunens vurdering har en ansvarlig skattepolitik – og også fremover vil anvende eventuelle nye midler, som stilles til rådighed for kommunerne inden for lovens rammer.

På nationalt plan må det sikres, at når den næste finanskrise kommer, så tackler vi det bedre, end vi gjorde i 2008/2009.

Socialdemokratiet tacklede i perioden 2011 til 2015 bankproblematikken for ringe.

De omdiskuterede politiske redningsaktioner i form af bankpakkerne kaldte den socialdemokratiske gruppeformand Henrik Sass Larsen for "Danmarkshistoriens største tyveri". Det gjorde han, med henvisning til at staten i forhold til Bankpakke II gik glip af en såkaldt upside-model. Den ville have sikret staten en del af den fremtidige kursgevinst. I stedet kvitterede bankerne for skatteydernes redning ved at hjælpe deres kunder i skattely og hvidvaske deres penge.

De ansvarlige i bankvæsenet fortsatte ikke bare, som om intet var hændt, de gik endnu en gang over stregen. Og vi må endnu en gang ikke forspilde muligheden for politisk handling oven på de nuværende bankskandaler om hvidvask og udbytteskat.

Der blev ikke gjort nok for at sikre en retfærdig fordeling af 2008-krisens byrder, og de ansvarlige, som havde forårsaget krisen, blev ikke stillet til ansvar. Dem med de korteste uddannelser og de laveste lønninger betalte, og vi er først nu, ti år efter, kommet på ret køl igen.

Samfundet har ikke løst problemerne med banksektoren, og når næste finanskrise kommer, skal Socialdemokratiet gribe muligheden for at reformere og tage et fundamentalt opgør med finanssektorens størrelse og rolle i økonomien.

Nogle banker er for store og bør splittes op efter amerikansk forbillede, og de såkaldte finansielle supermarkeder, hvor banker, investeringsselskaber, realkreditforeninger, forsikringsselskaber og ejendomsmæglere er blevet sat sammen, betyder mindre konkurrence og højere gebyrer for kunderne. Disse finansielle virksomheder er så store, at de bliver "too

big too fail". Hvor der er for stor systemisk risiko for at en bankkonkurs kan skade hele Danmarks økonomi. Vi har før lavet regler for, hvor meget der må ejes inden for samme bank. Det kan gøres igen.

Og vi må gå drastisk til værks. Hvis det fx viser sig at Danske Bank i USA i den igangværende sag bliver dømt til at betale en bøde, de ikke kan bære, skal vi ikke bare acceptere, at den bliver læsset over på befolkningen og kunderne, så bør vi overveje i en periode at nationalisere banken.

Økonomisk politik: reduktion af spekulation

For få år siden gik Danmarks (målt på omsætning) næststørste virksomhed, OW Bunker, konkurs, hvilket resulterede i, at 622 familier mistede deres job, og ca. 20.000 private aktionærer tilsyneladende mistede deres opsparede penge.

Vinderen var kapitalfonden Altor, som her fik 2 mia. kr. ud af denne affære. Investeringsbankernes indmarch i Danmark er en relativt ny ting. Mange danske virksomheder med tusinder af arbejdspladser er allerede under kontrol af investeringsbanker, og mange andre kan stå for skud. Hvis ikke vi aktivt forhindrer deres indtog, risikerer vi at blive en nation af fjernstyrede datterselskaber, som langsomt bliver lænset for værdier, naturressourcer og frataget den sidste grad af selvstændighed.

Politisk kan vi ikke forhindre, at private virksomheder som OW Bunker bliver overtaget af udenlandske investeringsbanker – det må som udgangspunkt være op til de private investorer, om de vil gå med til sådan en overtagelse. De private investorer har dog forhåbentlig lært en alvorlig lektie i denne sag.

Hvad vi imidlertid politisk kan gøre, er at sætte en stopper for frasalget af infrastruktur til disse udenlandske spekulanter. Det må høre op. Vi må først og fremmest spørge os selv: Har vi virkelig brug for disse investeringsbankers spekulation i danske virksomheder? Er der nogensinde kommet noget godt ud af det?

Hvis vi endelig skal privatisere eller udlicitere essentielle virksomheder som DONG/Ørsted eller Nets, så lad os da i det mindste sørge for at sælge dem til danske institutioner – som fx pensionsselskaberne – hvorved fortjenesten kan gå tilbage til samfundet og ikke blive sendt ud af landet – ofte uden nogen form for skattebetaling.

Vi skal have en hæderlig virksomhedsoverdragelse. Det er vigtigt, at vi helt overordnet genvinder anstændigheden og troværdigheden, i forbindelse med hvordan man overtager og driver sunde virksomheder. En del af problematikken ved den finansiering, som kapitalfondene har medbragt, er korrumperingen af individer, som fristes til grådighed og uanstændig opførsel.

Daværende salgschef i OW Bunker og organisatorisk næstformand i Det Konservative Folkeparti har formuleret det rigtigt og smukt således: "Af grådighed og i jagten på endnu en kæmpe bonus, som ville gøre deres to- og trecifrede personlige millionformuer endnu større, er grænsen mellem det ansvarlige og det uansvarlige langsomt blevet udvisket og til sidst blevet helt usynligt i en vanvidsspillerus, som endte med at koste en kernesund dansk virksomhed livet." Denne spekulationskultur bør tales ned og fordømmes fra politisk hold frem for som nu ofte at blive understøttet.

Vi bør derudover blive bedre til at skelne mellem det, man kan kalde investeringer, og så disse udelukkende spekulative opkøb, som intet tilfører virksomhederne af værdi, men ofte kommer med en høj pris i form af gæld.

En af de strategier, som investeringsbanker og i særdeleshed Goldman Sachs ofte gør brug af i virksomheder, hvor de har overtaget majoriteten af styringen, er langsomt og systematisk at omdanne det, man populært kalder aktiekapital, til lånekapital. På denne måde kan de udbetale udbytte til sig selv for lånte penge og så senere hen primært trække en masse renteudgifter fra i skat i datterselskabet, som så sidenhen bliver beskattet i moderselskabet et sted ude i Stillehavet. Det er som sådan ikke en vildt kompliceret manøvre, men derimod simpel og systematisk selskabstømning.

Det ligger i de store udenlandske investeringsbankers DNA at tømme selskaber for enhver form for værdi – det er med det formål, de er skabt og konstrueret. Oftest opererer investeringsbankerne med helt kortsigtede tidshorisonter på omkring fem år, hvor de forventer at have trukket mere ud af de virksomheder, som de har opkøbt, end de indskød til at starte med.

Investeringer skal skabe job ikke tømme virksomheder. Investeringer i modsætning til spekulation må derimod nødvendigvis være en form for aktivitet, der skaber arbejdspladser, nye innovationer og generelt tilfører landet langsigtet velstand og aktivitet. Det er således helt essentielt, at vi genskaber et sundt investeringsmiljø i Danmark. Dette kunne man fx gøre via fordele til de virksomheder, som rent faktisk bidrager til økonomien og over en længere periode skaber danske arbejdspladser. Det er jo ikke nødvendigvis

et problem, at en virksomhed ikke betaler en høj selskabsskat, hvis den til gengæld udbetaler en masse lønninger, hvoraf der betales skat. En dansk virksomhed må nødvendigvis være en virksomhed, som bidrager til den mere overordnede danske økonomi, gennem lønninger eller skatter. Samtidig kunne man vælge at beskatte de internationale virksomheder ud fra deres omsætning i Danmark frem for deres overskud.

En ting, som vi politisk må forholde os aktivt til, er: Hvad er det overhovedet for nogle penge, som de udenlandske investeringsbanker betaler med?

En af de ting, som er sket siden finanskrisen, er, at den amerikanske centralbank har pumpet de private amerikanske banker, herunder især de store investeringsbanker, fulde af penge skabt ud af ingenting. Penge, som de sidenhen har kunnet benytte til at købe aktiver i hele verden, hvilket de også har gjort.

Kapitalfondenes og den finansielle sektor som helhed har således medført en generel forpurring og forveksling af penge og værdi. At en virksomhed pludselig bliver tilført flere penge, er langtfra det samme, som at den bliver tilført mere værdi.

Det er det netop ikke på grund af den måde, som pengene skabes på, ud af absolut ingenting – som gennemgået i sidste afsnit – men gennem private bankers udlån eller, som vi ser det i kapitalfondenes tilfælde, gennem opkøb af virksomheder.

Således kan man via regnskabsmæssige finesser få virksomheder til at se større og mere veldrevne ud, end de er.

At det samfundsmæssige pengeskabelsesprivilegium i det hele taget udelukkende er underlagt aktionærerne i de store

bankers interesser, er noget, som man politisk bør se nærmere på. Ikke mindst med henblik på at sikre, at de penge, som bliver skabt, kanaliseres ud i realøkonomien frem for som nu oftest benyttes til at puste finansielle bobler op, skabe kriser og ødelægge hæderlige menneskers liv og hverdag.

At flere erhvervsledere sælger kronjuvelerne for at få råd til den sidste omgang, er grænsende til landsforræderi. Vi risikerer at blive en nation af fjernstyrede datterselskaber, hvor vi kan blive lænset for værdier, tømt for opfindelser. Og vi får frataget vores selvstændighed, så vi risikerer, at erhvervslivet bliver stækket som partner i vores fremtidige udvikling.

At en virksomhed som fx OW Bunker kollapser mindre end otte måneder efter en børsintroduktion, er bemærkelsesværdigt. Men vi har før haft kernedanske ejere og ledere, der helt egenhændigt førte hæderkronede danske virksomheder som ØK, Nordisk Fjer, Aktuelt, FLS, Magasin, LEGO i krise eller konkurs. Nogle er blevet reddet af en engelsk direktør, en islandsk investor eller gennem salg til en udenlandsk kapitalfond. Så der skal ikke kun lægges vægt på det nationale ejerskab, men sikres, at vi har dansk produktion og kontrol.

Økonomisk politik: Made in Denmark

Der foretages i disse år milliardinvesteringer i offentlige infrastrukturprojekter, men Danmark får for lidt ud af det.

Midlerne skal udbygge og vedligeholde dansk infrastruktur. Og hvorfor ikke samtidig stimulere den danske økonomi og beskæftigelse? Men lige lidt nytter det, når vi sender arbejdspladserne sydpå. Vi skal give danske virksomheder samme muligheder som udenlandske konkurrenter for at

byde ind som underleverandører på projekter, hvor internationale konsortier har budt ind som totalleverandører.

Herigennem skal vi styrke vores globale konkurrenceevne og sikre arbejdspladser. Vi skal i Danmark i langt højere grad generobre det fulde samfundsmæssige udbytte af vores investeringer.

Med den nuværende forvaltningspraksis i Danmark for udbud af store investeringer er effekten i bund og grund, at Danmark udliciterer mange af samfundsinvesteringerne til internationale koncerner, som helt naturligt ikke ser udvikling af det nationale erhvervsliv som deres opgave. Det er den uønskede bivirkning af vores måde at konkurrenceudsætte store samfundsinvesteringer på og skyldes ikke EU's regler om udbud isoleret, men måden, vi forvalter dem på.

De store investeringer udbydes i alt for store og alt for lukkede udbudsprocesser med lille konkurrenceudsættelse af underleverancer. Det har den ærgerlige konsekvens, at de internationale aktører i stor udstrækning anvender egne underleverandører.

Vi bør have store ambitioner for de store projekters drivkraft til fremme af de danske videnstunge service- og industrierhverv. Projekterne skal gavne det danske samfunds udvikling og konkurrencepositioner gennem udvikling af det danske erhvervsliv. Det vil styrke mulighederne for at udvikle et konkurrencedygtigt og videnstungt samfund i den globaliserede verden.

Vi skal bruge infrastrukturprojekter til at udvikle danske virksomheder og deres konkurrenceevne. Projekter, som fx renoveringen af det danske jernbanenet, det omfattende signalprogram på jernbanenettet, elektrificeringen af det

overordnede jernbanenet, metro-udbygningen i København, letbaneprojekterne i Aarhus, Aalborg, Odense og København samt de nye supersygehuse, burde alle give – eller have givet – endnu større beskæftigelse til dansk arbejdskraft og samtidig erfaringer, der kan forbedre virksomhedernes konkurrenceevne.

Men som det er nu, bliver de store projekter vundet af store internationale koncerner. De internationale koncerner anvender naturligvis i meget stort omfang egne underleverandører. Dermed konkurrenceudsættes meget store dele af projektporteføljen reelt ikke, hvorved projekterne risikerer at blive dyrere. Investeringerne giver dermed reelt ikke den ønskede udviklende effekt for det danske samfund.

Det er samfundsmæssigt vigtigt, at små og mellemstore danske virksomheder i videst mulige udstrækning sikres adgang til de store offentlige projekter – og virksomhederne findes. Der er en skov af konkurrencedygtige danske virksomheder, der besidder relevant specialviden og dybe spidskompetencer og er kvalificerede til at bidrage.

Så hvad er problemet? Det er ikke EU's regelsæt for udbud af offentlige opgaver. Der er mange ting, der kan gøres fra politisk hold for at fremme den samfundsmæssige og erhvervsmæssige effekt af de store infrastrukturprojekter.

Vi skal ændre den danske udbudsforvaltning og udvikle udbudsformer, der skal åbne de store projekter for intern konkurrence ved at anvende det nye udbudsdirektivs muligheder for at opdele projekterne i delprojekter, som vil reducere det enkelte projekts omfang. Det vil betyde, at der skabes åben konkurrence for delprojekterne, og dermed øge nationale aktørers muligheder, og det vil igen betyde, at mindre dan-

ske virksomheder kan byde på opgaven. Der skal være større åbenhed om de danske underleverandørers muligheder for at bidrage til projekterne på lige konkurrencemæssige vilkår.

Vi skal udvikle en udbudsform, hvor udbudsmaterialet indeholder en række delprojekter, som tilbudsgiver skulle prissætte i det bindende bud.

Udbudsmaterialet for disse delprojekter skal så offentliggøres, således at underleverandører kan give bud på én eller flere af disse delprojekter. Herved har den bestillende myndighed mulighed for at vælge en eller flere eksterne tilbudsgivere til disse delprojekter frem for den valgte tilbudsgivers interne delprojekt.

I styringen af offentlige institutioner, selskaber mv. skal vi tilskynde til opdeling af udbud. Det skal ind i resultatkontrakter og andre aftaler som et krav, hvis opfyldelse indgår ved fastsættelse af resultatløn o.l. Herved skabes et vigtigt incitament for offentlige ledere til opdeling af udbud. De aktuelle forslag kunne være:

- Delprojekter gøres synlige i udbudsmaterialet, og tilbud skal oplyse delpriser.
- Indfør mulighed for, at andre kan byde på delprojekterne i åben konkurrence (som en del af EU-udbuddet).
- Udnyt i langt højere grad "tvungen opdeling af store projekter i delprojekter".
- Indfør klausuler om, at eksempelvis 20 % af store projekter skal konkurrenceudsættes gennem hovedleverandøren (gennem EU-udbud eller gennem lignende åbne udbudsprocedurer).

Ved en ændret praksis for offentlige udbud kan vi således sikre, at arbejdspladser bliver i Danmark, og at danske virksomheder får udviklet deres konkurrenceevne.

Arbejdsmarkedspolitik

Det kan aldrig skabe social retfærdighed at lade tusindvis af voksne danskere stå uden for arbejdsmarkedet. Når det går godt med økonomien, og der er færre ledige, glemmes disse danskere. Og når det går dårligt med økonomien, skal disse også holde for med nedskæringer i ydelser og rettigheder.

Det er åbenlyst, at et ureguleret arbejdsmarked ikke løser problemerne. De, der vil ind på arbejdsmarkedet, er presset af billig udenlandsk arbejdskraft. Det er her, vi skal forsvare velfærdsmodellen. Både når det gælder bekæmpelse af social dumping og lønpres udefra.

En virksomhed som fx Ryanair forsøgte for nogle år siden at forringe de fagretslige spilleregler i Danmark. Ryanair er et godt eksempel på en virksomhed, der opførte sig som den gamle adel og forsøgte at indføre direktiver uden kollektiv forhandling om løn- og arbejdsvilkår.

De tre grundpiller, som den socialdemokratiske model er baseret på, er økonomisk styring af samfundsudviklingen, et organiseret arbejdsliv og offentlig velfærd.

Vi ønsker markedsøkonomi med ansvar – men ikke et markedssamfund. Lav løn løser ikke noget som helst. Vi kan ikke spare os ind i fremtiden, som arbejdsgiverorganisationerne hævder.

Englænderne, der har lav løn, undgår ikke problemerne med tab af industriarbejdspladser eller social dumping og

tilgang af billig østeuropæisk arbejdskraft, selvom de har en mindsteløn på 60 kr. England har således tabt langt flere industriarbejdspladser end fx Danmark og Sverige.

Socialdemokratiets 100-årige partnere i dette arbejde er fagforeningerne og deres arbejde med at tegne overenskomst. De besøger arbejdspladser og organiserer dansk og udenlandsk arbejdskraft. Hvis en arbejdsgiver nægter at tegne overenskomst, kan fagforeningen efter et varsel indlede en blokade.

Vi skal sikre gode job og undgå social dumping. Vi ser desværre konstant grov underbetaling. Ingen løn for overarbejde. Fusk med timetal. Det er social dumping, når udenlandsk arbejdskraft udfører opgaver i Danmark til en langt lavere løn og ringere arbejdsforhold end deres danske kollegaer. Social dumping handler om, at arbejdsgivere benytter sig af underbetalt arbejdskraft. Der kan være tale om, at indvandret arbejdskraft benyttes, eller at produktionen flyttes til et land eller område med et lavere lønniveau. Sidstnævnte kaldes ofte også for outsourcing. Den erhvervsdrivende vil dermed spare på sine udgifter og potentielt øge sin profit.

Når udenlandske arbejdere i Danmark ansættes på ringere løn- og arbejdsvilkår, giver det problemer for de ansatte, der underbetales, og for de ansatte, der arbejder på overenskomstmæssige vilkår. Deres arbejde overtages af underbetalte udlændinge. De virksomheder, der overholder reglerne kan ikke klare den unfair konkurrence. Det er negativt for beskæftigelsen, fordi danske arbejdere bliver fyret. Derfor skal arbejde udført i Danmark foregå efter danske løn- og arbejdsvilkår.

Vi skal fra politisk hold hjælpe i endnu højere grad med at sikre det såkaldte kædeansvar. Således at arbejdsklausuler ikke alene forpligter hovedfirmaet, men også gælder for de underleverandører, som hovedfirmaet har hyret til opgaven. Og selvfølgelig med en arbejdsklausul, der vil tvinge en leverandør til at følge de løn- og arbejdsvilkår, der gælder i danske overenskomster. Det er vigtigt, fordi lønnen i Danmark fastsættes i overenskomsterne – ikke ved lov.

I Københavns Kommunes, hvor jeg er indvalgt, har vi en klausul, hvor vi skriver: "Leverandøren skal sikre, at ansatte hos leverandøren og eventuelle underleverandører, som medvirker til at opfylde kontrakten, er sikret løn (herunder særlige ydelser), arbejdstid og andre arbejdsvilkår, som ikke er mindre gunstige end dem, der gælder for arbejde af samme art i henhold til en kollektiv overenskomst indgået af de inden for det pågældende faglige område mest repræsentative arbejdsmarkedsparter i Danmark, og som gælder på hele det danske område."

Fra politisk hold kan man afsætte midler til kontrol af social dumping, hvilket vi også har gjort i Københavns Kommune. Der kan afsættes penge på finansloven til kontrol af, om lovgivningen overholdes. I en globaliseret verden, hvor arbejdskraften er fleksibel og mobil, og hvor konkurrencen er hårdere end nogensinde, er kampen imod social dumping vital. Det gælder både lokalt, nationalt og i EU.

Det er Socialdemokratiets opgave at sikre, at ændringerne på arbejdsmarkedet hverken undergraver beskæftigelsesgrundlaget eller den danske model. Københavns Kommune og landets andre kommuner udbyder en bred vifte af opgaver til private leverandører.

I kampen mod social dumping er det afgørende at sikre, at den enkelte leverandør efterlever danske overenskomster og generelle regler på det danske arbejdsmarked. Vi skal sikre, at udbudskontrakter indeholder krav og betingelser, som ved misligholdelse af kontrakten øjeblikkeligt medfører, at kontrakten ophæves, og ansvar gøres gældende.

Alle leverandører skal vurderes kritisk, og det skal sikres, at alle aftaler overholdes. Hovedleverandøren skal fastholdes på det fulde ansvar for, at hans underleverandører lever op til de stillede krav og betingelser. Det skal både sikre lønmodtagerne god løn og gode arbejdsforhold. Som indkøber og bygherre bruger kommunerne meget store beløb hvert år. Det giver kommunen en betydelig forbrugermagt. Det giver mulighed for at stille krav til virksomhedernes etiske og sociale ansvar.

Vi vil udbrede og udvikle brugen af sociale klausuler endnu mere, hvor det er en forudsætning for at kunne få tildelt en opgave, at virksomheden lever op til helt konkrete betingelser. Det kan eksempelvis være oprettelse af lærlingepladser, oprettelse af fleksjob, eller at grupper med svag tilknytning til arbejdsmarkedet kan få foden indenfor.

Den social sikring: Dagpengene skal udbygges. Den 1. maj 2015 offentliggjorde LO og FTF ni principper til et nyt dagpengesystem, som man ønskede gennemført. Hvor det er særlig vigtigt, at langt færre fremover får opbrugt deres dagpengeret. Ligesom det er væsentligt, at det skal være nemmere at genoptjene retten til dagpenge. Ingen anden reform har i nyere tid haft så vidtrækkende negative konsekvenser som netop dagpengereformen fra 2010.

Vi bør ligeledes øge den såkaldte kompensationsgrad. I 1980 udgjorde dagpengesatsen 63 % af gennemsnitslønnen i

industrien. I dag udgør dagpengene 47 % af en gennemsnitsløn. Og i 2025 vil de kun udgøre 44 % af en gennemsnitsløn i industrien (Det Økonomiske Råd).

Navnlig ældre ansatte i industrien har holdt for og har set samfundets hjælpende hånd gå dem forbi. I årtier har de trofast taget deres tørn på det danske arbejdsmarked, og alligevel blev det dem eller deres kolleger, som blev kastet ud i ledighed under finanskrisen.

Mennesker med kort eller ingen uddannelse i efterdønningerne fra den boblende økonomi stod uden tilstrækkeligt forsørgelsesgrundlag efter finanskrisen. Deres hus og hjem stod på spil.

Den danske flexicurity-model skal skabe en holdbar struktur omkring samarbejdet mellem erhvervslivet og deres ansatte. Nye principper for dagpengene skal være med til at genskabe en retfærdig ramme om nutidige og fremtidige uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder til gavn for den enkelte og for dansk økonomi.

Flexicurity-modellen er en af de politiske modeller, som har styrket dansk økonomi. Og det er sammen med de veluddannede medarbejdere og de mange velfungerende danske virksomheder helt afgørende for beskæftigelsen.

Som en lille, åben økonomi er vi afhængige af, at vi kan eksportere varer og tjenesteydelser til verden omkring os. Derfor tjener flexicurity-modellen både lønmodtagere og dansk erhvervsliv. Virksomhederne kan hyre og fyre med kort varsel, fordi vi som samfund og enkeltpersoner sikrer en ordentlig forsikringsordning ved arbejdsløshed. Det er denne form for smidighed, der gør, at vores erhvervsliv hurtigt kan tilpasse sig markedets efterspørgsel. Efter valget i foråret 2015

fik vi en lille reform af dagpengesystemet med såvel Socialdemokratiets som de borgerlige stemmer. Det betød, at færre ville falde ud, at dagpengeperioden kan forlænges til tre år samt en ny og bedre genoptjeningsmodel. Der er borgerlige tidsler i beslutningen – modellen er trods alt forhandlet med to borgerlige partier.

I Danmark har vi den danske model, hvor arbejdsmarkedets parter som udgangspunkt skal løse problemet. Fagforeningerne tegner overenskomster med både danske og udenlandske arbejdsgivere for at forhindre social dumping. De skaber konflikter og blokader mod arbejdsgivere, som ikke vil sikre ordentlige løn- og arbejdsvilkår. De foretager besøg på tusindvis af arbejdspladser med udenlandsk arbejdskraft. De fører faglige sager for både danske og udenlandske medlemmer, som er blevet snydt, giver gratis tolkebistand til udenlandske medlemmer til møder med fagforeningen og har hjemmesider om løn og arbejdsforhold på flere sprog (polsk, tysk, russisk, engelsk, tyrkisk).

Men det offentlige er også nødt til at understøtte denne proces. I Københavns Kommune har vi regler og klausuler, som bestemmer, at det skal være overenskomstmæssigt – mod social dumping. I 2018 oprustede vi i kampen mod social dumping og afdækkede hele 165 tilfælde. Vi har et særligt kommunalt indsatsteam til at kontrollere arbejdsforholdene hos kommunens leverandører. Samtidig med kontrollen har vi gennemført flere uanmeldte besøg og lavet en hotline, hvor borgere kan henvende sig med mistanke om fusk. Holdet har gennemført 400 kontroller i 2018, og i to ud af tre såkaldte dokumentkontroller, hvor man tjekker beregninger af løn- og tidsregistrering, er der fundet problematiske

løn- og arbejdsvilkår. Det er særdeles problematisk, at der er fangst så mange gange.

Og det er ikke kun det firma, som vi i kommunen har sat til at udføre opgaven, men også en eventuel underleverandør. Det kaldes kædeansvar, når arbejdsklausulen ikke alene forpligter hovedfirmaet, men også gælder for de underleverandører, som hovedfirmaet har hyret til opgaven. Kædeansvaret er skrevet ind i arbejdsklausulen hos os i Københavns Kommune. Det grundlæggende princip er, at hovedentreprenøren har ansvaret og hæfter for eventuelle brud på arbejdsklausulen, uanset om fejlen ligger hos en underleverandør.

Fagforeningerne arbejder for, at endnu flere arbejdsgivere bliver omfattet af kædeansvar, og at få det ind som overenskomstregler. Altså regler i overenskomsterne, som bekæmper social dumping. For eksempel indeholder byggeriets overenskomster en bestemmelse om de såkaldte 48-timersmøder. Hvis der er begrundet mistanke om brud på overenskomsten, kan der indkaldes til et møde på byggepladsen inden for 48 timer. Kan parterne ikke blive enige, vil sagen blive hastebehandlet ved en faglig voldgift.

I det offentlige kan vi ligeledes håndhæve det og sikre, at det bliver fastholdt. Kontrolbesøg hos os viste, at på et af kommunens byggerier blev 19 medarbejdere hos en underleverandør groft underbetalt i et par måneder. Efterfølgende fik de tilsammen 1,5 mio. kr. i erstatning til deling. Vi skal fortsætte indsatsen mod social dumping, lige så lang tid som der er noget at komme efter på byggepladser og inden for service og rengøring. Arbejdsforholdene skal være i orden hos kommunens leverandører.

Vi skal have stærke fagforeninger som et middel mod ulighed, og vi skal bekæmpe stagnation eller nedgang i lønninger ved at øge antallet af medlemmer af fagforeninger og a-kasser gennem højere skattefradrag for medlemskab (undtagen for de fagforeninger som ikke laver overenskomster – de gule). Faldende faglig organisering er en medvirkende forklaring på udviklingen i mindre lighed, fordi det svækker lønmodtagernes forhandlingskraft over for arbejdsgiverne.

Arbejdsmarkedspolitik: nye statsbetjente og et rent Danmark

Ud over gode dagpenge, flexicurity og bekæmpelse af social dumping er det vigtigt, at der skabes nye arbejdspladser. Det vil være en god idé at ansætte flere parkbetjente og statsbetjente, der kunne patruljere i vores parker, skove og på vores strande i hele landet, og sørge for at holde Danmark rent og trygt. Og hvor der er brug for det gerne døgnet rundt, så de kunne medvirke til at mindske det betydelige hærværk, som næsten dagligt og natligt finder sted i de offentlige områder.

I fx Frankrig kører parkbetjentene sammen to ad gangen på Segways, så de når godt omkring og spreder en god stemning med deres venlige opsyn. I mange danske byer ville man sikkert afvise et sådant projekt med henvisning til, at der kun er penge til anlæg og ikke til løbende drift. Vi kan sikkert få ti affaldsbeholdere mere, som kan ødelægges, men ikke betjente, der forhindrer ødelæggelsen. Den måde at tænke politik på skal vi have vendt på hovedet.

Arbejdet som parkbetjent vil i det følgende blive betegnet som statsbetjente, der også vil kunne servicere vores man-

ge misligholdte togstationer m.m. Disse arbejdspladser vil efter en relativt kort uddannelse, fx i samarbejde med sprogskoler og fagforeninger, også kunne yde et stort bidrag til grupper af udlændinge og lettere handicappede, som i dag har løs tilknytning til arbejdsmarkedet. Og det er en vigtig pointe, at sprogskolerne og fagforeningerne fremover bør inddrages i kvalificeringen af udlændinge til et arbejdsmarked ud over den almene uddannelse i dansk sprog og kultur. Fagforeningerne bør gennem kursusvirksomhed i samarbejde med sprogskolerne uddanne i den danske model, så vi sikrer, at indvandrerne forstår den danske model, at fagforeningerne ikke er fjender, men venner, der organiserer og støtter medarbejderne i deres ansættelsesforhold.

Måske kunne ordningen med statsbetjente vise sig at være en enten udgiftsneutral foranstaltning eller en ordning, der sparer penge på det store budget, idet der vil være en række fordele ved at få de samfundsgrupper i arbejde, som i dag ikke har stærk tilknytning til arbejdsmarkedet. Tænk bare, hvad det betyder for vedligeholdelsen og udviklingen af de sociale og kulturelle kompetencer, der skal overføres til børnene, at både far og mor har et værdigt arbejde til gavn for fællesskabet. Det sociale aspekt er det væsentligste aspekt i vægtningen af forholdet mellem det sociale, det kulturelle, det religiøse og spørgsmålet om køn.

Hvis vi forestiller os, at der ansættes 100.000 danskere og udlændinge, vil det selvfølgelig være dyrt, men når man dertil indregner de besparelser, der vil være på kontanthjælp m.m., og integrationsydelse m.m., så vil udgiften næppe vælte statsbudgettet, måske endda være udgiftsneutralt. Måske

er det endda en god forretning, og vi kan med sikkerhed sige, at det vil højne mange menneskers livskvalitet at blive en arbejdende del af det danske samfund.

Udgiften til statsbetjente bør afholdes af staten, men de kan selvfølgelig gøre tjeneste i kommuner og i store offentlige institutioner som hospitaler, plejehjem og DSB m.m. Opgaven med at ansætte statstjenestemændene kan selvfølgelig udliciteres til kommuner og/eller private aktører, men det er staten, der skal finansiere ordningen. Og det skal understreges, at ordningen alene omfatter job, der ikke i forvejen findes.

Velfærdspolitik: bedre offentlig service

Det er vigtigt, at offentlige medarbejdere ikke ender som skrankepaver, og at de får mulighed for at udvikle deres faglige kompetencer, så de kan honorere de skiftende krav, der stilles til opgaveløsningen.

Vi skal i endnu højere grad frigøre den offentlige sektor fra bureaukratisk vanetænkning, hvor brugen af tid og ressourcer på kontoropgaver bliver centrale opgaver.

For eksempel har borgerne i Danmarks største by, København, med vidt forskellige forestillinger om et godt liv én vigtig ting tilfælles: De forventer at få en god service af den by, de har valgt at slå sig ned i – og betale skat til.

Kravene til borgere på arbejdsmarkedet ændrer sig løbende. Senest har liberaliseringen af lukkeloven betydet, at langt flere lønmodtagere arbejder på skæve tidspunkter. Det stiller nye krav til den offentlige service.

Stopurstyranniet skal helt væk, og den enkelte skal i langt højere grad selv bestemme, hvordan den tildelte hjælp skal

udføres. Kodeordene i fremtiden bør være lighed gennem prioritering af kvalitet, som betyder accept af forskellighed. For eksempel skal de ældre kunne vælge mellem forskellige boformer og en mangfoldighed af aktivitetstilbud, som sætter deres egne ønsker i centrum.

Sundhed

Vi skal etablere flere sundhedshuse og institutioner med sygeplejersker, diætister (og andre professionsbachelorer) og løbende lægekontakt, så vi kan bringe den primære sundhedssektor tættere på borgerne. Sundhedspersonalet skal være en integreret del af lokalsamfundet og møde borgerne dér, hvor de er, med behandling og rådgivning.

Det gælder bl.a. kostvaner, motion, rygestop, livsstilssygdomme, misbrugsproblemer osv. Middellevetiden kan variere med ti år fra bydel til bydel i nogle byer og er dermed på brutal vis en illustration af de vidt forskellige livsvilkår, der stadig eksisterer i velfærdssamfundet. Et dårligt helbred betyder, at hverdagen bliver vanskelig at overskue, og at ellers overvindelige problemer bliver dybt problematiske.

Et dårligt helbred rammer ikke kun den enkelte syge – det rammer hele familien. Derfor handler sundhed om mere end at spise rigtigt, at motionere og at gå til lægen, hvis man ikke føler sig rask. Det handler også om uddannelse, om beskæftigelse, om familie og venner og om et indholdsrigt liv i en tryg hverdag.

Børne- og familiepolitik

Det moderne familieliv bør understøttes med moderne lovgivning og ikke gammeldags politik, der stammer fra fortiden.

Vi bør fx reformere lovgivningen, så vi får ligeværdig informering. Digital post om børn skal tilflyde begge forældre. Det er den sikre vej til borgertilfredshed og en kæmpe økonomisk besparelse i det offentlige for skoler, kommuner og hospitaler, uanset om det handler om fødsel, barsel, forældres hverdag i daginstitutioner og skoler, børns sundheds- og trivselsmålinger, hospitalsoplysninger, offentlige børnesager eller familieforskning. Forældre har i henhold til loven samme orienteringsret om deres børn, men loven overholdes ikke, fordi det offentlige mangler data.

Vi bør have ligeværdig barsel. Fædrebarsel er formentlig en af de bedste samfundsinvesteringer, vi kan foretage på familieområdet. Barsel med begge forældre skaber kærlighed, tryghed og omsorg for barnet med begge forældre gennem hele livet. Det kan positivt sikre kvinders karrieremuligheder, mænds sundhed samt bedre trivsel og samarbejde i familierne. Fædrebarsel kan indføres som en udvidelse, øremærkning eller med overførsel af tre måneders barsel mellem forældrene. Vi kan ikke komme alle børn og familier i den samme kasse, men minimumsmodellen er at sikre mulighed for tre måneders barsel for barnet med begge forældre, hvis forældrene ønsker det. Der bør indføres familiegrupper i stedet for kun mødregrupper i alle landets kommuner.

Vi bør arbejde for ligeværdig lovgivning i både arbejds- og familielivet, herunder afskaffelse af bopæls- og samværsforældrebegrebet, som er den mest omfattende diskrimination, vi har i Danmark, af cirka 400.000 børn, deres forældre og

bedsteforældre. Bopæls- og samværsforældrebegrebet, som blev indført i 2007, virker kun for nogen og satte i praksis fælles forældremyndighed ud af kraft.

Vi bør have ligeværdig respekt for biologiske forældre. For alle børn er det en menneskeret at kende og blive passet af sine forældre. Alle børn og forældre har naturligvis en livsvarig ret til sandheden og respekt i kraft af det biologiske forældreskab. Vi lever i en tidsalder med DNA, sociale medier og skilsmisser, hvor sandheden kommer frem på et eller andet tidspunkt, og sandheden er den eneste beskyttelse, vi kan give barnet i livet. Ønsker vi som samfund at respektere mor, skal far naturligvis også respekteres.

Vi bør have ligeværdig støtte og finansiering. Sociale ydelser tildeles i dag den ene forælder, hvilket skaber kamp om bopælen med børn i midten, hvis far og mor ikke bor sammen. Antallet af børn, der bor hos far, er derfor stadig på niveau med 1980. Er det bedst for barnet at bo mest hos én forælder, mens den anden forælder har mest behov for barnets indtægter, kan det ikke lade sig gøre i lovgivningen. Alle borgere skal naturligvis have ret til velfærdsydelser for børn.

Folketinget besluttede enstemmigt lige før juleferien i 2018 en reform, der vil gøre Danmark til et af de første lande i verden, der tilbyder forældre, der ikke bor sammen, at have dobbelt bopæl og fælles børnecheck.

Og vigtigst: Statsforvaltningen lukkes for at sende et klart signal om en ny kultur, og der skabes en børnesagkyndig familiedomstol, hvor alle medarbejdere er sendt på efteruddannelse.

Familielovgivningen skal virke forebyggende og med god kvalitet for alle borgere og skabe sunde, glade og trygge børn

med god kontakt til far og mor. Det er alle børns menneskeret at kende og blive passet af sine forældre. Lovgivningen afhænger dog af god implementering.

Reformen indfrier ikke alt, men er et stort skridt for alle børn og forældre i Danmark. Den bygger på Europarådets resolution 2079 om fælles forældreskab, og det er trin to af tre trin for ens behandling af alle børn og forældre i Danmark baseret på belønning af god forældreadfærd i stedet for køn.

Ovennævnte forslag er identiske med Foreningen Fars forslag. Foreningen Far er jeg medlem af og støtter politisk. Den består af frivillige forældre – mænd og kvinder – og fagpersoner over hele Danmark, som yder en gratis indsats. De har aktuelt 18 landsdækkende rådgivningscentre foruden telefonrådgivning, selvhjælpsgrupper samt et landskontor, der tager sig af presse og politisk arbejde.

Trods det store arbejde, som foreningen og dens formand gør, har den ufortjent alt for lidt støtte fra den politiske verden – fx modtager de tilsvarende mødreorganisationer væsentlige offentlige tilskud, mens Foreningen Far, trods deres enorme arbejde, kun modtager peanuts. Det skal vi lave om på. Mødre- og fædreorganisationer skal derudover have samme offentlige finansiering for at støtte børn og forældre ligeværdigt.

Skattepolitik

Vores samfund er afhængigt af et velfungerende og retfærdigt skattevæsen, som danskerne kan have tillid til.

Vi skal svare vores skat præcist i forhold til vores situation og hverken mere eller mindre. Og vi skal ikke have uholdbart

lange sagsbehandlingstider i skatteklagesystemet.

Ved at indkræve skatter og afgifter investerer samfundet i fremtiden, og vi omfordeler store dele af værdierne i vores samfund. Hermed skaber vi mere velstand, lighed og retfærdighed.

Stadige krav om besparelser er en væsentlig del af forklaringen på de alvorlige problemer, der er i SKAT(eller det der var SKAT – idet det nu er omlagt igen – jeg kalder dog i det følgende for SKAT). Vi er slået af det kaos, som tordner frem.

Især fire sager udgør et problem. Den første er den omfattende skattesvindel. Det kom til offentlighedens viden den 25. august 2015, da SKAT oplyste, at man havde mistanke om skattesvindel for 6,2 mia. kr., og anmeldte dette til Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK) – i daglig tale Bagmandspolitiet. Svindlen skulle være sket i forbindelse med udbetaling af aktieudbytter, og SKAT mente, at aktionærer bosat i udlandet havde snydt for 6,2 mia. kr. ved at søge om at få udbetalt udbytteskat på baggrund af fiktive aktiebeholdninger og forfalsket dokumentation. En rapport fra Intern Revision viser, at der allerede i 2000 blev advaret om, at der var rod i håndteringen af de skatterefusioner, der ligger bag milliardsvindlen. Og som årene er gået, er sagen kun vokset.

Det andet problem er, at SKAT har syltet boligsager. En redegørelse fra Skatteministeriet til Folketingets Ombudsmand viser, at direktionen i SKAT helt bevidst har nedprioriteret klagesager fra boligejere, der har betalt for meget eller har udsigt til at betale for meget i ejendomsskat.

Konsekvensen har været, at fx omkring 200 grundejere i Brønshøj har betalt 10.000 kr. for meget i grundskyld om året.

Det tredje problem er EFI-sagen: It-fejl koster SKAT milliardbeløb. Et fælles it-inddrivelsessystem (EFI), der skulle gøre det lettere for Skatteministeriet at få styr på at opkræve gæld fra virksomheder og borgere, fungerer stadig ikke optimalt i foråret 2015. Og det får Rigsrevisionen til at komme med en kritik af SKAT. EFI blev indført to år tidligere, i 2013, men med syv års forsinkelse. EFI skulle have været i gang i 2007, så i 2009 – men blev først indført i 2013. Af samme grund bliver systemet internt i SKAT kaldt for 7-9-13. (Det nyeste i denne sag er, at man har valgt at eftergive en stor del af gælden.)

For det fjerde er skattelyproblematikken eksploderet. Det startede med, at man ignorerede skattely for 300 danskere. Folketinget kom med en skarp kritik af SKAT, fordi Skatteministeriet i 2010 blev tilbudt oplysninger om flere end 200 danske skattely i Schweiz, men undlod at reagere på dem. En redegørelse fra SKAT viser, at SKAT intet gjorde for at undersøge, om det store materiale rummede oplysninger om formuer, som danskere havde gemt af vejen for SKAT.

De hemmelige bankkonti var i storbanken HSBC, og ifølge Politiken havde 314 kunder med tilknytning til Danmark placeret 4,8 mia. kr. i banken i årene 2005-2007 i årene op til finanskrisen.

Landes skattegrundlag bliver udhulet, fordi stater konkurrerer om at tiltrække investeringer ved at sætte skatten ned, og fordi alt for mange virksomheder og privatpersoner bevidst undlader at betale den skat, de skal.

Den lovlige skattetænkning i form af skattely underminerer velfærden ved at tilbyde lave skattesatser og ved at hjælpe

virksomheder med at betale en meget lille skat i de lande, de opererer i.

Det skævvrider markedet og skaber en unfair konkurrence mellem selskaber, der har en aggressiv skatteplanlægning, og de allerfleste selskaber, der betaler deres skat efter lovens ånd.

Det går særligt ud over de små og mellemstore selskaber.

Det er dog vigtigt at fastholde, at mange store danske virksomheder betaler deres skat, som de skal, og med glæde. Som Lars Larsen, grundlæggeren af Jysk, siger: "Selvfølgelig vil man ikke betale mere end nødvendigt, men jeg føler, at de er nogle forrædere, dem, der tjener en masse penge i Danmark og så stikker af til udlandet." Og videre: "Danmark har givet dem det hele, og så vil de ikke betale skat. På den måde kan samfundet ikke hænge sammen."

Virksomheder, som benytter sig af skattely for at reducere deres skattebetaling, bør ikke drage fordel af vores fælles skattekroner. Det offentlige, der er finansieret af skattebetalinger, har et særligt ansvar for at sikre, at pengene bliver brugt ansvarligt.

Socialdemokratiet har tidligere foreslået fire regionale skattecentre og 1000 nye medarbejdere. Borgernes tillid til, at vores skattevæsen er effektivt og retfærdigt, er helt afgørende for vores skattefinansierede velfærdssamfund. Men måske er 1000 nye medarbejdere ikke nok, og vi skal være villige til at tilføre endnu flere medarbejdere og ressourcer. Hele det politiske spektrum har et medansvar for den dårlige ledelse af SKAT, men det er især Venstre med Kristian Jensen, der som skatteminister grundlagde den demontering af SKAT, som er årsagen til, at det danske skattevæsen er der, hvor det er i dag.

Den skat vi betaler skal være fair og præcis. Skattebetalinger er afgørende for at finansiere velfærden.

Tog, post, vand og el skal ikke privatiseres

Sent på året i 2018 havde vi en række arbejdsnedlæggelser i vores tog, der betød færre tog og flere forsinkelser. Baggrunden var, at arbejdsgiverorganisationen Dansk Industri og arbejdstagerorganisationerne er uenige om en ny arbejdstidsaftale og om, hvor meget indflydelse de ansatte skal have på planlægningen af arbejdet.

Liberalistiske politikere vil trække tæppet væk under DSB, præcis som man gjorde det med vores postvæsen. I dag er togdriften en rodebutik af offentlig og privat, i forskellige ejerformer. Noget i rent privat, hvor enkelte private aktører har vundet udbud om enkelte strækninger. Når de udbudskontrakter udløber, bør de ikke sendes på udbud på ny. I stedet skal vi tage driften på strækningerne hjem i et nyt selskab. Og skabe en fælles ejerkonstruktion med samfundet for bordenden.

I stedet vil de liberale partier privatisere resten af vores togtrafik. Problemet er, at togdriften er et naturligt monopol og bør drives som et naturligt statsligt monopol.

Et naturligt monopol foreligger, når der af tekniske årsager kun kan være en enkelt virksomhed på et marked. Naturlige monopoler opstår, når de samfundsmæssige omkostninger ved at lade markedet forsyne af en enkelt virksomhed er lavere end ved at dele markedet mellem flere virksomheder.

Når tog-statsselskabet er oprettet, og al togdrift er hentet ind under dets vinger, kan en del af det på sigt sælges til ud-

valgte danske investorer, som fx ATP – vores fælles pensionsselskab.

I flere europæiske lande går Socialdemokratiets søsterpartier ind for re-nationalisering af naturlige monopoler. I Socialdemokratiet har vi selv med en fejlslagen tredjevejssocialdemokratisme troet på, at udbud og privatisering var en vej til at opnå et bedre og mere effektivt system. Der er vi nødt til at sige entydigt nu: Det duer ikke på det her område.

Yderligere privatisering vil nedbryde de fælles værdier. Det vil fratage medarbejderne medindflydelse på eget arbejde. Det vil privatisere fællesskabet. Og Dansk Industri støtter ikke fællesskabet, når de vil fjerne DSB-medarbejdernes medindflydelse på tilrettelæggelsen af arbejdet. Dansk Industris angreb på retten til at medvirke til tilrettelæggelsen af arbejdet er meget underlig, når det tages i betragtning, at medindflydelse på arbejdspladsen også er en god forretning. Altså ikke bare for medarbejderne, men for hele virksomheden. Man får mindre sygefravær, glade medarbejdere, der bakker virksomheden op, og forøget indtjening. Dansk industri burde lytte til erfaringer fra mange steder i det private og offentlige, så de kan leve op til moderne ledelse, der tjener fællesskabets bedste til fælles glæde.

I Socialdemokratiet bygger vi på en lang tradition, der starter med Septemberforliget i 1899. Vi skabte den danske model, der sikrede medarbejdernes ret til medindflydelse på arbejdsforholdene. Og i Danmark står Socialdemokratiet rigtig stærkt, fordi vi har søgt tilbage til rødderne: politik for den brede danske befolkning. Og her bør vi, som de socialdemokrater, der byggede Danmark, ville have gjort: Nationaliser hele togdriften – gerne ejet i en form med pensionsselskaber.

Samme bevægelse skal vi også bruge, hvor der også er naturlige monopoler, såsom post, vand og el – her bør vi ikke privatisere.

Folkeskolen

I uddannelsessystemet skal vi have en større lighed mellem håndens og åndens arbejde. "Made in Denmark" – sådan skal der stå på flere produkter. Ikke kun "Danish Design". Vi skal genindustrialisere Danmark og tage nogle af de 200.000 industriarbejdspladser tilbage til Danmark, vi har mistet siden finanskrisen. Vi er et videnssamfund, et servicesamfund, men også et industrisamfund. Danske virksomheder klarer sig godt på det internationale marked. Virksomhederne bevarer i stigende grad produktionen på danske hænder. Vi skal derfor sikre, at hænderne er godt uddannet, og at der løbende er uddannelsesmuligheder for både faglærte og ufaglærte håndværkere. Der skal være respekt om håndens arbejde. Der er groft regnet tre millioner på arbejdsmarkedet. En million ufaglærte, en million faglærte (frisører, tømrere m.fl.) og en million med en videregående uddannelse (laboranter, skolelærere m.fl.). Det er forkert, når vores folkeskole peger så stærkt hen mod det akademiske system, når der er hårdt brug for veluddannede håndværkere.

Folkeskolen er den vigtigste kulturbærende institution i Danmark. Det er her, vores børn dygtiggør sig og danner venskaber – nogle gange for livet – på tværs af sociale og kulturelle skel. Desværre er grundlaget for folkeskolen under pres. Når flere og flere ressourcestærke familier vælger folkeskolen fra til fordel for privatskolerne, forsvinder grund-

stenen under folkeskolen og den brede folkelige opbakning. Dygtige elever trækker mindre dygtige elever op – uden at det går ud over deres egne faglige resultater. Men hvis balancen tipper, og der bliver for mange elever med behov for en ekstra indsats (fx sprogproblemer), bliver det svært for alle på skolen at opnå gode resultater. Derfor skal vi fortsætte med at arbejde målrettet med fordelingen af eleverne, som fx i den københavnske folkeskole. Det gør vi med blandede skoledistrikter og ved at reservere pladser på skoler med mange ressourcestærke elever til elever med eksempelvis svag sprogudvikling. Arbejdet er begyndt at give resultater i København.

Vi har nu en folkeskole i København med større lighed end for blot få år siden, og vi vil fortsætte arbejdet med at reservere sprogpladser og rådgive sprogsvage elever og deres familier i valget af skole. Hvis folkeskolen skal kunne klare sig i konkurrencen med privatskolerne, kræver det, at forældre fra alle samfundslag føler, at de trygt kan vælge folkeskolen. Det forudsætter en stærk kombination af høj faglighed og trivsel. Men på trods af de mange tiltag og investeringer skal vi ikke foregøgle, at der findes hurtige løsninger – de gode resultater kræver tid. Vi vil fortsætte med at investere i folkeskolen. Vi vil have den bedste folkeskole som det naturlige valg for enhver familie. For at undgå en unfair favorisering af privatskoler vil vi desuden arbejde for, at privatskolerne underlægges et socialt taxameter. Dermed vil privatskolernes tilskud i højere grad komme til at afhænge af, i hvor høj grad de tager et socialt ansvar.

København har haft stor succes med profilskoler, dvs. skoler, der bevidst og målrettet arbejder med deres egen

specifikke faglige profil med særlig vægt på udvalgte fag. Det har givet et væsentligt løft til den københavnske folkeskole, har styrket lærerstabens faglige stolthed og øget engagementet hos både elever og forældre. Vi vil i de kommende år lade succes følge succes og udvide antallet af profilskoler, så der bliver mere at vælge imellem i folkeskoleregi.

Folkestyret og politikerlede

Vi skal sørge for karensperioder for politikere. Flere ministre og andre toppolitikere er – evt. efter en kort pause – gået direkte fra en post, hvor de havde ansvaret for love og regler på et bestemt område, fx landbruget, og for indkøb, fx af militært udstyr og konsulentydelser, til ansættelse i et stort privat firma eller i en interesseorganisation inden for samme område. Uanset stillingsbetegnelsen har der sædvanligvis været tale om en stilling som lobbyist.

Også folketingsmedlemmer, regionspolitikere og højtplacerede embedsmænd foretager samme skift.

Det er et problem. Folketinget bør indføre bindende regler i form af en konkurrenceklausul, dvs. en karenstid mellem en ministers tid som minister mv. og tiltrædelse af et job som lobbyist i et firma eller en interesseorganisation.

Overgang fra en ministerpost til et privat firma eller en interesseorganisation inden for samme område betyder, at en politiker, som skal fastsætte regler for et bestemt område, pludselig repræsenterer modparten, den sektor, som skal reguleres. Hvordan kan man sikre, at den førte politik på området ikke er lagt til rette for at sikre politikerens fremtidige karriere i den private sektor? Eller den pågældende minister

mv. har stået for meget store indkøb hos et bestemt firma, hvor den pågældende efterfølgende bliver ansat.

Det er også et problem, hvis toppolitikere "sælger" deres insiderviden om den politiske proces, regeringens planer, deres særlige adgang til andre toppolitikere og toppen af embedsværket til et enkelt firma eller en organisation. Det giver firmaet eller interesseorganisationen en fortrinsstilling i forhold til det politiske system. Velhavende interesseorganisationer, der kan købe sig til assistance fra en toppolitiker, får en fordel i forhold til økonomisk svagere interesseorganisationer. Er det i det danske samfunds interesse? Næppe.

I et demokrati er statsmagten en pagt mellem folket og de regerende, hvor det er væsentligt, at de regerende overholder demokratiets spilleregler. Spillereglerne i det danske demokrati er nedfældet i grundloven. Og i § 56 i grundloven kan man læse, at "folketingsmedlemmerne er ene bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere". Og man kunne tilføje: af forskrifter fra udenforstående interessenter i erhvervsliv, organisationer m.m.

Man kan således forvente, at folketingsmedlemmer faktisk følger deres overbevisning og optræder uafhængige af magtfulde interessenters forsøg på at influere den politiske proces. Det er derfor et problem, hvis der viser sig at være et for stort sammenfald mellem en politikers politiske virke i politik og engagement i erhvervslivet og nationale og internationale organisationer med økonomiske egeninteresser. Eller som det ses i nogle tilfælde, at nogle politikere nærmest adopterer udefrakommende aktører i den politiske virksomhed for siden at udtræde af politik og blive en del af aktørens virksomhed. I disse tilfælde kan man hævde, at der etisk er tale om

et brud på grundlovens § 56, da ånden i loven ikke er overholdt, idet den uskrevne pagt mellem folket og de regerende er brudt. Ikke underligt, at bruddet kan afstedkomme politikerlede. Derfor bør politikere være omfattet af en konkurrenceklausul i en periode, efter at de træder ud af Folketinget, på samme måde som det er praksis i det private erhvervsliv.

Der er derfor brug for regler på området. Selvfølgelig et regelsæt, der ikke hindrer politikere i at finde beskæftigelse inden for den private eller politiske sektor, når deres politiske karriere er afsluttet. Det skal også være muligt for højtplacerede erhvervsfolk at kunne gå ind i politik og bagefter gå tilbage til en karriere i det private erhvervsliv.

Da bl.a. de fleste EU-lande har regler på området, vil der kunne hentes inspiration fra andre lande, fx hos vores sydlige nabo, Tyskland. I Tyskland har der i de senere år været rigtig mange skift fra toppolitik til private firmaer eller interesseorganisationer. Det har medført en voldsom diskussion i medierne, og i begyndelsen af 2015 gennemførte Forbundsdagen lovgivning om karenstid for toppolitikere, der ønsker at skifte til et lobbyistjob i den private sektor.

I Tyskland nedsættes et uafhængigt udvalg, som skal rådgive regeringen i det enkelte tilfælde. Udvalget kan foreslå en karenstid på op til 18 måneder. Men det er op til regeringen at bestemme, hvilken karenstid der besluttes i det enkelte tilfælde. Det betyder, at den pågældendes tidligere kolleger træffer den endelige afgørelse. Måske vil det være mere tillidsvækkende, hvis et uafhængigt udvalg træffer afgørelsen.

Det hører med, at en politiker tidligt skal informere regeringen om sine planer, allerede når drøftelser med en eventuel fremtidig arbejdsgiver begynder. Ligesom et regelsæt bør

omfatte andre politikere end ministre. I en tid med hyppige ministerskift er det i høj grad embedsværket, der fastsætter den daglige politik.

Også toppen af embedsværket bør derfor være omfattet af et regelsæt om karenstid.

I Canada har man valgt en anden model end Tyskland: Parlamentsmedlemmer, ministre og visse højtplacerede embedsmænd skal vente fem år, inden de må beskæftige sig med lobbyvirksomhed.

Første skridt bør være nedsættelsen af en ekspertgruppe. Gruppen skal undersøge fænomenets omfang blandt ministre, folketingsmedlemmer, regions- og regionalpolitikere samt blandt topembedsmænd i stat, kommuner og regioner. Gruppen skal selvfølgelig ikke være en syltekrukke, men arbejde inden for en fastlagt tidsfrist og i øvrigt bestå af uafhængige eksperter.

Reglerne skal udformes således, at det fortsat er muligt for højtplacerede embedsmænd og politikere at skifte til et job i det private erhvervsliv og for højtplacerede erhvervsfolk at skifte til politik og tilbage igen.

Resultatet af gruppens arbejde skal være grundlaget for et lovforslag, som fastsætter bindende regler på området. De skift, som allerede er sket mellem toppolitik og erhvervslivet eller interesseorganisationer, har været med til at svække befolkningens tillid til de valgte politikere. Det haster derfor med at komme i gang med gennemførelsen af konkurrenceklausuler for toppolitikere og topembedsmænd.

By- og boligpolitik

Vores byer skal være byer, hvor både butiksassistenten, portøren, akademikeren, håndværkeren, musikeren og folkepensionisten kan skabe sig en tryg og god hverdag med solid livskvalitet. Vi ønsker mere lighed i byerne med offentlige investeringer i underprivilegerede områder. Bedre offentlig transport og samtidig et løft af de udsatte områder gennem offentlige investeringer. Det skete fx i København med den historiske beslutning om at løfte et af byens mest udsatte boligområder ved at bygge metro til Sydhavnen. Selvom København er inde i en rivende udvikling, er det desværre ikke hele byen, der udvikler sig lige positivt. Selvom København generelt har oplevet en forrygende vækst og udvikling de seneste 15-20 år, er der desværre også områder i byen, hvor udviklingen enten er gået i stå eller ligefrem gået baglæns. Vi har en række større sammenhængende områder i byen, hvor vi oplever en stigende koncentration af fysiske og sociale problemer. Områder med for eksempel utidssvarende boligforhold, lav indkomst, lav uddannelse, dårlig sundhed, høj kriminalitet og en meget skæv udvikling i beboersammensætningen med en stigende koncentration af beboere, der står uden for arbejdsmarkedet.

Efter Socialdemokratiets flotte lokal- og regionalvalgkamp i efteråret 2013 i København havde man selvfølgelig en forventning om, at de lokale erfaringer fra praktisk politisk virke i København indgik i arbejdet med at udforme Socialdemokratiets overordnede politik. Og det skete ved en ændring af planloven med den daværende socialdemokratisk ledede regering, der giver Københavns Kommune og andre byer mulighed for at etablere de billige boliger, man har kæmpet

for i mange år. Vores store byer skal være byer, hvor både den studerende, butiksassistenten, akademikeren, håndværkeren, musikeren og folkepensionisten kan skabe sig en tryg og god hverdag med solid livskvalitet. Siden 2011 er der opført tusinder af nye almene boliger til familier og unge i København og andre store byer. Og det var en god optakt til ændringen af planloven, som nu landspolitisk er gennemført. Der er nu åbnet for, at vi kan kræve 25 %'s alment byggeri i alt nyt boligbyggeri. Det gælder også på de attraktive grunde i vores store byer. Det vil styrke fællesskabet i byerne, at alle – uanset indkomst og social status – kan bo side om side i udviklingen af bydelsområderne. Det betyder, at der fremover kan bygges billige boliger i byens "dyre" kvarterer, og man derfor får blandet boligtyper og mennesker.

Vores seneste beslutning om Lynetteholmen vil også afhjælpe dette med boliger til 35.000 mennesker samt gøre byudvikling af Refshaleøen med boliger til yderligere 15.000 mennesker mulig. Hver fjerde bolig vil blive almen og få en husleje, der er til at betale for almindelige indkomster.

Trafikpolitik

Vi transporterer os mere og mere. København og andre store byer er i disse år i gang med de største investeringer i kollektiv trafik nogensinde. I København er det Metrocityringen, som vil få byen til at hænge sammen på en helt ny måde. Når den står færdig, vil den betjene alle de indre brokvarterer. Men der er stadig områder af byen, hvor den kollektive trafik ikke har en kvalitet, der gør den til et realistisk alternativ til privatbilen.

Men mere metro i fremtiden er ikke nok. Der er for mange områder i København med halvdårlige trafikforbindelser, og al erfaring viser, at den kollektive trafiks succes afhænger af komforten, hyppigheden af afgange og punktligheden. Som supplement til metroen skal der satses på busser, der kører i eget tracé på store dele af en rute, så de kommer hurtigt frem og bevæger sig mere jævnt gennem byen uden mange opbremsninger og accelerationer, så de også bliver attraktive for de skrøbelige ældre.

København er kendt verden over for vores cykelkultur. Københavnerne tilbagelægger hver eneste dag tilsammen over 1,2 mio. km på cykel, og byen har knap 350 km cykelsti. Det er resultatet af flere års politiske prioriteringer, som yderligere skal styrkes. Socialdemokratiet skal fortsætte med at udbygge cykelstinettet, og vi skal i samarbejde med omegnskommunerne etablere flere pendlercykelruter. Man skal skaffe mere plads til cykelparkering og rydde op i det kaos, der ofte opstår ved byens trafikknudepunkter. Vi vil ligeledes arbejde for at udbygge og videreudvikle byens grønne profil, fx igennem en bycykelordning. Cyklisternes vej gennem byen skal lettes ved intelligent styring af lyssignalerne, så de tilpasses cyklisternes og den kollektive trafiks tempo. Endvidere skal lyskrydsene reguleres, så ældre mennesker kan nå over vejen, inden der skiftes til rødt. Alt for mange ældre efterlades i en midterrabat med bilerne susende om ørerne. Vi skal styrke vores cykelkultur men også sikre, at der er plads til bilerne med et udbygget parkeringssystem.

Der er mange, der benytter sig af Indre Bys mange tilbud. Men også tung trafik fra industri- og containerhavnen køres gennem smalle gader og beboelseskvarterer med alle de

gener, det giver for beboerne og alle andre, der benytter sig af Indre By. Københavns geografi betyder, at vi ikke har nogen trafikforbindelse øst om byen. Det medfører, at store mængder gennemgående trafik føres ind over enten Nørrevold eller Kgs. Nytorv.

Det vil vi nu ændre på. Vi har med et bredt flertal på Københavns Rådhus godkendt en principaftale mellem Københavns Kommune og staten om at anlægge den kunstige ø Lynetteholmen mellem Nordhavn og Refshaleøen. En ny motorvej kaldet Østlig Ringvej vil via Nordhavnen gå øst om byen og forbinde Helsingørmotorvejen i nord med Amager- eller Øresundsmotorvejen i syd. Og hele strækningen i en tunnel med til- og frakørsler undervejs.

Det skal binde hele det overordnede vejnet sammen og forbedre mobiliteten i hovedstaden ved at aflaste de indre bydele for tung og tværgående biltrafik.

Retspolitik

Retspolitikken i Danmark er tæt knyttet op på den internationale indsats imod terror, rocker- og bandekriminalitet og ikke mindst alt det, der foregår i form af it-baseret kriminalitet, økonomisk kriminalitet og skatteunddragelse. Retspolitikken må derfor tage udgangspunkt i de globale udfordringer med henblik på retssikkerheden for den enkelte borger.

Denne politik har skabt et Danmark, som er et trygt og sikkert samfund at leve i. Den borgernære kriminalitet er på det laveste niveau i 30 år.

Retspolitikken handler om et konsekvent opgør med samfundsnedbrydende adfærd og en målrettet indsats imod

asocial adfærd. EU-samarbejdet om det indre marked og de åbne grænser og globaliseringen stiller nye udfordringer til retspolitikken.

Det har vi gjort med uddannelsen af politifolk, som nu i højere grad bliver uddannet til en profession, der bygger på viden og et bredt samfundssyn. Politiskolen skal fortsat udvikles, således at der bliver en tæt sammenhæng imellem grunduddannelsen af betjentene, deres efter- og videreuddannelse og lederuddannelserne. For at bevare det høje faglige niveau hos politiet må der etableres en fast forskningsenhed knyttet til Politiskolen.

Politiets faglighed er en væsentlig del af retspolitikken, men den skal følges op af en tilsvarende faglighed hos Kriminalforsorgen i forhold til de indsattes afsoning og efterfølgende udslusning i samfundet. Det nytter ikke at give flere ressourcer til politiet, hvis der ikke sker en effektiv prioritering af de samlede ressourcer på området, hvor indsatsen hos Kriminalforsorgen bør have en højere prestige i samfundet.

Idømmelse af samfundstjeneste og fodlænke har vist sig at begrænse risikoen for tilbagefald til ny kriminalitet. Disse instrumenter kan ikke anvendes over for grove kriminelle. Ungdomskriminaliteten er faldende, og det er en myte, at unge bliver mere kriminelle i fængslerne. Det er rammerne omkring afsoningen og udslusningen til samfundet, der påvirker risikoen for tilbagefald til ny kriminalitet. Forskellen imellem samfundstjeneste og afsoning er, at i fængslet er de dømte omgivet af fagligt personale, der så til gengæld skal have en tilsvarende uddannelse med større prestige.

Afsoningen skal bygge på en gensidig forståelse af rettigheder og pligter i forhold til indsatte og fængselspersonalet, og

der skal være fokus på forebyggelse, uddannelse og udslusning.

I forhold til den øgede indsats om overvågning og registrering bør den forebyggende indsats have højere prioritet i forhold til den samlede ressourceanvendelse. Der bør afsættes flere midler til at uddanne personale, styrke Kriminalforsorgens exitindsats og videreudvikle en særlig mentorordning for sårbare indsatte i forhold til radikalisering, og denne indsats bør have en større vægt i den samlede indsats imod radikalisering og terror.

Gennem uddannelse af de indsatte bliver afsoningen mere meningsfuld og forebygger forråelse eller radikalisering, og så fremmer den udslusningen til rigtige job i stedet for ny kriminalitet.

For at støtte denne proces skal fængselsfunktionærernes uddannelse højnes fagligt og professionelt, og de skal blive endnu bedre til at samarbejde med andre faggrupper inden for Kriminalforsorgen – ligesom vi har gjort det med politiet. Der skal være prestige i at blive fængselsfunktionær.

Som løsladt, enten efter endt afsoning eller løsladelse fra varetægtsfængsling, har man brug for understøttende tiltag i forhold til bolig og arbejde. Det skal ske inden for nye rammer for et målrettet samarbejde imellem Kriminalforsorgen, lokalpolitiet og kommunerne i samarbejde med civilsamfundet.

Sikkerheds- og udenrigspolitik

Politik mellem stater er en kynisk og brutal affære. Her står magt over ret. Og skal man forbedre velstand og lighed for

borgerne, er sikkerhed og stabilitet det fundament, vi bygger på. Socialdemokratiet er bygget på nationalstaten Danmark. Uden den intet socialdemokrati.

Den nuværende verdensorden er ofte ikke fredelig eller særlig ordentlig. De demokratiske staters overtrædelse af folkeretten, herunder de mange regimeskift og forsøg på samme, og de utallige gange især vores NATO-leder USA har blandet sig i andre staters valghandlinger, er velkendte. Alligevel bør USA forblive vores væsentlige allierede og partner. Men vi behøver ikke at opføre os som en lille dum logrende hund.

Hvis vi skal være ærlige, handler vi ud fra Vestens strategiske hensyn – men vi taler udadtil om menneskerettigheder. Vi bruger demokratiske værdier på en dobbeltmoralsk måde. Vi skal passe på med selvretfærdig universalisme.

Vores egen sikkerhed er det vigtigste punkt. Arbejdet for økonomisk lighed er sekundært i forhold til dette. Såvel den ydre som den indre sikkerhed er grundlæggende. Den har vi sikret politisk igennem over 100 år. Og de da røde partier blev udfordret under 1. Verdenskrig på dette punkt, lagde man heldigvis sin såkaldte internationalisme ned. Nationalstaterne er de vigtigste politiske aktører i verden. Og nationalstaterne sørger for deres egen sikkerhed og deres egen overlevelse.

Staunings samarbejdspolitik under besættelsen med dens særlige ordning, som eksisterede mellem Danmark og Tyskland, er et eksempel på en form for sikkerhedspolitiks realisme i yderste potens. Målet var at skåne den danske befolkning så meget som muligt samt at bevare så megen indflydelse som muligt på danske hænder. Danmark blev det

besatte land i Europa, der mærkede mindst til krigen. Men realisme medfører også hykleriske politikere og masser af døde på den konto. Og indtil den 29. august 1943, hvor samarbejdspolitikken stoppede, havde modstandsbevægelsen ret i, at mange tiltag fra samlingsregeringen var direkte moralsk forkastelige. Men realisme og moral kan ikke altid kombineres.

FN, som er en god idé og en moralsk organisation, som vi har skabt i Vesten, er desværre meget svag og løser på ingen måde opgaven som verdens politibetjent.

Vi i de vestlige lande er stadig styrende globalt, men mister magt til fx Kina og Rusland.

Politiske og magtmæssige forskydninger vil altid opstå, og vi skal være opmærksomme på disse landes ageren i vores nærområde, Kina i Grønland og Rusland i østersøområdet.

Da jeg som frivillig soldat skulle lære samtlige russiske fly og kampvogne, var det, fordi Rusland var vores store fjende i nærområdet. Da min far var soldat, var det samme fjende, men da min største søn meldte sig som soldat, var og er militæret i Danmark blevet rettet mod internationale operationer – sådan sker forskydninger i trusselsbilledet.

Nogle forskydninger i magtbalancer er i bund og grund en ny orden, som vi skal passe på ikke at blive suget ned i. Kviksandet i Mellemøsten i form af Syrien har vi med rette trukket os fra. Den potentielt farligste trussel i vores nærområde, Rusland, er de facto blevet truet af en udvidelse af NATO og EU. Og i den standende konflikt i Ukraine – der kan blive Ruslands kviksand – skal vi balancere mellem den russiske nationalstats selvfølgelige ønske om sikkerhed på den ene side og vores ønske om sikkerhed på den anden side.

En forhandlet/konfliktet magtbalance og strategiske alliancer bør sikre den danske nationale interesse.

I vores mellemøstpolitik må vi også se, at flere af vores tidligere semidemokratiske partnere i fx Palæstina er væk, og der er kommet islamistiske ledere, hvilket bl.a. peger på, at vores eksisterende samarbejde med Israel kunne tænkes udvidet, således at Israel indlemmes i NATO og EU. En sikkerhedspolitisk garanti til Israel skulle implementeres over en årrække, men ville kunne bidrage til freden. Det betyder også, at man må finde en forhandlet løsning på besættelsen af de forskellige områder og acceptere oprettelsen af en palæstinensisk stat.

Indførelse af værnepligt for alle mænd og kvinder

Militærtjeneste og værnepligt har gennem tiderne været en fællesskabsinstitution og en væsentlig del af landets samfundsstruktur. En moderne værnepligt bør være for alle unge uanset køn, religion og baggrund. Sverige har netop genindført værnepligten i lyset af den ændrede situation.

Værnepligt kan bidrage til langt bedre forståelse af fællesskabet. Værnepligt har også de sideeffekter, at den giver retning og fjerner frustrerede unge fra gaden og giver dem en meningsfuld hverdag, hvor de lærer disciplin og selvagtelse.

Værnepligt lærer folk at forsvare Danmark – uanset om baggrunden er dansk eller ej. Kaserner bør (ud)bygges i Udkantsdanmark, således at de bidrager til udviklingen af disse områder – og således får vores unge et større kendskab til vores land og dets geografi. Danmarks nuværende for lave niveau for forsvarsudgifter kan således stige på denne måde,

og hvor vi ikke sætter alle pengene i en professionel hær.

Værnepligten bør også i et omfang kunne aftjenes som beredskabsværnepligt, hvor man også varetager humanitære rednings-, trafik- og akutopgaver. Hjemmeværnet bør spille en hovedrolle i dette. Og der skal således også være mulighed for at udføre en civil værnepligt, herunder bistandsarbejde i udviklingslande – men overvejende i relation til at bidrage til det danske samfund.

9.

Videre læsning

Hvis du vil fordybe dig videre i kampen for social retfærdighed og Socialdemokratiet er her forskellige forslag til læsning.

Du kan læse partiprogrammerne igennem historien

I Arbejdermuseet's vidensamling kan du finde partiprogrammerne (og andre programmer):

Socialdemokratiet, Principprogram: *Gimleprogrammet*, 1876.
Socialdemokratiet, Principprogram: *Program og love*, 1913.
Socialdemokratiet, Principprogram: *Vejen Frem*, 1961.
Socialdemokratiet, Principprogram: *Solidaritet, lighed og trivsel*, 1977.
Socialdemokratiet, Principprogram: *Det ny århundrede*, 1992.
Socialdemokratiet, Principprogram: *Hånden på hjertet*, 2004.
Socialdemokratiet, Principprogram: *Fælles om Danmark*, 2017.

Du kan finde dem via dette link:
https://www.arbejdermuseet.dk

Du kan læse litteratur af andre socialdemokrater

Henrik Sass Larsen, *Exodus - vejen frem for centrum-venstre*, 2018, BoD.
Peter Hummelgaard Thomsen, *Den syge kapitalisme*, 2018, Gyldendal.

Karl Hjortnæs, *Kampen om socialdemokratiet – Erindringer om magt og politik*, 2018, Forlaget Momenta.
Kaare Dybvad Bek, *De lærdes tyranni*, 2017.
Mattias Tesfaye, *Velkommen Mustafa*, 2017.
Mattias Tesfaye, *Kloge hænder – et forsvar for håndværk og faglighed*, 2013.
Anders Dybdal (red.) og Niels Finn Christiansen, Claus Bryld & Jørn Henrik Petersen, *Socialdemokratiske tænkere*, 2014, Informations Forlag
Mette Frederiksen, *How to save Europe's centre left?* Financial Times, 12. marts 2018.
Bjarne Corydon: *Interview: Konkurrencestat er ny velfærdsstat*, Politiken den 23. august 2013.
Bjarne Corydon: *Interview: Velfærdsstaten skal udvikles til et højere niveau*, Politiken den 26. januar 2014.

Du kan læse mere om sociale klasser

Lars Olsen, *Det forsvundne folk*, 2018.
Lars Olsen, *Klassekamp fra oven*, 2014.
Lars Olsen, *Det danske klassesamfund*, 2012.
Lars Olsen, *Eliternes triumf*, 2010.
Lars Olsen, *Det delte Danmark*, 2005.
Lars Olsen, *Den nye ulighed*, 2007.
Sune Enevoldsen Sabiers & Helene Bækkelund Larsen, Arbejdernes Erhvervsråd. Notat: *Klassekamp fra oven*. Analysen beskriver klassernes udvikling fra 1985 til 2012. Sune Enevoldsen Sabiers og Helene Bækkelund Larsen, Arbejdernes Erhvervsråd, 2014.

Rune Stubager, Danskernes klassebevidsthed, 1954 og 2015: *Plus ça change, plus c'est la même chose*", Politica, 49. årg., nr. 2, 2017, 99-119.

Finn Diderichsen, Ingelise Andersen & Celie Manuel, *Ulighed i sundhed – Årsager og Indsatser*, Udarbejdet for Sundhedsstyrelsen af Sundhedsstyrelsen, 2011.

Otto Andersen, Lisbeth Laursen & Jørn Korsbø Petersen, *Dødelighed og erhverv 1996-2005, Med et tilbageblik til 1970*, Danmarks Statistik, 2009.

Du kan læse mere om stat, marked og forskning

Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First Century*, 2013

Francis Fukuyama, Identity: *The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*, Farrar, Straus & Giroux, 2018.

Joseph Stiglitz, *Freefall: Free Markets and the Sinking of the Global Economy*, 2010.

Joseph Stiglitz, *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*, 2012.

Ove K. Pedersen, *Konkurrencestaten*, Hans Reitzels Forlag, 2011.

Ove K. Pedersen, *Markedsstaten*, Hans Reitzels Forlag, 2014.

Ove K. Pedersen, *Reaktionens tid*, Informations Forlag, 2018.

Philip G. Cerny, *The Changing Architecture of Politics: Structure, Agency, and the Future of the State*, Sage, 1990.

Bob Jessop, *The Future of the Capitalist State*, Polity Press, 2002.

Anthony Giddens, *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, 1998.

Jacob Torfing, *Institutionelle teorier inden for politologi*, i I nstitutionel Teori. En tværfaglig introduktion. K. Nielsen, red., Roskilde Universitetsforlag, 2005.

Gøsta Esping-Andersen, *The Three Political Economies of* the *Welfare-State*, 1990 og 2013.

Gøsta Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Policy Press, 1990.

Carsten Greve, *Reformanalyse*, 2012.

Caroline Howard Grøn, Hanne Foss Hansen & Mads Bøge Kristiansen, red., *Offentlig styring: Forandringer i krisetider*, Hans Reitzels Forlag, 2014.

Lars Bo Kaspersen & Jan Nørgaard, *Ledelseskrise i konkurrencestaten*, 2015.

Søren Federspiel, *"Jensen er valgt", Jens Jensen – en biografi*, Knuths Forlag, København 2018.

Hans Bonde, *Fordi du fortjener det – Fra feminisme til favorisme*, Gyldendal, 2013.

Henning Bech, *Kvinder og mænd*, Hans Reitzles, 2005.

10.

Udvidet forfatterbiografi: Simon Simonsen

Simon Simonsen er ny folkevalgt politiker der tog skridtet fra at være partigræsrod til politiker, efter at have været vidne til dagpengeskandale, DONG-frasalg, bankkrise og skattelettelser til de rigeste.

Ved kommunalvalget 2017 blev han indvalgt med ca. 1000 personlige stemmer og var den kandidat i hele landet som flest danskere var enige med på tværs af alle partier (ifølge TV2).

Han er 48 år og født og opvokset i Randers. Han kommer med 25 års erhvervserfaring – senest som leder på en professionshøjskole. Hans far var murer og hans mor var SOSU-assistent. Hans ældste søn er i lære som elektriker, hans ældste datter læser til socialrådgiver og hans yngste børn går i folkeskole. Hans hustru er læge. Han har arbejdet bl.a. som personaleleder, forsker, underviser og konsulent. Uddannelse: Cand.phil., Ph.d. og MPG(master i ledelse). I hans akademiske virke har han især arbejdet med sundhed i forhold til forskellige emner såsom: selvmordsforebyggelse, misbrug, ulighed i sundhed og patientsikkerhed. Han har skrevet fagbøger bl.a. en bog om mænds sundhed og virket for at få mænds heldbred sat på den offentlige dagsorden. Hans første fagbog var på Politikkens liste over årets bedste fagbøger.

Udover at være folkevalgt på Københavns Rådhus er han socialdemokratisk kandidat til Folketinget. Han er ligeledes formand for Socialdemokratiets centrale landsudvalg for forskning og videregående uddannelse. Han har været græsrod i flere kampagner, tidligere kredsformand, har siddet i forskellige bestyrelser udpeget af Socialdemokratiet og har deltaget i Nordenskolen (forsvar for den nordiske velfærdsmodel) i regi af den nordiske arbejderbevægelsens samarbejdskomité.

Bilag

Folketingsvalg	Stemmer	Procent	Mandater	±
1884	7.000	4,9	2	+2
1887	8.000	3,5	1	-1
1890	17.000	7,3	3	+2
1892	20.000	8,9	2	-1
1895	24.510	11,3	8	+6
1898	31.870	14,2	12	+4
1901	38.398	17,8	14	+2
1903	48.117	21,0	16	+2
1906	76.612	25,4	24	+8
1909	93.079	29,0	24	±0
1910	98.718	28,3	24	±0
1913	107.365	29,6	32	+8
1915			32	±0
1918	262.796	28,7	39	+7
26. april 1920	300.345	29,2	42	+3
6. juli 1920	285.166	29,8	42	±0
21. september 1920	389.653	32,2	48	+6
1924	469.949	36,6	55	+7
1926	497.106	37,2	53	-2
1929	593.191	41,8	61	+8
1932	660.839	42,7	62	+1
1935	759.102	46,4	68	+6
1939	729.619	42,9	64	-4
1943	894.632	44,5	66	+2
1945	671.755	32,8	48	-18
1947	836.231	41,2	57	+9
1950	813.224	39,6	59	+2

Folketingsvalg	Stemmer	Procent	Mandater	±
21. april 1953	836.507	40,4	61	+2
22. september 1953	894.913	41,3	74	+13
1957	910.170	39,4	70	-4
1960	1.023.794	42,1	76	+6
1964	1.103.667	41,9	76	±0
1966	1.068.911	38,2	69	-7
1968	974.833	34,2	62	-7
1971	1.074.777	37,3	70	+8
1973	783.145	25,6	46	-24
1975	913.155	29,9	53	+7
1977	1.150.355	37,0	65	+12
1979	1.213.456	38,3	68	+3
1981	1.026.726	32,9	59	-9
1984	1.062.561	31,6	56	-3
1987	985.906	29,3	54	-2
1988	992.682	29,8	55	+1
1990	1.221.121	37,4	69	+14
1994	1.150.048	34,6	62	-7
1998	1.223.620	35,9	63	+1
2001	1.003.023	29,1	52	-11
2005	867.350	25,8	47	-5
2007	881.037	25,5	45	-2
2011	879.615	24,8	44	-1
2015	925.329	26,3	47	+3

(Wikipedia)

FOLKETINGET

Partiernes medlemstal fra 1960

	Venstre	Social-demo-kratiet	Radikale Venstre	Det Kon-servative Folkeparti	Socia-listisk Folkeparti	Kristen-Demokra-terne	Frem-skridts-partiet	Centrum-Demokra-terne	Dansk Folkeparti	Enheds-listen	Liberal Alliance	Alterna-tivet
1960	192.629	259.459	35.000	108.751	3.334							
1965	177.611	223.977	30.000	132.102	4.722							
1970	136.207	177.507	25.600	129.195	4.152	1.230						
1975	113.112	122.394	20.100	74.863	5.657	12.000	(1973: 15.000)	1.276				
1980	94.754	101.387	10.100	44.873	4.668	10.440	8.000	1.585				
1985	87.461	90.739	10.100	51.734	8.003	10.558	2.000	1.831				
1990	75.224	76.941	8000	36.610	7.903	9.347	6.000	2.008		Ikke opgjort		
1995	83.039	62.452	6000	30.750	6.654	7.330	4.800	1.154	(1996: 900)	1.189		
2000	76.927	50.248	ca. 6.000	21.838	6.473	6.186	Ikke oplyst	1.570	6.448	1.945		
2001	75.769	Ikke oplyst	ca. 5.900	22.274	6.513	6.281	Ikke oplyst	1.611	6.204	1.992		
2002	75.935	55.103	ca. 6.700	21.031	7.065	6.208	Ikke oplyst	1.307	6.680	2.366		
2003	72.850	54.668	ca. 7.500	19.901	7.088	5.953	Ikke oplyst	1.220	6.703	2.321		
2004	64.888	52.460	ca. 8.200	19.187	7.026	5.581	Ikke oplyst	1.100	6.615	2.524		
2005	66.212	51.011	ca. 9.200	19.478	8.213	5.292	Ikke oplyst	891	7.337	3.739		
2006	61.018	56.808	ca. 9.800	18.035	8.601	5.288	ca. 350	683	8.594	4.127		
2007	54.650	53.105	ca. 9.400	16.707	9.647	5.072	Opdateres ikke	Ikke oplyst	8.356	4.525	17.000 (pr.1.10.07)	
2008	51.781	51.073	ca. 7900	15.928	15.630	4.052		Partiet opløst 1.2.2008	9.973	4.336	1.804	
2009	50.356	48.236	ca.7.600	15.545	16.518	2.708			10.178	4.373	Ikke oplyst	
2010	44.361	46.052	ca. 7.600	13.864	17.883	2.445			10.186	5.111	2.200	
2011	42.132	44.948	9.340	13.148	17.588	2.476			10.230	7.714	6.200	
2012	43.835	44.764	9.100	12.225	15.633	2.397			10.684	8.008	6.735	
2013	43.530	42.091	7.900	11.812	11.589	2.159			12.064	10.000	4.953	
2014	39.410	37.830	7.000	11.000	9.289	2.004			14.587	9.023	5.500	1.396
2015	37.060	38.595	7.000	10.500	8.475	2.056			17.122	9.504	6.000	7.000
2016	35.957	40.060	7.000	9.402	8.131	2.060			15.911	9.335	6.600	10.665

Kilder:
Tallene vedrørende partierne Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti, Fremskridtspartiet, Centrum-Demokraterne, Det Konservative Folkeparti samt Kristendemokraterne i perioden 1960-1995 stammer fra bogen 'Partiet i forandring' af Lars Bille. Odense Universitetsforlag, 1997. De øvrige tal er skaffet af Folketingets Oplysning enten fra partiernes sekretariater eller fra deres hjemmesider. Vær opmærksom på, at tallene fra partierne er opgjort på forskellige måder og på forskellige tidspunkter af året.

Noter:
Kristendemokraterne: Partiet stiftet i 1970 (indtil 2003 Kristelig Folkeparti). Fremskridtspartiet: Partiet stiftet i 1972, tallene kan ifølge partiets sekretariat ikke oplyses fra 2000-2005, bliver ikke opdateret. Centrum-demokraterne: Partiet stiftet i 1973, opløst 1. februar 2008. Dansk Folkeparti: Partiet stiftet 1995. Enhedslisten: Partiet stiftet i 1989, tallene for 1989 og 1990 er ikke opgjort. Liberal Alliance: Partiet stiftet i 2007 (indtil 2009 Ny Alliance). Alternativet: Partiet stiftet i 2013.

Opdateret november 2017 af Folketingets Oplysning